

มูลนิธิโครงการ
การพัฒนาระบบสวัสดิการ
สำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย

รายงานวิจัยกรณีศึกษา กลุ่มนอกกำลังแรงงาน

วิถีชีวิตคนพิการทางสายตาในเขตกรุงเทพมหานคร

จิรพร แฉ่วกิ่ง
โสภา ย่อหนโสภา

ตัวหน้าโครงการ

ชวประเสริฐ

นักวิจัยหลัก

รศ.ดร.ชัคคิยา กรวรรณสุค
จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

ภายใต้การสนับสนุนของ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยย่อยฉบับสมบูรณ์

วิถีชีวิตคนพิการทางสายตาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย

จิรพร แฝ่วกิ่ง

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

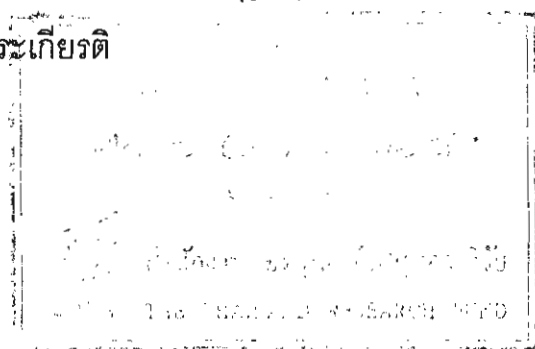
โสภา อ่อนโอภาส

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย

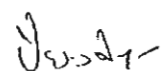
ธันวาคม 2546

คำนำจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เห็นความสำคัญของปัญหาและแนวทางในการบรรเทาปัญหาของคนจนและคนด้อยโอกาสและการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม จึงได้สนับสนุน “โครงการการพัฒนา ระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย” ประกอบด้วยการวิจัยสถานการณ์ภาพของคนจนและคนด้อยโอกาส 5 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแรงงาน กลุ่มอาชีพอิสระ กลุ่มคนนอกวัยทำงาน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส/กลุ่มเสี่ยงและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ซึ่งได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ 10,000 ราย และข้อมูลเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษาจำนวน 110 กรณี และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

ผลงานทั้งหมดที่ได้จากชุดโครงการการพัฒนา ระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนจน ให้เห็นภาพที่เคลื่อนไหวของสภาพความเป็นอยู่ ความด้อยโอกาส ไร้ที่พึ่ง การเชื่อมโยงให้เห็นบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างคนจนคนด้อยโอกาสกับชุมชน (มิติสังคม) ระบบการทำมาหากิน (มิติเศรษฐกิจ) และมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง (มิติการเมือง) การให้ภาพเชิงประวัติศาสตร์ ที่ย้อนให้เห็นว่าเดิมวิถีชีวิตของเขาเป็นอย่างไร และต่อมาเกิดอะไรขึ้นที่เป็นจุดหักเหทำให้วิถีชีวิตของเขาตลอดจนบริบทของเขาเปลี่ยนแปลงไป การวิเคราะห์ว่าผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์นั้นๆ (เช่น การสร้างเขื่อน การตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรม การตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ ฯลฯ) เกิดผลอย่างไรต่อวิถีการทำมาหากิน ความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม อำนาจต่อรอง คุณภาพชีวิตโดยรวม เพื่อชี้ให้เห็นการปรับตัวในมิติต่างๆ (เช่น การอพยพ การเปลี่ยนอาชีพ ฯลฯ) เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นจุดหักเหแล้ว ทำไมคนบางกลุ่มปรับตัวและหลุดพ้นจากภาวะยากจนด้อยโอกาสได้ แต่ทำไมคนบางกลุ่มก้าวไม่พ้น ปัญหาของคนจนคนด้อยโอกาสทั้ง 5 กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร โครงการนี้ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับระบบสวัสดิการที่เหมาะสม สวัสดิการที่คนจนต้องการ กลไกที่สามารถเข้าถึงปัญหาของกลุ่มคนเป้าหมายได้ ทั้งองค์กรชุมชน ครอบครัวยุทธศาสตร์ ฯลฯ ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาความยากจนของสังคมไทย

สกว. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานของชุดโครงการวิจัยนี้ จะทำให้งานคิด มุมมองอีกด้านหนึ่งในการจัดสวัสดิการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่มองความเชื่อมโยงระหว่างมิติทางเศรษฐกิจกับมิติทางสังคม ซึ่งเป็นการเสริมเติมองค์ความรู้ในเรื่องความยากจนของประเทศไทย สกว. จึงหวังว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจะสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการ เพื่อกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างรอบคอบรอบด้านต่อไป

(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะวัติ บุญ-หลง)

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำของหัวหน้าโครงการ

โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้แบ่งรายงานออกเป็นสามระดับ ในระดับพื้นที่มีงานกรณีศึกษาต่างๆ 110 กรณี ในระดับภาพรวมของคนจนแต่ละกลุ่มมีรายงานหลัก 5 รายงาน และในระดับภาพรวมทั้งประเทศมีรายงานสรุปบทสังเคราะห์อีก 1 ฉบับ

ถ้าเปรียบรายงานฉบับสรุปสังเคราะห์ภาพรวมเหมือนป่าใหญ่ รายงานหลัก 5 รายงานก็เปรียบเสมือนส่วนของป่าหรือเขตของป่า 5 เขต ส่วนรายงานกรณีศึกษาก็เปรียบเสมือนไม้แต่ละพันธุ์หรือแต่ละต้น

งานกรณีศึกษาจึงแสดงให้เห็นภาพชีวิตจริงของคนจนในแต่ละประเภท ที่สะท้อนออกมาผ่านสายตาผ่านการสังเกตการณ์ ผ่านการมีส่วนร่วม ของนักวิจัยกรณีศึกษา

งานกรณีศึกษาปรากฏให้เห็นสีสันและความเป็นจริงของรูปธรรมของชีวิตคนจนที่มีความหลากหลายและซับซ้อน แต่ละเรื่องแต่ละกรณีเปรียบประดุจแต่ละฉากแต่ละตอนของละครชีวิต ละครชีวิตที่เขียนบทด้วยกลไกและโครงสร้างทางสังคมทุนนิยม สร้างให้คนจนเล่นบทที่น่ารังเกียจของสังคมทุนนิยม

ปราชญ์ของทุนนิยมจึงมีคำกล่าวว่า “คนจนมักจะตกเป็นเหยื่อของคนจนเสมอ” ใช่สิ! ถ้าคนจนจะมองหาเหยื่อ ก็มีแต่คนจนด้วยกันเท่านั้นที่จะเป็นเหยื่อได้ ส่วนคนรายนั้น ล้วนมีเงิน มีอำนาจ มีความสามารถ มีอาวุธและบิ๊ววาร์ ที่จะป้องกันตนเอง ยากที่จะตกเป็นเหยื่อของคนจน แต่ถ้าพิจารณาให้ไกลไปกว่าคำกล่าวนี้ อาตัม สมิธ นักปรัชญาเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมก็กล่าวว่า คนในสังคมทุนนิยมจะรวยจะจนก็ขึ้นอยู่กับปริมาณแรงงานที่เขาควบคุมได้หรือซื้อหามาได้ เพราะฉะนั้น คนจนผู้ขายแรงงานก็คือเหยื่อของระบบที่คนรายนำไปใช้สร้างความร่ำรวยให้ตนเอง ดังนั้น คนจนจึงตกเป็นเหยื่อของคนรวยมากกว่าตกเป็นเหยื่อของคนจนด้วยกัน

กรณีศึกษาต่างๆได้สะท้อนให้เห็นว่า คนจนกลุ่มใดที่ยากจน ด้วยสาเหตุของท่าทีต่อชีวิต สาเหตุจากการขาดปัจจัยการผลิต หรือสาเหตุจากความสัมพันธ์ที่เลื่อมล้ำ ภายใต้โครงสร้างของทุนนิยม

ในสังคมทุนนิยมที่คนชนชั้นบนกุมอำนาจรัฐอย่างเหนียวแน่น ยังไม่เคยเห็นกรณีประเทศใดที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่ในประเทศทุนนิยมที่อำนาจรัฐถูกจัดสรรปันส่วนให้คนชั้นกลางและคนชั้นล่างมีส่วนในอำนาจรัฐ ประเทศนั้นก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำลงได้อย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาความยากจนจึงไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงเรื่องรายได้ แต่มันมีปริมาตรลวกกว้างไกลไปถึง สิทธิและโอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วย ประวัติศาสตร์สังคมจากทุกประเทศยืนยันในสังขรณ์ว่า คนจนไม่เคยลดความยากจนลงได้โดยปราศจากการต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้กับตัวเองและต่อสู้กับกลุ่มคนและชนชั้นที่ได้เปรียบและเอารัดเอาเปรียบ

ตำนานการต่อสู้ดิ้นรนของคนจนไทยมีประวัติมายาวนาน หลายยุคหลายสมัย และเพื่ออนาคตที่ดีกว่า คนจนทั้งหลายมีแต่จะต้องต่อสู้ต่อไป เพื่อความเป็นไทและปากท้องของคนจนเอง

ในฐานะหัวหน้าโครงการ ผมขอขอบคุณนักวิจัยรุ่นใหม่ที่เป็นนักวิจัยกรณีศึกษาทุกท่าน ท่านทุกคนได้ปฏิบัติภารกิจเรื่องคนจนอย่างดียิ่ง ท่านคือผู้ถือโคมฉายที่ส่องให้เห็นคนจนในหลิบทันในชอก ที่ก่อนหน้านี้ใครๆมักจะมองไม่เห็น ขอให้ทุกท่านจงเป็นมิตรที่ดีของคนจนและปรารถนาดีต่อคนจนตลอดไป

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ
หัวหน้าโครงการ

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องวิถีชีวิตคนพิการในชุมชนเมือง : ศึกษาคนพิการทางสายตาในกรุงเทพมหานครสำเร็จได้เป็นอย่างดีด้วยความช่วยเหลือและสนับสนุนจากบุคคลต่างๆ หลายท่านด้วยกัน ผู้วิจัยขอขอบคุณนักวิจัยหลักของโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย โดยเฉพาะ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัตติยา กรรณสูต และอาจารย์จาตุรงค์ บุญรัตนสุนทร ที่กรุณาให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณคนพิการทางสายตาทั้ง 8 ท่าน ที่ได้สละเวลาการพักผ่อนอันมีค่า และให้ความไว้วางใจยินดีให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

สุดท้ายผู้วิจัยขอขอบคุณกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่เปิดโอกาสให้นักวิจัยรุ่นใหม่ ได้มีเวทีในการแสดงความสามารถ นำเสนอผลงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ ในการพัฒนาระบบสวัสดิการ ที่เหมาะสมต่อไป

จิรพร แฉ่วกิ่ง
โสภา อ่อนโอภาส

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ อุปสรรคในการดำเนินชีวิต ตลอดจนความคาดหวังในอนาคต ของผู้พิการทางสายตา เพื่อวิเคราะห์ความทุกข์ยากของชีวิต และเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับคนพิการทางสายตา โดยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้พิการทางสายตา 8 ราย ในชุมชนแห่งหนึ่ง รวมทั้งการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชนเพื่อความชัดเจนของข้อมูลยิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่า

คนพิการทางสายตาที่ศึกษาจำนวน 8 กรณีศึกษา ประกอบด้วย ชาย 3 คน หญิง 5 คน อยู่ในช่วงอายุ 49-52 ปี ทั้งหมดมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาจากครอบครัวยากจนในชนบท ประกอบอาชีพทางการเกษตรและรับจ้างทั่วไป เป็นครอบครัวใหญ่ มีลูกหลายคน ส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะไม่มีโรงเรียนสอนคนตาบอดและโรงเรียนที่สอนเด็กปกติไม่ยอมให้เด็กพิการทางสายตาเรียนหนังสือรวมกับเด็กสายตาปกติ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีครอบครัวแล้ว มีเพียง 1 ราย ที่ยังมีสถานภาพโสด แต่ทุกรายมีภาระที่จะต้องรับผิดชอบครอบครัว ค่าเลี้ยงดูบุตรที่ต้องเรียนหนังสือ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ต่างจังหวัดกับปู่ย่าตายาย และค่าเช่าบ้าน นอกจากนี้พวกเขายังมีค่านิยมในการซื้อสินค้าเงินผ่อนที่มีราคาสูงและใช้ประโยชน์กับตนเองได้น้อย เช่น การใช้โทรศัพท์ที่มีขนาดใหญ่มาก (21 นิ้ว) ทั้งที่มองไม่เห็น

กลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่ในชุมชนชนบท สภาพของตึกดังกล่าวเป็นอาคารต่อเติมที่แบ่งพื้นที่ให้เช่าเป็นห้องเล็กๆ ไม่มีอากาศถ่ายเท ขาดแสงสว่าง มีสภาพอับชื้น ไม่ถูกสุขอนามัย มีผู้พิการทางสายตามาเช่าอยู่รวมกันเพื่อประกอบอาชีพร้องเพลง ขายล็อตเตอรี่ ไม่ต่ำกว่า 50 ครอบครัว ค่าเช่าเดือนละประมาณ 1,200-1,500 บาท รวมค่าน้ำค่าไฟ การประกอบอาชีพร้องเพลง ขายล็อตเตอรี่ จะต้องไปตามร้านอาหารหรือตามคาเฟ่ทั่วกรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยไม่รู้ว่ในแต่ละวันตนเองจะไปร้องเพลงที่ไหนบ้าง ไม่สามารถกำหนดเองได้ว่าจะไปไหนจะต้องแล้วแต่“คนจูง”หรือคนนำทาง โดยส่วนใหญ่จะทำงานหลายรอบ เช่น ตื่น 05.00 น.ไปร้องเพลงตามตลาดหรือสถานที่ที่มีคนสัญจรพลุกพล่าน เวลาสายๆกลับที่พักหลับนอน และลุกขึ้นมาในตอนเย็นจึงเริ่มออกทำงานอีกครั้งจนกระทั่งประมาณ 03.00 น. จึงกลับเข้าที่พักอีกครั้ง

ปัญหาอุปสรรคของผู้พิการทางสายตา ส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่ขาดความมั่นคง มีรายได้ไม่แน่นอน และต้องแบ่งรายได้ในแต่ละวันออกเป็นหลายส่วนเพื่อเป็นค่าจ้างสำหรับผู้ที่น่าพาไปประกอบอาชีพ และบางครั้งต้องแบ่งส่วนแบ่งให้แก่เจ้าของร้านอาหาร คนพิการทางสายตาที่ประกอบร้องเพลงขอทานตามถนนกลัวถูกเจ้าหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์จับพวกเขาเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ พวกเขาต้องการมีชีวิตอย่างอิสระและพึ่งพาตนเอง

การให้ความหมายและคุณค่าต่อชีวิต ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าชีวิตของคนพิการทางสายตามีทางเลือกน้อยในการดำรงชีวิต ต้องดิ้นรนทำมาหากินไปวันๆ เพื่อความอยู่รอด ส่วนใหญ่จึงไม่ได้วางแผนในชีวิต

และมีความเห็นว่า ความพิการทางสายตาเป็นสาเหตุของความยากลำบากในชีวิตของเขา อีกทั้งความยากจนของครอบครัวเดิมทำให้พวกเขาขาดการศึกษาและเข้าไม่ถึงระบบบริการของรัฐ

กรณีศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนท้องถิ่นที่พิกอาศัยปัจจุบัน เนื่องจากเป็นบุคคลย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนนอนหลับเท่านั้น ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนหรือกลไกระดับท้องถิ่น

การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก พบว่า มีความทุกข์ทางกายคือ พิกการทางสายตา ไม่สามารถไปไหนมาไหนได้สะดวก ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ความทุกข์ทางใจคือ รู้สึกวิตกกังวล ไม่อยากที่จะเป็นภาระกับครอบครัว รู้สึกว่าตนเองด้อยคุณค่า ความทุกข์ทางสังคม เนื่องจากคนในสังคมไม่ตระหนักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ขาดความเท่าเทียมในด้านต่าง ๆ

ABTRACT

This research on lives of disable in the city: people with sight disabilities in Bangkok is aimed study their ways their way of living, occupation, life obstacles and expectations for analyzing their poor and suggesting guidelines on provision of then welfare. This research is qualitative and data were collected by in-depth interviews with 8 people with sight disabilities in a community and with some communal people for more clearness data.

The research shows that 3 of them are men and 5 of them are women, being 49-52 year old. All of them have their domiciles in other provinces, most of which are in the north-eastern part. They come from big and poor families working as agriculturists and general employees. Most of them are uneducated because there is no blind school and general schools do not allow children with sight disabilities to study with those having normal sight.

Most of them are married and only one of them is single all of them have to be responsible for their families, daily expenses, house rent and expenses for their studying children, most of whom live with their grandparent in their domiciles. They also prefer expensive and useless goods bought on hire purchase, such as a very big (21") Television, etc.

Residence : All of them live in a community on a building being added to and divided into small rooms without ventilation, light and proper sanitation. More than 50 families of people with sight disabilities live there together by paying monthly rent for 1,200-1,500 bath including tap water and electricity costs. They earn their living by singing and selling lottery tickets. Going round singing at food or coffee shop in Bangkok and outskirts as determined by their "leaders" or guides ,they often work many times by getting up at 05.00 a.m. for singing in markets or public places before later returning to sleep and getting up in the evening for working again until 03.00 a.m. when they return to sleep again, for example.

Most their problems and difficulties: Their occupation and income is unsteady, and their daily income must be divided for their leaders and sometimes for the food-shop owners. those singing on the roads are afraid of being sent by welfare worker of the Public Welfare Department to welfare homes because they want to live freely and independently.

Meaning and value of their lives: Most of them think that they have choices of living. They have to struggle for survival, so they have no life planning and think that their sight disabilities cause their poor live. Now because they move there only for sleeping. They also have no relation with communal people.

Analysis of their poor lives: They are physically unhappy due to their sight disabilities because they cannot easily go anywhere but they have to rely on others. They are mentally unhappy because they feel anxious to become burdens to their families and feel inferior. They are socially unhappy because the society do not realize human dignity and they lack equality in many ways.

Guidelines on provision of their welfare

1. To promote their occupation for their self-reliance.
2. To set up suitable criteria of loan for their working funds
3. To provide their travel facilities.
4. To publicize their value and equal dignity

สารบัญ

คำนำสกว.

คำนำหัวหน้าโครงการ

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย	1
1.2 ปรากฏการณ์ที่นำไปสู่ประเด็นการศึกษา	1
1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา	2
1.4 ขอบเขตการศึกษา	2
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย	3
1.6 กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา	4
1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	4
1.8 ประโยชน์ที่ได้รับจากกรณีศึกษา	4

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการทางสายตา	5
2.2 ปัญหาและความต้องการของคนพิการ	7
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิคนพิการ	8
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม	10
2.5 แนวคิดและผลงานวิจัยเกี่ยวกับความยากจน	11
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง	14
2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16

บทที่ 3 ผลการศึกษา

วิธีชีวิตคนพิการทางสายตา	17
- ภูมิหลัง	17
- สาเหตุของความพิการ	19

สารบัญ(ต่อ)

- การศึกษา	20
- การประกอบอาชีพ	21
- ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิต	21
- การประเมินตนเอง	23
- โอกาสเข้าถึงระบบบริการขั้นพื้นฐาน	28
แนวทางในการจัดบริการสำหรับคนพิการทางสายตา	29
บทที่ 4 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
4.1 บทสรุป	30
4.2 ข้อเสนอแนะ	35
บรรณานุกรม	36
ภาคผนวก	38

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนพิการเป็นบุคคลที่ถูกระบุว่าเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ไม่มีศักยภาพในการผลิตหรือเกื้อหนุนระบบเศรษฐกิจ เป็นภาระแก่ครอบครัวและสังคม ซึ่งยังไม่สามารถระบุได้ว่ามีคนพิการจำนวนเท่าใด สถาบันวิจัยประชากรและสังคมไทยได้ทำการสำรวจสถานะทางสุขภาพของประชากรไทย ยกเว้นประชากรที่อายุต่ำกว่า 5 ปี ในปี 2534 พบว่ามีคนพิการร้อยละ 8.1 ของประชากรทั้งประเทศหรือประมาณ 4,825,680 คน ในขณะที่สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ทำการสำรวจเกี่ยวกับอนามัยและสวัสดิการ โดยสุ่มตัวอย่างครัวเรือนทั่วประเทศ ในปี 2539 พบว่าประเทศไทยมีคนพิการร้อยละ 1.7 หรือประมาณ 1,024,100 คน (สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ 2544 น.5) ความแตกต่างของจำนวนผู้พิการดังกล่าวอาจแสดงให้เห็นว่ายังมิได้มีการศึกษาเกี่ยวกับคนพิการอย่างกว้างขวาง จึงยังไม่สามารถสรุปจำนวนที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงได้

วิถีของคนพิการในสังคมเป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งยังไม่ปรากฏภาพที่ชัดเจนว่าคนพิการดำรงชีวิตอยู่อย่างไร ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งในอดีตปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากตลอดระยะเวลาของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมส่วนใหญ่เน้นการช่วยเหลือคนพิการในลักษณะของการสงเคราะห์ คิดแทน ตัดสินใจแทนคนพิการ แยกคนพิการออกจากสังคมละเลยคุณค่าศักดิ์ศรีและศักยภาพของคนพิการ ทำให้คนพิการส่วนหนึ่งหมกตัวอยู่ในครอบครัวหรือสถานสงเคราะห์

ส่วนคนพิการที่ดิ้นรนหาเลี้ยงชีพด้วยวิธีต่างๆ ในสังคม บางคนถูกเอารัดเอาเปรียบหรือถูกกีดกันมิให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต แม้ในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 คนพิการส่วนใหญ่ยังคงต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด โดยปราศจากการช่วยเหลือสนับสนุนใด ๆ

1.2 ปรากฏการณ์ที่นำไปสู่ประเด็นการศึกษา

คนพิการทางสายตาเป็นกลุ่มคนที่จัดว่ามีโอกาสในลำดับท้ายๆ ของคนพิการที่มีโอกาสทำงานจากการที่คนพิการทางสายตา ไม่มีงานทำนั้นส่งผลให้กับคนพิการทางสายตามหลายด้านคือ

1. ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ทำให้ขาดรายได้ที่จะนำมาเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัว
2. ไม่ได้ได้รับความยอมรับในฐานะบุคคลที่มีคุณภาพ มีค่าของสังคมเช่นบุคคลทั่วไป
3. เมื่อไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งขาดการยอมรับของสังคม ทำให้คนพิการทางสายตาขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ทางสังคม

เงื่อนไขตามสภาพข้างต้น เท่ากับเป็นการลดทอนสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการทางสายตา และนอกจากนี้ก่อให้เกิดความเท่าเทียมกับบุคคลแล้ว ยังเป็นปัจจัยที่บั่นทอนความปรารถนาที่จะคงอยู่ และต่อสู้อุปสรรคต่างๆ ในการดำรงชีวิตอีกด้วย (สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย,2541:1)

ในปัจจุบันยังมีคนพิการทางสายตาที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคในการประกอบอาชีพอยู่มาก เนื่องจากส่วนใหญ่มีสภาพร่างกายปกติทุกอย่างยกเว้นข้อจำกัดทางการมองเห็น ทำให้ศักยภาพในการพัฒนาตัวเอง และโอกาสในการทำงานน้อยกว่าคนปกติทั่วไป ผู้พิการทางสายตาสามารถทำงานได้เพียงบางอย่าง แม้ว่าปัจจุบันมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับคนพิการในอาคารสถานที่ ยานพาหนะหรือบริการสาธารณะตามเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์รวมของคนพิการที่อพยพโยกย้ายจากภาคต่าง ๆ เข้ามาประกอบอาชีพหาเลี้ยงชีพ เช่น ขายล็อตเตอรี่ ร้องเพลง และเล่นวงดนตรีคนตาบอดที่ขอรับบริจาคเงิน เป็นต้น คนพิการทางสายตาเหล่านี้มักถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนสายตาดี ทั้งยังมีปัญหาสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ คนพิการทางสายตานับว่าเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอีกกลุ่มที่ควรมีการศึกษาวิถีชีวิตตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพอย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงสภาพปัญหาและวิถีชีวิตของคนพิการทางสายตาที่ประกอบอาชีพอิสระในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและหาแนวทางการจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพของคนพิการทางสายตาให้มีชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและวิถีชีวิตของคนพิการทางสายตาที่ประกอบอาชีพอิสระในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาลักษณะการแก้ไขปัญหาของคนพิการทางสายตา ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
3. เพื่อศึกษาถึงการประเมินตนเองของผู้พิการทางสายตาในด้านสถานภาพในสังคม ความหมายของชีวิต ความมุ่งมั่นในอนาคต และอิทธิพลต่อบุคคลอื่น
4. เพื่อศึกษาโอกาสการเข้าถึงระบบบริการของรัฐและองค์กรเอกชนของผู้พิการทางสายตา
5. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดบริการสำหรับคนพิการทางสายตา

1.4 ขอบเขตการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา

1. กลุ่มเป้าหมาย ผู้พิการทางสายตา

2. พื้นที่ศึกษา ชุมชนรุ่งอรุณ เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแหล่งที่มี ผู้พิการทางสายตาอาศัยอยู่ร่วมกัน

3. ประเด็นในการศึกษา

1) ศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้พิการทางสายตาและครอบครัวทั้งในอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

- สภาพความเป็นอยู่ การศึกษา การประกอบอาชีพ / รายได้-รายจ่าย / หนี้สิน-เงินออม
- สุขภาพร่างกายและจิตใจ การพักผ่อน/ นันทนาการ
- ความสัมพันธ์และการช่วยเหลือในครอบครัว ความสัมพันธ์และการช่วยเหลือในชุมชน / สังคม
- ความเชื่อ และทัศนคติต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน
- มาตรการและบริการทางสังคม ชุมชน หรือองค์กรเอกชนที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนพิการ

2) ศึกษาลักษณะการแก้ไขปัญหาของคนพิการทางสายตาและครอบครัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

3) ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดบริการสำหรับคนพิการทางสายตา

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

เนื่องจากเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์แบบลึกกับกลุ่มตัวอย่าง ครอบครัว ญาติ ที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกถึงการดำเนินชีวิต การเผชิญปัญหา เงื่อนไข ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ประสบการณ์การจัดการกับปัญหาและผลกระทบที่ได้รับ โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 3-4 ครั้ง ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง ทั้งนี้จะคำนึงถึงความเพียงพอของข้อมูลและประเด็นต่างๆ ที่ได้ให้ครอบคลุมทั้งหมด

2. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยเน้นเรื่องสภาพแวดล้อม บริบทความเป็นอยู่ และความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

1.6 กลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive) โดยการคัดเลือกผู้พิการทางสายตาที่ประกอบอาชีพและอาศัยอยู่ในชุมชน เป็นกรณีศึกษาอย่างรัดกุม ถี่ถ้วนและระมัดระวัง และได้กรณีตัวอย่างที่ยินดีหรือร่วมมือในการให้ข้อมูลกับทีมวิจัย เพื่อได้กลุ่มเป้าหมายจำนวน 8 กรณีศึกษา

1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต ผู้วิจัยได้จัดบันทึกในสมุดและบันทึกเสียงการสนทนาไว้ในเทปบันทึกเสียง และได้ถอดออกมาเป็นบทสนทนาโดยละเอียด แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเขียนรายงานการวิจัยในประเด็นต่างๆ หลังจากนั้นมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตรวจสอบความหมายของข้อมูล สรุปและจัดทำรายงานวิจัย

1.8 ประโยชน์ที่ได้รับจากกรณีศึกษา

1. ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชีวิตของคนพิการทางสายตา
2. ได้ทราบถึงการประเมินตนเองของผู้พิการทางสายตาในด้านสถานภาพในสังคม ความหมายของชีวิต ความมุ่งหวังในอนาคต และอิทธิพลต่อบุคคลอื่น
3. ได้ทราบถึงโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐและเอกชนของผู้พิการทางสายตา
4. ได้แนวทางในการจัดบริการสำหรับคนพิการทางสายตา

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่องวิถีชีวิตคนพิการในชุมชนเมือง : กรณีศึกษาคนพิการทางสายตา ในเขตกรุงเทพมหานคร มีแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการทางสายตา
- 2.2 ปัญหาและความต้องการของคนพิการ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิคนพิการ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม
- 2.5 แนวคิดและผลงานวิจัยเกี่ยวกับความยากจน
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการทางสายตา

โดยทั่วไปคนมักเข้าใจว่า “ผู้พิการทางสายตา” หรือ “ผู้ที่มีความบกพร่องทางการเห็น” คือ คนที่มองไม่เห็นอะไรเลย หรือคนที่ไม่มีการเห็นอยู่เลย ซึ่งมักเป็นความเข้าใจที่ผิด เพราะตามความเป็นจริงแล้ว คำนี้ยังรวมถึงผู้ที่พอมีการเห็นอยู่บ้าง

ความหมายของคำว่า “พิการทางการมองเห็น” หรือ “ความบกพร่องทางการมองเห็น” มีความเหมือนที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ แล้วแต่จุดมุ่งหมายหรือแพทย์ผู้วินิจฉัย เช่น องค์การอนามัยโลก ได้ให้ความจำกัดความของ “ผู้พิการทางสายตา” (Blindness) ตามมูลนิธิรอสส์เอ็ดินเบอร์ก สกอตแลนด์ (Ross Foundation, Edinburg, Scotland) ว่าบุคคลที่ไม่สามารถใช้สายตาเป็นสำคัญในการประกอบอาชีพใด ๆ ได้ ถือว่า “พิการทางการมองเห็น” (นิลิต ลีละวงศ์, 2520 : 9) ส่วนชอลล์ (Xcholl อ้างถึงใน ดนัน ศุภทรานนท์, 2527 : 27) ผู้พิการทางสายตาได้แก่บุคคลที่มีคุณสมบัติทางด้านสายตาบกพร่อง เช่น มีความสามารถในการมองเห็น 20/200 หรือต่ำกว่านั้น (คำว่า 20/200 หมายความว่า วัดดูขึ้นหนึ่งที่คนตาดีสามารถมองเห็นเกินกว่า 200 ฟุต แต่ผู้มีความบกพร่องทางการเห็นสามารถมองเห็นได้ในระยะ 20 ฟุต เท่านั้น ก็ถือว่าเป็นผู้พิการทางสายตาเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม คำจำกัดความหรือความหมายของผู้พิการทางสายตา สามารถแบ่งได้ตามลักษณะทั่วไปดังนี้คือ (วิฑิตย์ ทรัพย์สาคร, 2539:13)

1) ความหมายโดยทั่วไป ผู้พิการทางสายตา คือ ผู้ที่มองไม่เห็นหรือเห็นอยู่บ้างแต่ไม่สามารถที่จะทำงาน โดยให้สายตาได้ดีเท่าคนปกติ

2) ความหมายทางการศึกษา หมายถึง ผู้ที่ไม่สามารถรับการศึกษาได้โดยการมองเห็นหรือการใช้สายตา แต่สามารถศึกษาได้โดยการฟัง การสัมผัส การดมกลิ่น และการใช้กล้ามเนื้อ เป็นต้น

3) ความหมายทางการแพทย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแพทย์ของอเมริกา ได้กำหนดว่า “ผู้ใดมองเห็นต่ำกว่าปกติ 10 % ถือว่าเป็นผู้พิการทางสายตา” ทั้งนี้รวมทั้งผู้มีลานสายตาแคบด้วย

4) ความหมายทางกฎหมาย หลาย ๆ ประเทศกำหนดไว้เหมือน ๆ กัน คือหมายถึง คนที่มีระดับการเห็นต่ำกว่า 20/200 ฟุต หรือ 6/60 เมตร (20/200 ฟุต , 6/60 เมตร หมายถึง คนปกติมองเห็นวัตถุชิ้นหนึ่งในระยะ 200 ฟุต หรือ 60 เมตร แต่คนที่มีความบกพร่องทางการเห็นจะเห็นวัตถุชิ้นเดียวกันในระยะ 20 ฟุต หรือ 60 เมตร เท่านั้น หรือผู้ที่มีลานสายตาไม่เกิน 20 องศา) คนปกติจะมีลานสายตา 180 องศา ในขณะที่คนมีความบกพร่องทางการเห็นลานสายตาไม่เกิน 20 องศาภายหลังแก้ไขและรักษา

5) ความหมายทางอาชีพ หมายถึง ผู้ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพโดยใช้การเห็นได้ เช่น อาชีพเกี่ยวกับการใช้สีต่างการอ่าน หรือเขียนหนังสือปกติ การเจียรในอัญมณี และอาชีพออกแบบก่อสร้าง เป็นต้น

ในสังคมมาตรฐานสำหรับสายตาพิการและพิการทางการมองเห็นนั้น ย่อมแตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ประเทศที่พัฒนาถึงขั้นสุดยอด มีอุตสาหกรรมที่เจริญก้าวหน้าและระบบสังคมสงเคราะห์ถึงระดับที่สมบูรณ์อยู่แล้ว กฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า การและเห็นระดับไปไหนจึงยอมรับว่าเป็นระดับที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพ เป็นบุคคลที่มีความสามารถประกอบอาชีพในสังคม ถ้ามีระดับการมองเห็นที่ต่ำกว่ากำหนดจึงจัดว่าเป็นบุคคลสายตาพิการ ซึ่งมีความยากลำบากในการประกอบอาชีพ เช่น ในประเทศญี่ปุ่นรับตรวจผู้ป่วยโรคตา เมื่อเห็นว่าไม่สามารถรักษาให้ดีขึ้นแล้ว และจักษุแพทย์อื่น ๆ ลงความเห็นเช่นเดียวกัน รัฐบาลจะพิจารณาและทำรายงานเป็นคนสายตาพิการขึ้นใหม่ ตามกฎหมายบัญญัติไว้โดยผู้ป่วยได้รับสิทธิบางอย่าง ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ (เรื่องชัย แสงเจริญ, 2530 : 24)

สำหรับในบางประเทศที่กำลังพัฒนา ระดับการเห็นสำหรับใช้แยกสายตาพิการย่อมแตกต่างกัน เช่น ประเทศไทยประชากรที่เป็นเกษตรกร เมื่อเป็นโรคตาก็ยังสามารถทำงานได้ ทั้ง ๆ ที่เห็นเหลือประมาณ 6/60 เมตร (สายตาระดับนี้เห็นหน้าคนที่อยู่ห่าง 6 เมตรไม่ชัด) ซึ่งในระดับนี้คนทำงานนั่งโต๊ะในกรุงเทพฯ ไม่สามารถปฏิบัติงานได้แล้ว ซึ่งเห็นว่าระดับสายตาพิการในสังคมเกษตรกรรม และคนในกรุงเทพฯ ที่ประกอบอาชีพไม่เหมือนกันจะแตกต่างกัน (เรื่องชัย แสงเจริญ, อ้างแล้ว : 25) คนที่มีสายตาพิการเป็นอุปสรรคอย่างสำคัญต่อการประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง และอาจส่งผลกระทบถึงโอกาสในการที่จะทำงานอื่น ๆ อีกด้วย

จากความหมายของความพิการทางสายตา หมายถึงความบกพร่องทางการมองเห็น อาจเกิดขึ้นได้กับทุกคนทุกหมู่เหล่า โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ความพิการทางสายตาอาจเป็นตั้งแต่กำเนิดหรือเกิดขึ้นภายหลัง ดังเช่นกลุ่มคนพิการทางสายตาที่เป็นกรณีศึกษา คนพิการทางสายตาที่มองไม่เห็นหรือเห็นอยู่บ้างแต่ไม่สามารถที่จะทำงานโดยใช้สายตาได้ดีเท่าคนปกติ และไม่สามารถรับการศึกษาได้โดยการมองเห็นหรือการใช้สายตา แต่สามารถศึกษาได้โดยการฟัง การสัมผัส การดมกลิ่น และการใช้กล้ามเนื้อ เป็นต้น ความพิการทางสายตาจึงเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต

แม้คนพิการทางสายตาจะสามารถปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวันตลอดจนทำอะไรได้คล่องแคล่ว เพราะการเรียนรู้ที่จะฝึกฝน ฝึกประสาทสัมผัสอย่างอื่นเข้ามาช่วย แต่สภาพของการเป็นอยู่และการดำรงชีวิตต่างๆ นั้นยังขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดู ฐานะครอบครัว การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านต่างๆ อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2.2 ปัญหาและความต้องการของคนพิการ

จรัรัตน์ ผ่องแผ้ว (2535 : 23) ได้แบ่งปัญหาและความต้องการหลักๆ ในการดำรงชีวิตของคนพิการไว้ 4 ประเภทดังนี้

1. ปัญหาและความต้องการทางด้านการแพทย์ คนพิการจำนวนมากเกือบร้อยละ 80 อาศัยอยู่ในชนบท คนพิการเหล่านี้จึงมักไม่เคยได้รับการดูแลรักษาให้หายได้ หรือป้องกันได้ กลายเป็นสาเหตุที่ทำให้พิการ อาจเป็นเพราะขาดความรู้ การศึกษา เศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย จึงทำให้คนพิการเหล่านี้ขาดโอกาสในการเข้ารักษาพยาบาล ตลอดจนไม่สามารถจัดหาอุปกรณ์หรือเครื่องช่วยคนพิการได้

2. ปัญหาและความต้องการทางการศึกษา ด้วยเหตุที่คนพิการส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบทยากจน และรัฐไม่สามารถกระจายบริการทางการศึกษาพิเศษไปสู่ชนบทได้อย่างเพียงพอกับความต้องการด้านการศึกษาของเด็ก ผู้ปกครองของคนพิการจึงต้องพาเด็กเข้ารับการศึกษพิเศษ ซึ่งมีอยู่เพียงในจังหวัดใหญ่เพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น ส่วนเด็กที่เข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติก็ต้องเผชิญกับปัญหาทัศนคติของครูและเพื่อนๆ ที่มีต่อเด็กพิการ บางคนถูก รังเกียจ ล้อเลียน หรือแสดงความสงสารอย่างผิดๆ อุปสรรคในการเดินทางไปโรงเรียนของเด็กพิการทางการมองเห็น ความไม่เข้าใจในบทเรียนของเด็ก การขาดแคลนอุปกรณ์ช่วยในการศึกษา เป็นต้น

3. ปัญหาความต้องการทางด้านอาชีพ คนพิการที่ไม่พิการมากจนทำอะไรไม่ได้ส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะพึ่งพาตนเองมีรายได้เป็นของตนเอง ไม่ต้องการทำตนเป็นภาระของครอบครัวและสังคม แต่ทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้พิการไม่เอื้ออำนวย ไม่เปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความสามารถประกอบกับ คนพิการเองขาดความรู้ ความชำนาญจึงเป็นการยากที่คนพิการได้ทำงาน แต่ถ้าได้มีการพัฒนาขีดความสามารถและคุณภาพของคนพิการ ให้มีประสิทธิภาพคนพิการก็จะสามารถประกอบอาชีพได้

4. ปัญหาความต้องการด้านสังคม คนพิการจะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมนั้นจะต้องคำนึงถึงตัวประกอบที่สำคัญ 2 ประการคือ ความพร้อมของผู้พิการ และความพร้อมของสังคม เมื่อคนพิการมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะประกอบอาชีพ ได้ตามความถนัด ตามสมรรถภาพร่างกาย และมีความพร้อมทางใจจะเข้าไปมีส่วนร่วม มีบทบาทและความรับผิดชอบในสังคม แต่ในขณะเดียวกันถ้าสังคมยังไม่พร้อมทางใจก็ย่อมจะแสดงอาการไม่ยอมรับ ประกอบกันไม่เอื้ออำนวยประโยชน์ด้านวัตถุ เช่น อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมสาธารณะอื่นๆ และบริการอื่นๆ ให้ผลก็คือ คนพิการไม่สามารถจะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเต็มที่และเสมอภาค

จากปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ทำให้คนพิการขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาให้สามารถพึ่งพิงตนเองได้ โดยเฉพาะคนพิการที่อาศัยอยู่ในชนบท คนเหล่านั้นขาดความรู้ในการรักษาให้นาย และป้องกันความพิการได้ เขาเหล่านั้นจึงแต่กลายเป็นคนพิการ อีกทั้งฐานะทางด้านเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย จึงทำให้คนพิการเหล่านี้ขาดโอกาสในการรักษาพยาบาล อีกทั้งรัฐไม่สามารถกระจายบริการด้านการศึกษาพิเศษไปสู่ชนบท ได้อย่างเพียงพอ คนพิการในชนบทจึงขาดโอกาสในการศึกษาและการพัฒนาทางด้านร่างกาย แต่หากได้มีการพัฒนาขีดความสามารถ และคุณภาพของคนพิการให้มีประสิทธิภาพคนพิการจะสามารถประกอบอาชีพและพึ่งพาตนเองได้ จากปัญหาต่างๆ จึงได้มีการกำหนดถึงสิทธิคนพิการไว้ ซึ่งครอบคลุมถึงคนพิการทุกประเภท รวมถึงคนพิการทางสายตา

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิคนพิการ

2.3.1 สิทธิคนพิการ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิคนพิการ

สิทธิของคนพิการได้รับความสนใจและมีประกาศขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของคนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2514 โดยกรอบแนวคิดนี้ยืนยันให้การส่งเสริมสนับสนุนคนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ให้มีสิทธิเท่าเทียมกับคนอื่นๆ ในสังคม ให้คนกลุ่มนี้ได้รับสิทธิที่จะได้รับการบริการทางการแพทย์ การศึกษาและฝึกฝนอาชีพวิชาชีพตามความสามารถสูงสุด ได้รับหลักประกันทางเศรษฐกิจในระดับที่จะสามารถดำรงชีพได้ ได้อาศัยอยู่กับครอบครัวและชุมชน รวมถึงสิทธิที่จะมีผู้ปกครองเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ สิทธิได้รับความคุ้มครองไม่ถูกแสวงประโยชน์ หรือถูกกระทำอันตรายจนกรรมดุษฎีเยียดหยาม หรือการใช้ความรุนแรงเป็นต้น และในวันที่ 9 ธันวาคม 2518 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการซึ่งได้รับซึ่งได้เน้นให้เห็นถึงสิทธิของคนพิการที่จะต้องได้รับความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีสิทธิโดยปราศจากข้อโต้แย้งใดๆ อันระบุไว้ในประกาศตามหลักสิทธิมนุษยชน สิทธิของคนพิการได้มีการกำหนดไว้อย่างเด่นชัดเพิ่มเติมจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเพื่อย้ำให้คนพิการพึงได้รับการคุ้มครองในฐานะของมนุษย์อย่างสมบูรณ์ เพื่อให้คนพิการสามารถดำรงชีพมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมและสมบูรณ์

คนพิการมีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดรักษาทางการแพทย์ การให้อวัยวะเสริมหรือเทียม การศึกษา การฝึกวิชาชีพ ตลอดจนการให้คำปรึกษา และการช่วยเหลือสนับสนุนตามสมควร

คนพิการมีสิทธิที่จะได้หลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อประกันรายได้ รวมถึงสิทธิในการรับความจำเป็นพิเศษทางเศรษฐกิจทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

คนพิการต้องได้รับการปกป้องจากการแสวงหาผลประโยชน์ทุกรูปแบบ กฎเกณฑ์และการปฏิบัติที่มีลักษณะการเลือกปฏิบัติ ละเมิด หรือเหยียดหยาม องค์การคนพิการสามารถเป็นที่ปรึกษาในทุกเรื่องเกี่ยวข้องกับสิทธิคนพิการ ครอบครัว และชุมชน จะได้รับแจ้งให้ทราบอย่างเต็มที่โดยวิธีทางที่เหมาะสมเกี่ยวกับสิทธิ

ต่างๆ ที่บัญญัติไว้ในปฏิญญา (United nations.(no date) Human Rights Declarations.(online).available :http://www.org/depts/dh/resguide*/hrdec.htm.(26 June 2000. อ้างใน สุภธรรม มงคลสวัสดิ์ 2544 น.17)

ปฏิญญาสากลที่ว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย พ.ศ. 2541 ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2541 โดยมีเนื้อหาดังนี้

1. คนพิการมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีสิทธิ และเสรีภาพ เท่าเทียมกับบุคคลอื่นได้รับความคุ้มครองในฐานะพลเมืองไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมีสิทธิต่างๆ ตามที่ได้ระบุไว้ในปฏิญญาฉบับนี้ โดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ และโดยปราศจากการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง ภาษา ถิ่นกำเนิด เพศ อายุ หรือสถานะอื่นใด
2. คนพิการมีสิทธิแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง
3. คนพิการมีสิทธิเข้าร่วมในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย และแผนงานทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
4. คนพิการมีสิทธิได้รับการดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพ และพัฒนา ตั้งแต่แรกเกิดและแรกเริ่มที่พบความพิการ รวมทั้งผู้ปกครองและครอบครัวของคนพิการต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐในทุกด้าน เพื่อให้สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพและพัฒนาคนพิการอย่างเต็มศักยภาพและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละบุคคล
5. คนพิการมีสิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระได้ด้วยตนเองอย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล
6. คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ ทุกรูปแบบของการจัดการศึกษา ตามความต้องการของคนพิการอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ทั้งการศึกษาในระบบ และนอกระบบ และการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยไม่จำกัด กีดกัน เลือกปฏิบัติ หรือข้อยกเว้นใดๆ
7. คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพทุกประเภท ได้รับการจ้างงาน หรือว่าจ้างเข้าทำงานตามความต้องการและความสามารถโดยได้รับค่าตอบแทน และสวัสดิการ ได้รับความก้าวหน้ารวมทั้งได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานโดยไม่มีการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ
8. คนพิการมีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกคุกคามทางเพศ ทำร้ายร่างกายและจิตใจ กักขัง เอาเปรียบ หรือการแสวงหาประโยชน์ใดๆ จากความพิการ ทั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป
9. คนพิการมีสิทธิอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชนของตน และมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม
10. คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก บริการ และความช่วยเหลือจากรัฐ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

11. คนพิการมีสิทธิได้รับการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้รับรู้และเข้าใจในคนพิการ ในทางสร้างสรรค์โดยเฉพาะในเรื่องของสิทธิ ศักยภาพ และความสามารถ รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ ของคนพิการ

12. คนพิการมีสิทธิได้รับ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนให้มีสื่อทุกประเภทที่เหมาะสมกับความพิการ รวมทั้งต้องจัดให้มีล่ามภาษามือ อักษรเบรลล์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรืออุปกรณ์พิเศษอื่นๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร

13. คนพิการและครอบครัว ชุมชน สังคม มีสิทธิได้รับและเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารเพื่อทราบถึงสิทธิอันระบุไว้ในกฎหมายฉบับนี้โดยทั่วถึง

14. รัฐต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามพันธสัญญาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ซึ่งได้ลงนามหรือตกลงร่วมกันในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิคนพิการขององค์การสหประชาชาติและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิคนพิการไทยนั้น ได้ระบุสิทธิของคนพิการไว้อย่างครอบคลุมในทุกด้านไว้อย่างเด่นชัด และเพื่อให้คนพิการมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิและเสรีภาพ แห่งบุคคลย่อมได้รับในฐานะพลเมืองไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมีสิทธิต่างๆ ตามที่ได้ระบุไว้ภายใต้ปฏิญญาฉบับนี้โดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ดังนั้นคนพิการทางสายตาสมควรได้รับสิทธิต่างๆ ตามที่ระบุไว้ภายใต้ ปฏิญญาฉบับนี้ด้วย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 21) ได้สรุปความหมายของคำว่าโครงข่ายทางสังคม ซึ่งมาจากพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและความมั่นคงทางสังคม อันประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับนโยบาย ระบบและการจัดการต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน ว่าเป็น "กลไกในการสร้างโอกาสให้แก่คนจนคนด้อยโอกาสเพื่อให้มีชีวิตรอดอยู่ เพื่อดำรงความเป็นทรัพยากรของมนุษย์ ของสังคม สร้างประโยชน์ให้แก่ระบบเศรษฐกิจและสังคมต่อไป การไม่มี Social Safety Nets เป็นการทำลายโอกาสของปัจเจกบุคคลและโอกาสของสังคม ในอันที่จะทำให้สังคมบรรลุความหวังและความพอใจอย่างทั่วถึงและยั่งยืน"

2.4.1 ขอบเขตของการจัด Social Safety Nets

Social Safety Nets เป็นการจัดสวัสดิการโดยภาครัฐและภาคเอกชนให้กับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะคนยากจน คนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

World Bank (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542 : 13-14) จำแนกโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ 4 ประเภท คือ

1. บริการสังคม (social Services) เช่น การศึกษา สาธารณสุข การเคหะ การมีงานการคุ้มครองรายได้ การคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน การบริการข่าวสารข้อมูลเพื่อสวัสดิภาพของประชาชน ดังนั้น การบริการสังคมอาจจำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

1) บริการพื้นฐาน เช่น การศึกษา การสาธารณสุข
2) บริการสิ่งอำนวยความสะดวก และปัจจัยจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัย ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ

3) บริการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น บริการของตำรวจข่าวสารเพื่อสวัสดิภาพของประชาชน บริการของทหารในการรักษาความมั่นคงของประเทศ

2. การสังคมสงเคราะห์ (Social Assistance) หรือการประชาสงเคราะห์ (Public Assistance) หมายถึง การบริการช่วยเหลือประชาชนที่มีปัญหาความเดือดร้อน และอยู่ในภาวะที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ผู้ให้ความช่วยเหลือมีทั้งภาครัฐและเอกชน หลักการให้ความช่วยเหลือมักมีการทดสอบหรือตรวจสอบให้แน่ชัดเสียก่อนว่ามีผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นผู้ที่เดือดร้อนจริง ๆ เช่น คนที่ประสบภัยไฟไหม้ น้ำท่วม พายุถล่ม ฯลฯ นอกจากนั้น คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ได้ให้ความหมายของการสังคมสงเคราะห์ว่า หมายถึง ศาสตร์และศิลป์ในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟูและพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถช่วยเหลือตนเองและสังคมได้

3. ประกันสังคม (Social Insurance) เป็นโครงการที่รัฐเป็นผู้จัดระบบและดำเนินงานเพื่อคุ้มครองป้องกันไม่ให้ประชาชนที่มีรายได้ประจำได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีพเนื่องจากประสบปัญหาทำให้ไม่สามารถทำงานเลี้ยงชีพได้ตามปกติ โดยผู้มีรายได้ต้องออกเงินสมทบเข้ากองทุนกลาง และได้รับประโยชน์ทดแทนเมื่อประสบปัญหาในการเลี้ยงชีพ ปัญหาด้านสุขภาพ การคลอดบุตร ทูพพลภาพ เสียชีวิต ประสບอุบัติเหตุและโรคภัยจากการทำงาน ขราภาพ ว่างานและมีบุตรที่ยังเลี้ยงตนเองไม่ได้

4. โครงการช่วยเหลือและบริการสังคมที่จัดโดยเอกชนโครงการกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของบริษัทเอกชน การทำงานสาธารณกุศลของมูลนิธิเอกชน และกิจกรรมช่วยเหลือและพัฒนาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชน รวมไปถึงการช่วยเหลือกันเชิงวัฒนธรรมผ่านเครือข่ายของครอบครัวและญาติมิตรด้วย

กลุ่มคนพิการทางสายตา เป็นกลุ่มหนึ่งที่ควรได้รับสวัสดิการทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งทางด้านของการบริการสังคม ทั้งทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข ที่เป็นการบริการขั้นพื้นฐาน และปัจจัยที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การคุ้มครองรายได้ การคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงการบริการข่าวสารข้อมูล เช่นเดียวกัน

2.5 แนวคิดและผลงานวิจัยเกี่ยวกับความยากจน

เมธี ครองแก้ว (2523 : 10-12 อ้างใน ประภากร โกมลมิศร์. 2524 : 6) สรุปความหมายหรือนิยามของคำว่าความยากจนได้หลากหลายแง่มุม โดยมีได้มีแต่ความยากจนเงินทองหรือฐานะทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวดังนี้

แถมที่หนึ่ง ความยากจน หมายถึง ความอึดอัด (Economic Insufficiency) ซึ่งความยากจนในที่นี้หมายถึง ความขัดสนหรือความมีไม่พอในการยังชีพ โดยเกี่ยวกับเรื่องความต้องการอาหารเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ หรือความต้องการที่ใช้หลักกายภาพเป็นเกณฑ์สำหรับคำนวณหารายได้ เพื่อซื้อหาอาหารที่จำเป็นต่อการยังชีพของมนุษย์ จำนวนหนึ่ง นอกจากนั้นยังนับรวมถึงความต้องการขั้นต่ำอื่น ๆ เข้าไปอีกด้วย นอกเหนือจากเรื่องอาหาร ซึ่งได้แก่ ความต้องการ สินค้าอุปโภค ความต้องการทางด้านจิตใจ และอาจจะรวมไปถึงเรื่องปัจจัยทางด้านศีลธรรม และ จริยธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็น และขาดเสียไม่ได้ต่อการครองชีพอย่างสมศักดิ์ศรีของความเป็นคน

แถมที่สอง ความยากจนหมายถึง ความไม่เสมอภาค (Economic Inequality) หมายถึง ภาวะการครองชีพที่แตกต่างกันไปจากลักษณะอันเป็นปทัสถานของแต่ละสังคมและเน้นความแตกต่างที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทั้งในด้านการบริโภค การมีสิทธิ์และโอกาสต่าง ๆ ฯลฯ โดยพิจารณาถึงมาตรฐานการครองชีพที่ถือว่าเป็นความยากจนในสังคมหนึ่ง หรือในเวลาหนึ่งซึ่งอาจไม่เป็นเช่นเดียวกันกับอีกสังคมหนึ่งหรืออีกเวลาหนึ่งก็ได้ เพราะมาตรฐานดังกล่าวมีความแตกต่างกันในด้านเวลาและสถานที่

แถมที่สาม ความยากจนหมายถึง ความขาดแคลน (Deprivation) ปัจจัยบางประการอันเป็นส่วนประกอบสำคัญของภาวะการครองชีพที่เป็นแบบแผนทั่วไปของมวลชนในสังคมนั้น ความยากจนในความหมายนี้เป็นคำนิยามที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยในประเทศด้อยพัฒนา ความยากจนหมายถึง ความขาดแคลนปัจจัยหรือโอกาสที่จำเป็นในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในสังคมของตน การนิยามความยากจนในความหมายนี้ อาจใช้เป็นเกณฑ์ทางพฤติกรรมบริโภคเป็นตัววัดได้

แถมที่สี่ ความยากจน หมายถึง ความต้องการพึ่งพา (Dependency) ลักษณะความยากจนตามความหมายนี้ พิจารณาในแง่การใช้ระดับรายได้ที่ต่ำกว่ารัฐบาลมีโครงการช่วยเหลือผู้ที่มีรายได้ต่ำ แต่ไม่มีอะไรมาเป็นหลักประกันได้ว่า รายได้ดังกล่าวจะเป็นตัวชี้จุดเริ่มของการหลุดพ้นจากภาวะความยากจน เพราะรายได้ขั้นต่ำดังกล่าวนั้นเป็นไปอย่างคร่าว ๆ และไม่สามารถที่จะกำหนดให้แน่ชัดถึงความยากจนได้

แถมที่ห้า ความยากจนหมายถึง ความเป็นปัญหาในสังคม (Diseconomies) หมายถึง ปรากฏการณ์ต่างๆ เนื่องมาจากความยากจนซึ่งทำให้เกิดเป็นปัญหาต่อสังคม เช่น ภาวะโภชนาการและปัจจัยในการดำรงชีพที่จำเป็น

นอกจากนี้การให้ความหมายของความยากจนในเชิงของรายได้ โดยทั่วไปในแต่ละสังคม จะมีสมาชิกที่มีความพร้อมและความสมบูรณ์แตกต่างกันออกไป ทั้งสภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ กล่าวคือ ในแต่ละสังคม นั้นจะมีสมาชิกแบ่งออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. ผู้มีรายได้สูง พวกนี้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีความสุขสบายด้วยทรัพย์สินเงินทอง
2. ผู้มีรายได้ปานกลาง เป็นคนที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตามอัตภาพไม่ค่อยมีปัญหามากนัก
3. ผู้มีรายได้น้อย ได้แก่ พวกคนจนที่เดือดร้อนบ้าง แต่ก็สามารถช่วยเหลือตนเองได้บางเรื่อง
4. ผู้ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ พวกนี้ได้แก่ พวกที่เกิดมาพบปัญหา และไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเอง

ได้ เป็นพวกที่ต้องรับบริจาค จากบุคคลอื่นซึ่งมีหลายประเภทด้วยกัน

กลุ่มรายได้ทั้ง 4 กลุ่มนี้ กลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้มีมากที่สุดในสังคมเป็นฐานล่างของสังคม ถัดมาคือกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มยากจน ถัดมาคือกลุ่มรายได้ปานกลางส่วนกลุ่มบนสุดคือกลุ่มรายได้ ซึ่งจำนวนน้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ มาก

2.5.1 ลักษณะความยากจน

กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2523: 1-2 อ้างในประภากร โกมลิมศรี 2544:9) แบ่งความยากจนออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่ ความยากจนสัมบูรณ์ และความยากจนลักษณะสัมพัทธ์

1. ความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute Definition) วัดความยากจนจากรายได้และรายจ่ายเป็นสำคัญ กล่าวคือ พิจารณามีคนอยู่เป็นจำนวนเท่าใดที่มีรายได้น้อยกว่าระดับครองชีพที่จำเป็นเป็นขั้นต่ำที่สุดที่ดำรงอยู่ได้ ซึ่งเรียกว่าเส้นความยากจน (Poverty Line) ถ้ารายได้ของคนส่วนใหญ่ในประเทศมีระดับต่ำกว่าเส้นความยากจนที่กำหนดไว้ ก็แสดงว่าประเทศนั้นๆ มีความยากจนอยู่จำนวนมาก และในทางตรงกันข้ามถ้ารายได้ของประชาชนอยู่เหนือกว่าเส้นความยากจนก็หมายความว่ามีความมีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ยากจน

2. ความยากจนที่มีลักษณะสัมพัทธ์ (Relative Definition) ความยากจนในลักษณะนี้ไม่มุ่งดูว่ามีจำนวนคนยากจนควรเป็นเท่าไร แต่มุ่งที่จะศึกษาถึงความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ (Income Inequality) และความเป็นอยู่ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม 5 กลุ่ม คือกลุ่มรวย (Rich) กลุ่มคนค่อนข้างรวย (Upper-Middle) กลุ่มปานกลาง (Middle) กลุ่มค่อนข้างจน (Lower-Middle) และกลุ่มจน (Poor) ว่าควรแบ่งทรัพยากรและรายได้ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งคือการกระจายรายได้

2.5.2 ตัวชี้วัดความยากจน

คัควานี และคณะ (Kakwani and Medhi, 1997 : อ้างในเมธี ครองแก้ว, 2543 : 7) กล่าวถึงคุณลักษณะของความยากจนที่ค้นพบในการวิจัย เรื่อง Poverty in Thailand ที่เป็นข้อเท็จจริงของความยากจนบางประการเช่น

- เนื่องจากความยากจนเพิ่มขึ้นไปตามขนาดครอบครัว ปรากฏเป็นหลักฐานที่เด่นชัดว่าครอบครัวขนาดใหญ่ นั้น นำไปสู่ความยากจน
- ครอบครัวที่ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว มีความเป็นไปได้ที่จะยากจนกว่าครอบครัวที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยมีข้อสังเกตว่าครอบครัวที่ผู้หญิงเป็นหัวหน้าครอบครัวมักกระจุกอยู่ในรอบๆ กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีโอกาสมีรายได้สูง
- ความยากจนในหมู่หัวหน้าครอบครัวที่เป็นเกษตรกรนั้นสูงที่สุด
- ภาวะความยากจนในหมู่หัวหน้าครอบครัวจะเพิ่มขึ้นอย่างเป็นที่น่าสังเกตกับครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวอายุ 70 ปีขึ้นไป
- คนจนนั้นปกติจะพบได้ในกิจการเกี่ยวกับการเกษตรกรรม

จากความหมายของความยากจนและลักษณะต่างๆของความยากจน จะเห็นได้ว่าความยากจนเป็นสาเหตุของปัญหาต่างๆ ในสังคม ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม ขาดความเสมอภาค ขาดสิทธิและโอกาสต่างๆ ดังเช่นคนพิการทางสายตาที่เป็นกรณีศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง

แนวคิดการพึ่งพาตนเองในแง่ของงานด้านคนพิการคือแนวคิดด้านการดำรงชีวิตอิสระหรือการพึ่งตนเองของคนพิการ (Independent living) ตามความหมายขององค์การสหประชาชาติ (อ้างใน สุภรณ์ธรรม 2544:71-72) หมายถึงชีวิตที่เหมือนคนทั่วไป มีโอกาสตัดสินใจสิ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง สามารถเลือกทำกิจกรรมใดๆ ด้วยตนเอง หากจะมีข้อจำกัดก็เช่นเดียวกับคนทั่วไปที่ไม่พิการ

คนพิการมีความต้องการเช่นเดียวกับคนทั่วไป รวมถึงความต้องการทางสังคม ความต้องการทางเพศ (Sexuality) ความต้องการเรียนรู้ (Learning) ต้องการมีรายได้และพึ่งตนเองได้ (Economic independent) ต้องการศักดิ์ศรี (Dignity) และได้รับการยอมรับนับถือ (Respect) ต้องการให้บริการสาธารณะหรือบริการเฉพาะสำหรับคนพิการเมื่อจำเป็น ต้องการมีคู่ครอง (Marriage) และสร้างครอบครัว (Family raising) ต้องการเป็นสมาชิกที่สามารถทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน คนพิการต้องการให้ผู้อื่นรับฟังความคิดเห็นและข้อกังวลใจของตนเองบ้าง ต้องการใช้สิทธิตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อตนเอง

การดำรงชีวิตอย่างอิสระไม่ควรจำกัดความว่าเป็นการมีชีวิตด้วยตนเอง (Living one's own) แต่เป็นการให้ความสำคัญของการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-determination) หมายถึงการมีสิทธิและโอกาสเลือกหนทางปฏิบัติและมีโอกาสผิตหวัง รวมถึงการผิตพลาดของผู้อื่น

ด้วยสภาพของสังคมไทยที่คนพิการมักจะถูกครอบงำความคิดและการตัดสินใจจากครอบครัวหรือคนในสังคม การที่คนพิการจะมีชีวิตที่อิสระจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก คนพิการจะพบอุปสรรคทั้งตนเองและสภาพแวดล้อม ด้วยความพิการที่มีส่วนทำให้คนพิการมีความรู้สึกด้อยและไม่กล้าแสดงออกทางสังคม ด้วยเจตคติของคนในสังคมที่ไม่เห็นความสำคัญของคนพิการต่อการออกมาใช้ชีวิตในสังคม ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคไม่ว่าจะเป็นการเดินทาง อาคารสถานที่ หรือแม้แต่การติดต่อสื่อสาร

นอกจากนี้แล้วคนพิการที่จะสามารถออกสู่สังคมและมีชีวิตอิสระได้จำเป็นต้องได้รับแรงจูงใจทั้งภายในตนเอง (Self-motivation) และการสนับสนุนที่ดีจากสังคม (Social Support)

จากบทความในจุลสารทางเลือกเพื่อการพัฒนา(2533 : 2 อ้างใน ระภิกษ์ 2542:27) ได้ให้ความหมายของการพึ่งตนเองไว้ 2 ความหมายดังนี้

1. ความหมายในเชิงสัมพันธ คือ พึ่งตนเองในขณะที่ต้องพึ่งพาคนอื่น เป็นการพึ่งพาที่นำไปสู่การไม่พึ่งพา คือ อาศัยกันอยู่อย่างรู้เท่าทัน และกรอกรวมองเรื่องนี้จะต้องไม่มุ่งแข่งขัน หรือไม่ครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการมุ่งไปสู่ความเป็นไทต่อกัน การช่วยเหลือกันเป็นสิ่งจำเป็นคือ พึ่งพาในสิ่งที่เขาไม่มีเหตุผลที่เรามิให้ผู้อื่น การพึ่งพานี้จะทำไปเพื่อให้แต่ละชุมชนพึ่งตนเองได้

2. ความหมายเชิงอำนาจตัดสินใจ หมายถึงการตัดสินใจด้วยตนเอง มีความเป็นตัวเอเองในทางความคิด ทักษะในการมองปัญหาต่างๆ เป็นขบวนการทางภูมิปัญญาของชุมชนนั่นเอง ซึ่งย่อมจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเหตุแห่งสาเหตุของวิกฤตการณ์แห่งปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง และตัดสินใจในการดำเนินการโดยตนเอง และสถาบันในชุมชน เพื่อประโยชน์ของตนเองและชุมชนในด้านการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

จากความหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการพึ่งตนเองเป็นการส่งเสริมให้บุคคลเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยใช้ภูมิปัญญาของตนเอง เป็นความพยายามที่จะพึ่งความสามารถของตนเองให้มากที่สุดในการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ

อภิชาติ ทองอยู่และคณะ (อ้างใน ระเบียบภัทร อ่างแล้ว : 27) ได้สรุปว่าการพึ่งตนเองไม่ได้หมายถึงการกลับไปสู่การแสวงหาวิธีการแบบเดิม หรือการรอรับบริการจากสถาบัน หรือการทำให้คนจำนวนมากยอมรับสภาพแบบเลื้อนลอย แต่เป็นการ “ก้าวออกไปข้างหน้า” อย่างเป็นตัวของตัวเอง ตามมรรควิธีแห่งการพึ่งตนเอง การก้าวไปข้างหน้าต้องไปทั้งภูมิปัญญา ศักยภาพ การตัดสินใจเท่าทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนตัวเองตลอดเวลา ในวิถีปฏิบัติบนเงื่อนไขของความเป็นจริง

ชนนาถ โชตินันท์(2545,25-26) ได้สรุปถึงแนวทางการพึ่งพาตนเองว่า การพึ่งพาตนเองนั้น บุคคลจะต้องมีการรับรู้และตระหนักถึงความรู้ความสามารถ คุณสมบัติต่างๆ ของตน สิ่งแวดล้อม รวมทั้งอาศัยการสนับสนุนทางสังคมในกรณีจำเป็น เพื่อนำไปใช้ในการพึ่งพาตนเอง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจและทางการเมือง ความมีจิตใจในการพึ่งพาตนเองซึ่งหมายถึงการดำรงชีวิตอยู่โดยใช้ความรู้ความสามารถทั้งทางร่างกายและสติปัญญา ในการประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตประจำวันได้โดยตนเองตามสมควร โดยไม่หวังพึ่งพาบุคคลอื่น หรือพึ่งพาบุคคลอื่นให้น้อยที่สุด

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง เป็นแนวทางการพัฒนาอย่างหนึ่งซึ่งเริ่มมาจากความเข้าใจในธรรมชาติของบุคคล ในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่มีพลังปัญญาความสามารถอยู่โดยพื้นฐานทางธรรมชาติ แต่ไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาเองได้ เพราะสาเหตุมาจากปัจจัยแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร และวัฒนธรรม การพัฒนาจึงไม่ใช่เป็นการกำหนดโดยบุคคลภายนอก หากแต่เป็นการส่งเสริมให้บุคคลพิจารณาได้ทำความเข้าใจกับปัญหาตนเอง และคิดค้นหาวิธีแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ในลักษณะที่สัมพันธ์ต่อปัญหาความต้องการ และความสามารถของตนเอง

จากสภาพของความพิการทางสายตาจึงทำให้คนพิการทางสายตามีความจำกัดในการ พึ่งพาตนเองหลายด้าน แต่อย่างไรก็ตามการพึ่งตนเองมีความจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับคนพิการทางสายตาในการดำรงชีพ เช่น ในการประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตประจำวันด้วยตนเอง และการเดินทาง ฯลฯ โดยไม่หวังพึ่งพาบุคคลอื่น หรือพึ่งพาบุคคลอื่นให้น้อยที่สุด

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กชกร ศรีสัมพันธ์(2537,1-4) "ศึกษาเรื่องบทบาทของสมาชิกครอบครัวที่มีต่อพฤติกรรมในการเผชิญปัญหาของคนพิการ" โดยศึกษาจากคนพิการและครอบครัว พบว่าคนพิการที่มีฐานะดีย่อมมีความพร้อมและโอกาสในการกระทำการต่างๆ สำหรับชีวิตได้มากกว่าคนพิการที่มีฐานะ ยากจน นอกจากนี้การยอมรับตนเองหรือรู้สึกว่าคุณค่า เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้คนพิการมีกำลังใจกำลังใจกาย มีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งสามารถทำให้เกิดพัฒนาการแห่งการปรับตัวไปในทางดีขึ้นความเข้มแข็งทางด้านจิตใจนี้จะสามารถช่วยเหลือตนเองรวมทั้งบุคคล รอบข้างได้

ระพีภัทร์ วงษ์ภักดี (2542) "ศึกษาเรื่องสิทธิและโอกาสในการประกอบอาชีพของคนพิการ:ศึกษากรณีผู้พิการทางสายตา" ศึกษาโดยการสัมภาษณ์คนตาบอดที่มีอาชีพและไม่มีอาชีพ และหัวหน้าหรือนายจ้าง พบว่าคนตาบอดยังถูกกีดกันหรือรังเกียจทำให้กลายเป็นส่วนเกินของสังคม ขาดการรับรู้ข่าวสารหรือเข้าถึงบริการของรัฐ โอกาสในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นอาชีพอิสระ ลูกจ้าง หรือเป็นครู ยังจำกัดและเต็มไปด้วยอุปสรรคมากมาย คนตาบอดต้องมีความอดทนและต่อสู้อย่างมากจึงจะสามารถพึ่งพิงตนเองได้ ด้วยเจตคติของคนในสังคมยังไม่ยอมรับในความสามารถของคนตาบอด แม้แต่นายจ้างที่รับคนตาบอดเข้าทำงานมักจะรับเข้าทำงานด้วยความสงสารหรือเป็นเพราะนโยบายของหน่วยงานแต่ไม่ได้เกิดจากความตระหนักถึงสิทธิและศักยภาพของคนตาบอด คนตาบอดจึงมีทางเลือกที่จำกัด

จากแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางสายตาสามารถ สรุปได้ว่า คนพิการทางสายตา ยังถูกกีดกันหรือรังเกียจทำให้กลายเป็นส่วนเกินของสังคม ขาดการรับรู้ข่าวสารหรือเข้าถึงบริการของรัฐ โอกาสในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นอาชีพอิสระ ลูกจ้าง หรือเป็นครู ยังจำกัดและเต็มไปด้วยอุปสรรคมากมาย คนตาบอดทางสายตาจึงต้องมีความอดทนและต่อสู้อย่างมากจึงจะสามารถพึ่งพิงตนเองได้ ด้วยเจตคติของคนในสังคมยังไม่ยอมรับในความสามารถของคนตาบอด ส่วนการวิเคราะห์ถึงความยากจนและความทุกข์ยากของคนพิการ อีกทั้งการประเมินตนเอง

ยังมีอยู่ไม่ปรากฏอยู่ในงานวิจัยชิ้นใด ผู้วิจัยจึงศึกษาถึงสภาพปัญหาและวิถีชีวิตของคนพิการทางสายตาที่ประกอบอาชีพอิสระในเขตกรุงเทพมหานคร และศึกษาถึงการประเมินตนเองของผู้พิการทางสายตาในด้านสถานภาพในสังคม ความหมายของชีวิต ความมุ่งหวังในอนาคต และอิทธิพลต่อบุคคลอื่น พร้อมทั้งการเข้าถึงระบบบริการของรัฐและองค์กรเอกชนของ ผู้พิการทางสายตา เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดบริการสำหรับคนพิการทางสายตา

บทที่ 3

ผลการศึกษา

คนพิการเป็นกลุ่มคนที่ต้องทนทุกข์กับสภาพร่างกายที่ผิดปกติไปจากเดิมโดยเฉพาะผู้ที่ ไม่ได้พิการมาแต่กำเนิด แต่เกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การห่างไกลระบบบริการทางการแพทย์ที่ถูกต้องและดีพอ บางคนไม่มีกำลังใจสามารถฝ่าฟันกับปัญหาอุปสรรคและความทุกข์ทรมานทางกายและทุกขใจ แต่บางคนไม่ได้เป็นเช่นนั้น กลับลุกขึ้นมาต่อสู้กับความบกพร่องทางร่างกายที่เกิดขึ้นกับตนเอง ดังเช่น ในมุนหนึ่งของเมืองหลวงมีชุมชนแห่งหนึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของผู้พิการทางสายตาจำนวนมากอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยเดินทางมาจากจังหวัดต่างๆ ทางภาคอีสานและภาคเหนือ ส่วนใหญ่แล้วมาจากครอบครัวที่มีอาชีพเกษตรกรรมในชนบท และมีฐานะยากจน ในอดีตนั้นอยู่ห่างไกลความเจริญ ห่างไกลจากระบบบริการต่างๆ ของรัฐบาลทั้งในเรื่องของการศึกษา การรักษาพยาบาล

วิถีชีวิตคนพิการทางสายตา

ภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง

คนพิการทางสายตาที่ศึกษาจำนวน 8 กรณีศึกษา ประกอบด้วยชาย 3 คน หญิง 5 คน อยู่ในช่วงอายุ 49-52 ปี แต่ละคนมีที่มาและภูมิหลังที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไป ทั้งด้านของสภาพครอบครัว ด้านการศึกษา การเข้าสู่ชุมชนและการเข้าสู่การอาชีพ กรณีศึกษาทั้งหมดมีภูมิลำเนาอยู่ ต่างจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นคนอีสาน เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อมาประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว

ด้านครอบครัวเดิม

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่หล่อหลอมและดูแลคนในบ้านอย่างดีที่สุด มีบทบาทที่จะให้ความอบอุ่นทางความรู้สึกและจิตใจแก่สมาชิกในครอบครัวเป็นอย่างดี แต่ด้วยสภาพพื้นเพเดิมของกลุ่มตัวอย่างมาจากครอบครัวยากจนในชนบท ประกอบอาชีพทางการเกษตรบ้าง รับจ้างบ้าง โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นครอบครัวใหญ่มีลูกหลายคน เช่น ครอบครัวของอารี, นารี และวันดี มีพี่น้องพ่อแม่เดียวกัน 8-9คน ทุกคนในครอบครัวต่างมีภาระหน้าที่ต้องช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพเลี้ยงปากท้อง จึงไม่มีเวลาพอที่จะดูแลสมาชิกพิการทางสายตาได้อย่างใกล้ชิด ในกรณีสมานที่เป็นลูกคนเดียวแต่แม่ตายเมื่อคลอดตนออกมา พ่อก็ไปมีภรรยาใหม่ เขาจึงต้องอยู่กับยาย (สมานจะเรียกว่าแม่) ที่มีลูกและหลานอยู่มาก พวกเขาารู้สึกว่าตนเองเป็นภาระกับครอบครัว และมีบางครอบครัวขาดความพร้อม มีความเปราะบางและเกิดปัญหาหลายอย่างในครอบครัวทำให้สมาชิกภรรยาต้องแยกทางกันไป ผู้เป็นแม่ต้องแบกรับภาระเลี้ยงดูลูกตามลำพัง ตามมีตามเกิด และเมื่อเกิดปัญหากับลูกเห็นว่าการดูแลตนเองตามอดหรือพิการทางสายตารับไม่ได้ พาลูกที่พิการทางสายตาที่มีอายุได้เพียง 8 ขวบไปปล่อยทิ้งไว้บนรถไฟให้เผชิญชีวิตตามลำพัง ดังเช่นแม่ของน้ำค้าง(นามสมมติ) แต่ยังโชคดีที่มี

คนเมตตาสงสารพาเธอมาเลี้ยงไว้เป็นลูกบุญธรรมทั้งที่ตนเองก็มีลูกมากอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามน้ำค้างเองก็รู้สึกว่าเป็นส่วนเกินของครอบครัวใหม่ จึงต้องแยกออกมาอยู่ตามลำพัง

“ เขาเก็บมาเลี้ยงไว้ก็จริง แต่อยู่กับเขาไม่ได้หรอก ลูกเขาเยอะแยะเขากินไม่ทันหรอก เขาก็ดีกับเรานะ”

(น้ำค้าง)

ดังนั้นกรณีศึกษาส่วนใหญ่จึงพยายามดิ้นรนต่อสู้ชีวิตหาหนทางในการประกอบอาชีพ เพื่อช่วยเหลือตนเอง กรณีศึกษาส่วนใหญ่มีความฝันที่จะไปร้องเพลงกับวงดนตรีคนตาบอดเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงตนเองไม่เป็นภาระกับใคร เพราะในแถบภาคอีสานจะมีวงดนตรีคนตาบอดมาเล่นอยู่มากและเห็นว่า การร้องเพลงและเล่นดนตรี เป็นทางที่คนพิการทางสายตาสามารถทำได้ง่าย

ครอบครัวปัจจุบัน

กรณีส่วนใหญ่มีครอบครัวแล้ว มีเพียง 1 กรณีศึกษาที่ยังไม่แต่งงาน บางคนแต่งงานกับคนสายตาปกติด้วยความเห็นอกเห็นใจกันสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ บางคนแต่งงานอยู่กินกับผู้พิการทางสายตาด้วยกันเพราะความเข้าใจในสภาพปัญหาของกันและกัน แต่พบว่ากรณีศึกษาผู้พิการทางสายตาที่สมรสแล้วทั้ง 7 กรณี ผ่านการใช้ชีวิตคู่ถึงสองครั้ง ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าถ้าอยู่ด้วยกันไม่ได้ก็เลิกกันไป ต่างคนก็ต่างมีครอบครัวใหม่ ไม่ได้แปลกอะไร คนสายตาปกติทั่วไปเขาก็ประพฤติดังนั้น สำหรับคนพิการทางสายตาที่มีลูกส่วนใหญ่จะเลี้ยงลูกเองในช่วงแรกหลังจากนั้นจะส่งไปให้ทางบ้านเลี้ยง หรือจะส่งไปอยู่กับตา-ยาย (พ่อแม่ของผู้หญิง) บางคนจะกลับไปคลอดลูกที่บ้านเกิดแล้วจึงเดินทางมาประกอบอาชีพ

ในด้านของภาระความรับผิดชอบต่อครอบครัว ผู้พิการทางสายตาทุกกรณีมีภาระที่จะต้องรับผิดชอบครอบครัว มีภาระรับผิดชอบหลายด้าน ทั้งต้องจ่ายค่าเช่าบ้านเพื่อใช้สำหรับที่อยู่อาศัยหลบฝน ท่ออยู่อาศัย ดังกล่าวอาจเรียกสถานที่แห่งนี้ได้ว่าเป็นชุมชนบนตึก สภาพของตึกดังกล่าวเป็นอาคารต่อเติมที่แบ่งพื้นที่ให้เช่า เป็นห้องเล็กๆ ไม่มีอากาศถ่ายเท ขาดแสงสว่างมีสภาพอับชื้น ขาดความสะอาด ไม่ถูกสุขอนามัย หากเกิดไฟไหม้คนเหล่านี้น่าจะไม่มีทางหนีได้ทัน ซึ่งผู้พิการทางสายตามาเช่าอยู่ร่วมกันเพื่อประกอบอาชีพไม่ต่ำกว่า 50 กว่าครอบครัว นับเป็นห้องเช่าที่มีราคาแพงมากเมื่อเทียบกับขนาดพื้นที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มีสถานที่สำหรับนั่งพักผ่อน พบปะพูดคุยกัน ส่วนใหญ่จะใช้ทางเดินซึ่งมีขนาดไม่กว้างนัก เป็นที่นั่งเล่น มีการจ่ายค่าเช่าทั้งแบบรายวันและรายเดือน สำหรับรายวันๆ ละ 50 บาท และรายเดือนประมาณ 1,200-1,500 บาท รวมค่าน้ำค่าไฟ เป็นห้องเช่าที่มีขนาดเล็กมาก กว้าง 2 ยาว 3 เมตร เพื่อไว้สำหรับซุกหัวนอนไปวันๆ มีบางห้องที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาน้อยพอที่จะมีหน้าต่างระบายอากาศ ค่าเช่าจะสูงประมาณเดือนละ 3,000 บาท จะมียูเพียงไม่กี่ห้อง

นอกจากนี้พวกเขายังมีค่านิยมในการซื้อสินค้าเงินผ่อนที่มีราคาสูงกว่าความเป็นจริงมาก เช่น การใช้โทรศัพท์ที่มีขนาดใหญ่ (21 นิ้ว) ทั้งที่มองไม่เห็น มีเครื่องเล่น VCD ทั้งที่ใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า จึงทำให้ราย

ได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย บางรายต้องกู้ยืมเงินนอกระบบมาใช้จ่ายในครอบครัว เพื่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ให้ทัดเทียมกับบุคคลอื่น ทำให้ต้องใช้ชีวิตอยู่อย่างยากลำบากมากขึ้น

สาเหตุของความพิการ

จากกรณีศึกษาคนพิการทางสายตาส่วนใหญ่ไม่ได้มีความพิการทางสายตามาตั้งแต่กำเนิด เกิดความพิการทางสายตาภายหลัง โดยเป็นโรคตาแดง เจ็บตา รักษาไม่หายหรือได้รับการรักษาพยาบาลที่ไม่ถูกวิธี เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากความเจริญ ขาดระบบการบริการและข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่ดีพอ กรณีศึกษาเกือบทั้งหมดไม่มีทางเลือกในการดำเนินชีวิตมากนัก ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ทางสังคม แต่ละคนแสวงหาแนวทางการรักษาพยาบาลตนเองอาจถูกบงกช บังคับ เช่น ใช้วิธีการซื้อยามาหยอดตา ใช้การรักษาแบบพื้นบ้านบ้าง โดยไปให้หมอเป่าตา (การรักษาโดยใช้สวมนต์คาถาเป่า) มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่มีความพิการทางสายตา 1 ข้างมาตั้งแต่เกิด เขาใช้ชีวิตด้วยสายตาเพียงข้างเดียวมาจนถึงอายุสี่ขวบ แต่แล้วเหมือนกับโชคชะตาชีวิตกลับแกล้งทำให้เขาโชคร้ายเกิดอุบัติเหตุขณะเล่นกับเพื่อนถูกเพื่อนทำไม้ทิ่มเข้าที่ลูกตาข้างที่เหลือ รักษาไม่หายจึงทำให้เขาตาบอดสนิททั้งสองข้าง

สำหรับช่วงอายุที่เกิดความพิการทางสายตา กรณีศึกษาทั้ง 8 ราย สูญเสียการมองเห็นในช่วงอายุที่แตกต่างกันไป มีทั้งที่คนที่เกิดความพิการทางสายตาตั้งแต่อายุยังน้อย คือในช่วงอายุ ตั้งแต่ 3 เดือน - 3 ขวบ กลุ่มนี้จะไม่รู้สึกลูกลูเสีย ไม่ต้องอาศัยการปรับตัวมากนัก รู้สึกเคยชิน และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างคนปกติแต่จะรู้สึกน้อยใจในโชคชะตาบ้างที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างคนสายตาปกติทั่วไป แต่สำหรับผู้ที่มีความพิการทางสายตาตอนอายุมากพอที่จะมีการรับรู้ถึงการสูญเสียการมองเห็นไป ดังเช่นกรณีสมานที่พิการทางสายตาตอนอายุ 4 ปี, กรณีน้ำค้างที่พิการทางสายตาตอนอายุ 8 ปี, กรณีบุญแสนที่พิการทางสายตาตอนอายุ 10 ปี และกรณีอารีที่พิการทางสายตาตอนอายุ 14 ปี ซึ่งอยู่ในวัยที่พวกเขารับรู้เรื่องราวต่างในชีวิตมากขึ้น ความพิการทางสายตาได้ส่งผลกระทบต่อจิตใจของพวกเขาค่อนข้างสูง เกิดความรู้สึกสูญเสีย เสียใจ เศร้าใจ ท้อแท้ และสิ้นหวัง หมดกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป มีบางคนถึงกับคิดฆ่าตัวตายเพราะความพิการทางสายตา รู้สึกริดก้างวลในอนาคตนองเอง ไม่รู้ว่าจะดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไร ต้องใช้เวลาที่ยาวนานเพื่อการปรับตัวให้ยอมรับสภาพความพิการทางสายตาได้ ต้องอาศัยกำลังใจจากคนรอบข้างเป็นอย่างมาก เขาต้องให้กำลังใจตนเอง ปลอบใจตนเองโดยพยายามคิดว่าเป็นเรื่องของเวรกรรมแต่ชาติก่อน เกิดมาเพื่อใช้เวรใช้กรรมทำให้ชาตินี้ต้องเกิดมาพิการทางสายตา แต่เมื่อได้พบกับคนพิการทางสายตาเหมือนกับตนเอง จึงคิดว่าตนเองมิได้เป็นผู้พิการทางสายตาอยู่คนเดียวในโลก มีคนพิการทางสายตาเหมือนตนเองอยู่มากมายในสังคม ยังสามารถมีชีวิตอยู่ได้ จึงทำให้รู้สึกดีขึ้น ไม่รู้สึกว่าตนเองแปลกแยกไปจากคนอื่น ๆ จึงลุกขึ้นมาต่อสู้ชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน

“ตอนที่ตาบอดนั้นรู้สึกเสียใจมาก คิดว่าในประเทศไทยมีเราคนเดียวเท่านั้นที่ตาบอด แต่พอมาเจอเพื่อน จึงรู้ว่ายังมีอีกหลายคนที่ตาบอดไม่ได้มีเราคนเดียว แต่ตอนนี้ก็ชินแล้วค่ะ”

(น้ำอ้อย)

“ตอนที่ผมถูกเพื่อนเอาไม้ทิ่มตา ต้องตาบอดทั้งสองข้าง อยู่กับบ้านไม่ได้เรียนหนังสือ เคยคิดอยากฆ่าตัวตายเหมือนกัน แต่พอได้ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนสอนคนตาบอดเชียงใหม่ มีเพื่อนที่ตาบอดเหมือนกัน ก็ไม่รู้สึกละไรมาก”

(สมาน)

กรณีศึกษาคนพิการทางสายตากลุ่มนี้ มีคนที่พิการทางสายตาทั้งสองข้างอยู่ 4 ราย พิการทางสายตาข้างเดียวอีกข้างหนึ่งพอเห็นเพียงรางๆ 3 ราย แต่ส่วนใหญ่แล้วนั้นยังต้องพึ่งพาอาศัยคนสายตาปกติ ทั้งทางด้านของการเดินทางและการประกอบอาชีพ มีเพียงกรณีบุญแสน ที่สามารถเดินทางไปไหนได้สะดวกกว่าคนอื่น ๆ และยังมีอาชีพพาคนพิการทางสายตาไปประกอบอาชีพร้องเพลง

การศึกษา

ในด้านการศึกษา กรณีศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ มีสาเหตุหลายประการด้วยกัน ด้วยเหตุที่ครอบครัวพวกเขามีฐานะยากจนอาศัยอยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญ ไม่มีโรงเรียนสอนคนตาบอด และโรงเรียนในต่างจังหวัดไม่ยอมให้เด็กพิการทางสายตาเรียนหนังสือรวมกับเด็กสายตาปกติ บางคนก็รู้สึกอายที่จะต้องไปเรียนหนังสือ กลัวถูกเพื่อนล้อเลียน กลัวว่าจะเรียนไม่ได้ กลัวเรียนไม่ทันเพื่อน ทำให้พวกเขาไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือมีเพียง 2 กรณีเท่านั้น คือกรณีของสมาน(นามสมมติ) ที่ครอบครัวส่งให้ไปเรียนที่โรงเรียนสอนคนตาบอดเชียงใหม่ ทำให้เขาสามารถอ่านและเขียนหนังสือเบรลล์ได้ดีในระดับหนึ่ง แต่เขามีโอกาสได้เรียนหนังสือได้เพียงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้นเนื่องจากครอบครัวไม่มีเงินที่จะส่งเสียให้เรียนได้สูงกว่นี้ เขาต้องกลับมาดูแลแม่ที่ป่วยอยู่บ้าน

“ที่บ้านส่งผมไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนสอนคนตาบอดเชียงใหม่ จนเขียนหนังสือเบรลล์ได้ แต่ผมก็เรียนไม่ได้นาน ต้องออกเพราะมาอยู่บ้านกับแม่ ค่าไม่มีเงินส่งให้เรียน ”

(สมาน)

กรณีน้ำค้าง(นามสมมติ) มีความตั้งใจที่จะเรียนหนังสือที่โรงเรียนสอนคนตาบอดพญาไท เธอได้หนีครอบครัวที่รับไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม เดินทางเข้ากรุงเทพฯ โดยการถามทางกับคนอื่นเรื่อยมา นับว่าเป็นโชคดีที่มีโอกาสได้เรียนหนังสือที่โรงเรียนสอนคนตาบอดพญาไทตามที่หวังไว้ สามารถอ่านเขียนหนังสือเบรลล์ได้ จากนั้นได้ไปเรียนต่อที่โรงเรียนฝึกอาชีพพระประแดงเพื่อเรียนทำดอกไม้ประดิษฐ์ มีวิชาชีพที่ติดตัวมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ น้ำค้างมีรายได้เพิ่มขึ้น เธอจะใช้ยามว่างก่อนไปร้องเพลงนั่งทำดอกไม้ขายตามงานต่างๆ เช่น งานของสมาคมคนพิการจิตที่สวนอัมพร เธอจะนำดอกไม้ประดิษฐ์มาขายทุกปี ในบางครั้งมีคนมาสั่งทำดอกไม้ประดิษฐ์เพื่อนำไปใช้ในงานบุญ และเทศกาลในต่างจังหวัด

“หนีขึ้นรถไฟมากรุงเทพฯ คนเดียวถามทางเขาเรื่อยมาว่าโรงเรียนสอนคนตาบอดพญาไทอยู่ที่ไหน หนูจะไปเรียนหนังสือ เขาก็บอกทางเรื่อยๆ มา โชคดีที่เขารับเอาไว้เรียน”

(น้ำค้าง)

จะเห็นได้ว่ามีคนพิการทางสายตาเพียง 2 กรณี ใน 8 กรณี เท่านั้นที่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือ แต่ก็ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือในระดับสูงๆ ดังปรารถนาเพราะเขามาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนข้นแค้น ไม่มีกำลังทรัพย์และแรงกำลังพอที่จะได้ส่งเสียให้ลูกได้เรียนหนังสือ

การประกอบอาชีพ

กรณีศึกษาทั้งหมด 8 ราย ประกอบอาชีพร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่ 6 ราย ประกอบอาชีพนำพาคนตาบอดไปร้องเพลง 1 ราย และขายล็อตเตอรี่อย่างเดียว 1 ราย สำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่ จะตระเวนร้องเพลงตามร้านอาหาร ตามคาเฟ่ โดยจะตระเวนเดินทางไปทั่วกรุงเทพฯ และปริมณฑล ทั้งนนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร บางครั้งพวกเขายังรวมกลุ่มกันเหมารถไปร้องเพลงตามแหล่งบันเทิงในต่างจังหวัดใกล้เคียง ผู้คนพลุกพล่าน ที่มีร้านอาหารมากมาย เช่น ที่พัทยา ชะอำ โดยจะออกเดินทางตั้งแต่ 6 โมงเช้า จะกลับมาก็ที่สี่ห้า บางครั้งก็เกือบเช้า บางครั้งเดินร้องเพลงขอทานตามถนน ตามสี่แยกต่างๆ และเดินร้องเพลงขอทานตามตลาด ไปตามสถานที่ที่มีผู้คนพลุกพล่าน เริ่มออกเดินทางตั้งแต่ตีห้า ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้คนเริ่มเดินทางไปทำงานหรือไปจ่ายตลาด ในบางครั้งพวกเขาจะรวมตัวกันเล่นวงดนตรีคนตาบอดตามบริเวณสี่แยกต่างๆ แต่ก็ต้องระวังตำรวจและเทศกิจจับเนื่องจากกีดขวางทางจราจร และอาชีพขายล็อตเตอรี่โดยจะตระเวนไปขายตามที่ต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วจะไปขายบริเวณ สีส้ม สาทร มีเพียงกรณีของอาร์ เท่านั้นที่มีสถานที่ประจำในการขาย โดยตอนเช้าจะเริ่มขายที่สวนลุมพินี พอตกบ่ายจะย้ายไปขายที่กรมศุลกากร แต่ในการขายล็อตเตอรี่นั้นจะต้องมีโควตาในการไปรับมาขายแต่ละคนจะได้โควตาไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับว่าจะเป็นสมาชิกองค์กรไหนบ้าง และที่สำคัญจะต้องมีเงินลงทุนในการไปรับล็อตเตอรี่มาขาย เพราะจะต้องนำเงินสดซื้อเช็คที่ธนาคารแล้วจึงจะไปรับล็อตเตอรี่ได้เพราะกองสลากไม่รับเป็นเงินสด ถ้าขายไม่หมดคืนไม่ได้ ต้องตระเวนขายให้หมด บางครั้งต้องยอมขายขาดทุนเพราะเหลือเยอะมาก บางครั้งก็ถูกคนสายตาปกติแย่งล็อตเตอรี่ไปทั้งแผง หยิบไปเกินก็มี เช่น หยิบไปสี่คู่ก็บอกว่าสองคู่ หรือบางครั้งก็จะทอนเงินผิดแต่เขาก็ไม่ยอมคือเงินให้

กรณีของ บุญแสน พิกาททางสายตาข้างเดียว พอจะมองเห็นบ้างรางๆ ประกอบอาชีพโดยการนำพาคนพิการทางสายตาไปร้องเพลงตามที่ต่างๆ ส่วนใหญ่จะพาไปเดินร้องเพลงแถวถนนสีลมและซอยพัฒพงษ์ โดยเริ่มออกทำงานตั้งแต่ 5 โมงเย็นจนถึงตีสอง

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิต

โอกาสในการประกอบอาชีพที่คนพิการทางสายต่ายังจำกัดอยู่ พวกเขาจึงต้องประกอบอาชีพอิสระบางอย่างที่สามารถทำได้ โดยไม่ต้องใช้ความรู้มากมายนัก ทั้งอาชีพร้องเพลง ขายล็อตเตอรี่ ไม่ต้องใช้ความรู้มากมายนัก แต่เป็นอาชีพที่ขาดความมั่นคงในการทำงาน มีรายได้ไม่แน่นอน คนพิการทางสายตาเหล่านี้ได้รายได้เป็นวันๆ ถ้าวันไหนไม่ออกไปทำงานวันนั้นจะขาดรายได้ไป พวกเขาต้องมีค่าใช้จ่ายทุกวัน ทั้งค่าเช่าห้อง ค่าอาหาร

อาชีพร้องเพลงตามร้านอาหาร และตามคาเฟ่ ในแต่ละวันของการไปร้องเพลงคนพิการทางสายตาจะไม่สามารถกำหนดหรือรู้ล่วงหน้าได้เลยว่าวันนี้จะไปไหน พวกเขาต้องจ้างคนนำพาไปร้องเพลงและจ้างเหมารถ

เพื่อตระเวนไปขอร้องเพลงหลายแห่ง มีรายได้ไม่แน่ ต้องแบ่งรายได้ในแต่ละวันออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่งเพื่อเป็นค่าจ้างสำหรับผู้ที่น่าพาคนพิการทางสายตาเหล่านี้ไปประกอบอาชีพพวกเขาจำเป็นต้องอาศัยคนนำทางไปร้องเพลงเพื่อเป็นผู้ติดต่อตามร้านอาหารหรือคาเฟ่เพื่อขออนุญาตให้คนพิการทางสายตารับไปร้องเพลง ส่วนที่สองเพื่อเป็นค่าจ้างเหมารถ และส่วนที่สามสำหรับตนเอง จะเห็นได้ว่าคนพิการทางสายตาไม่ได้รับรายได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะยังต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นในการประกอบอาชีพ

สำหรับการร้องเพลงตามร้านอาหารส่วนใหญ่แล้ว ร้านอาหารต่างๆ จะอนุญาตให้พวกเขาร้องเพลงได้เพียงหนึ่งเพลงเท่านั้น เพราะกลัวเขาว่าแขกที่มารับประทานอาหารในร้านจะเบื่อหากมีใครเรียกร้องขอให้เขาร้องอีกจึงมีโอกาสร้องได้หลายเพลง รายได้มาจากการบริจาคของแขกในร้าน ถ้าร้านไหนมีพวงมาลัย ต้องเอาพวงมาลัยไปขึ้นเงินซึ่งจะต้องแบ่งรายได้ตามระเบียบของนักร้องทั่วไป เช่น ราคาพวงมาลัย 20 บาท ต้องแบ่งให้เจ้าของร้าน 10 บาท ตนเอง 10 บาท ในบางร้านที่พวกเขาขึ้นไปร้องเพลงไม่ได้รับบริจาคเลยก็มี เจ้าของร้านบางร้านก็อนุญาตให้ร้องได้แต่บางร้านไม่อนุญาตให้ร้องเพลง แถมยังพูดให้รู้สึกคับแค้นใจ พุดจาตุถุญเหี้ยมดุนยามอีก ดังที่น้ำค้างเคยพบบ่อยๆ

“เบื่อดีพวกคนพิการนี้ ทำไมมันมีเยอะจัง ในบางครั้งแขกยังไวยวายไม่ยอมให้ร้อง”
(น้ำค้าง)

ทำให้พวกเขาต้องตระเวนหาร้านอาหาร และคาเฟ่ เพื่อร้องเพลงไปตามร้านต่างๆ ตลอดทั้งคืนจนกระทั่ง ถึงตีสองจึงเริ่มกลับ นอกจากปัญหาอุปสรรคในเรื่องของรายได้แล้วพวกเขายังมีความเสี่ยงในการเดินทางค่อนข้างสูง เคยมีคนในชุมชนแห่งนี้ประสบอุบัติเหตุหลายคนมาแล้ว บางคนถึงกับเสียชีวิตเนื่องจากถูกรถชน

สิ่งที่คนพิการทางสายตาที่ออกไปร้องเพลงขอทานตามถนนหรือตามตลาดต่างๆ กลัวมากที่สุดคือกลัวถูกเจ้าหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์จับพวกเขาเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์เนื่องจากพวกมีบางคนในชุมชนเคยถูกจับไปแล้วได้รับการปฏิบัติที่ไม่ดี แล้วได้เล่าต่อกันไปปากต่อปากว่า นำเขาไปกักขัง ให้กินอาหารบูดเน่า ถูกทรมานต่างๆ นานา จึงทำให้คนพิการทางสายตาในชุมชนนี้กลัวมากที่จะต้องเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ พวกเขาต้องการที่จะมีชีวิตอย่างอิสระ สามารถไปไหนก็ได้ ไม่ต้องกำหนดวันและเวลาเข้าออก

“อยู่ที่นี้มีชีวิตที่อิสระ อยากไปไหนก็ได้ไป อยากกินอะไรก็ได้กิน ตอนที่เข้าไปอยู่ที่สถานที่ฝึกอาชีพที่พระประแดงเพราะต้องการที่จะทำดอกไม้เป็น”

(น้ำค้าง)

สำหรับกรณีคนพิการทางสายตาที่ไปตั้งวงดนตรีตามสี่แยกนั้นยังมีปัญหา จะถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเทศกิจจับเนื่องจากไปกีดขวางทางจราจร หรือไปใช้พื้นที่สาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต จะถูกปรับและบาง

ครั้งเคยถูกยึดเครื่องดนตรีไป ซึ่งทำให้พวกเขาเกิดความท้อแท้ใจในความพิการ มองว่าตนเองพิการทางสายตาแล้วยังไม่มีพื้นที่ในสังคมให้ใช้ประกอบอาชีพเลยหรือ

สำหรับกรณีศึกษาที่มีอาชีพขายล็อตเตอรี่นั้น ปัญหาแรกที่เขาพบคือไม่มีต้นทุนเพียงพอในการไปรับมาขาย และไม่มีโควต้าหรือมีให้เพียงจำนวนน้อยมาก นอกจากนี้แล้วยังหาสถานที่ขายลำบากมากเนื่องจากจะมีคนที่สายตาปกติขายอยู่แล้ว หรือในบางครั้งจะถูกไล่หาว่ามาขายแข่งเพราะส่วนใหญ่แล้วคนทั่วไปจะซื้อล็อตเตอรี่จากคนพิการทางสายตามากกว่า จึงต้องเร่ขายไปเรื่อย ๆ มีเพียงแต่ อารี ที่มีสถานที่ประจำสำหรับขายล็อตเตอรี่ในช่วงเช้าจะขายที่สวนลุมพินีและตอนบ่ายจะไปขายที่กรมศุลกากร ในบางครั้งพวกเขายังโชคร้ายถูกคนสายตาปกติแย่งล็อตเตอรี่ของเธอไปทั้งแผงดัง เช่น วันดี ที่ถูกคนสายตาปกติขโมยล็อตเตอรี่ไปทั้งแผง

“ทำไมเขาถึงทำกับพี่ได้ลงคอ ขนาดเขาเห็นว่าพี่ตาบอดเขายังกล้าทำได้ลงคอ แต่ก็พยายามคิดว่ามีคนร้าย ก็ยังมีคนดีที่อุ้มชูสงสารเรา”

(วันดี)

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมิได้ทำให้พวกเขาท้อถอยหรือหมดกำลังใจในการประกอบอาชีพเลย แต่พยายามที่จะพัฒนาตนเองและพิทักษ์สิทธิของตนเอง เช่น พยายามฝึกฝนในการร้องเพลงเวลาที่มีเพลงใหม่ๆ ออกมาจะไปซื้อเทปมาฟังเพื่อฝึกร้องเพลงไป หรือมีเข้าไปเป็นสมาชิกกับสมาคมคนตาบอดต่างๆ เพื่อขอโควต้าล็อตเตอรี่เพิ่ม หรือเข้าร่วมกับสมาคมออกมาประท้วงหรือเดินขบวนต่างๆ เพื่อขอให้มีการจัดสรรสถานที่เพื่อให้คนตาบอดได้ร้องเพลง และกรณีของน้ำค้างพยายามที่จะเรียนรู้การทำดอกไม้ประดิษฐ์ไว้ขาย

ปัญหาของสภาพที่อยู่อาศัย เป็นห้องเล็กๆ ไม่มีอากาศถ่ายเท ขาดแสงสว่างมีสภาพอับชื้น ขาดความสะดวก ไม่ถูกสุขอนามัยอาจเป็นสาเหตุของการเกิดโรคทางผิวหนังที่คนตาบอดเป็นอยู่ และสภาพของที่อยู่อาศัยที่ไม่ได้มาตรฐานนั้นหากเกิดไฟไหม้ขึ้นมาคนพิการทางสายตาเหล่านั้นจะไม่มีทางหนีได้ทัน ถ้าหากจากคนภายนอกแล้วจะรู้สึกว่าคุณพิการทางสายตาถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าของห้องเช่าอย่างมากเมื่อเทียบกับราคาค่าเช่า แต่คนตาบอดกับไม่รู้สึกรู้ว่าพวกเขาถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ให้เช่า อีกทั้งยังมองว่าเจ้าของบ้านเช่ามีความเอื้อเฟื้อ ยอมให้พวกเขาได้มีสถานที่ได้เช่าอยู่ร่วมกัน ถ้าไม่มีเงินจ่ายค่าเช่าเป็นเดือนก็สามารถผ่อนจ่ายเป็นรายวันได้

การประเมินตนเอง

จากการประเมินตนเองของกรณีศึกษา ในสมัยก่อนที่พวกเขายังอาศัยอยู่ในชนบท ที่ต่างจังหวัด หมู่บ้านหนึ่งมีคนตาบอดเพียงไม่กี่คนหรือบางหมู่บ้านไม่มีคนตาบอดเลย โดยส่วนใหญ่จะรู้สึกท้อแท้ในชีวิตด้อยต่ำ เกิดมาเมื่อมีกรรมตาบอดไม่เหมือนผู้อื่น เป็นภาระให้กับครอบครัว แต่เมื่อได้พบกับคนตาบอดเหมือนกัน ได้พูดคุยทำให้รู้สึกเข้าอกเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน ทำให้เกิดความรู้สึกว่าโลกนี้ยังมีคนอื่นอีกมากมายที่เป็นเหมือนเรา ไม่ได้มีเฉพาะเราคนเดียวเท่านั้นในโลกจึงเกิดกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต อีกทั้งยังมีการ

รวมกลุ่มกันตั้งวงดนตรีคนตาบอด โดยอาศัยพรสวรรค์บวกกับการฝึกฝนของพวกเขา เมื่อได้เข้ามาอยู่ชุมชนแห่งนี้ยังพบว่าสมาชิกมากมายที่พิการทางสายตา จึงไม่เกิดความรู้สึกว่าตนเองด้อยต่ำ ฉะนั้นในเวลาที่อยู่ในชุมชนรับรู้ว่าเป็นสมาชิกของชุมชน ต่างต้องดิ้นรนเพื่อปากท้องของตนเองในการประกอบอาชีพ เลี้ยงตนเองและครอบครัว มีอะไรที่พอจะช่วยเหลือกันได้จะช่วยเหลือกัน แต่ก็มีย่างที่รู้สึกไม่พอใจก็จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวด้วย

แต่พวกเขาต้องออกไปประกอบอาชีพ เช่น การขายล็อตเตอรี่ก็จะถูกคนตาดีกีดกันไม่ยอมให้ขายในบริเวณใกล้เคียงกับที่เขายาย และในบางที่จะต้องเสียค่าเช่าพื้นที่ ออกไปร้องเพลงตามสถานที่ต่างๆ กลับรู้สึกว่าตนเองไม่มีความเท่าเทียม นอกจากจะด้อยโอกาสทางกายแล้ว พวกเขายังรู้สึกว่าขาดโอกาสหรือถูกกีดกันในการประกอบอาชีพ

การให้ความหมายและคุณค่าต่อชีวิต

กรณีศึกษาส่วนใหญ่คิดว่าชีวิตของคนพิการทางสายตามีทางเลือกน้อยในการดำรงชีวิตการประกอบอาชีพ ต่างต้องดิ้นรนทำมาหากิน ไปวันๆ เพื่อความอยู่รอด ทั้งการร้องเพลง ขายล็อตเตอรี่ จึงคิดว่าตนเองไม่มีคุณค่ามากนักเพราะพิการทางสายตา จะไปทำอะไรก็ได้ไม่มาก ส่วนใหญ่ไม่ได้วางแผนในชีวิตไว้มากนัก

“ชีวิตของคนตาบอดอย่างพวกพี่อะไรที่หาได้ อะไรที่จะทำมาหากินได้ไปวันๆ ก็ต้องทำไป เพื่อความอยู่รอด และไม่คิดเบียดเบียนใคร ทั้งร้องเพลง ขายล็อตเตอรี่ ทำไปเพื่อให้มีชีวิตรอดไปวันๆ”
(วันดี)

ความมั่งหวังในอนาคต

สำหรับความมั่งหวังในอนาคต พวกเขาส่วนใหญ่ไม่ตั้งความหวังอะไรในชีวิตมากนัก มีชีวิตอยู่เพื่อหากินไปวันๆ โดยไม่คิดยุติการดำเนินชีวิตเช่นนั้นเนื่องจากเป็นทางเดียวที่จะหารายได้ง่าย สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น เพราะคิดว่าครอบครัวของตนเองต่างก็มีชีวิตเป็นของตนเอง ไม่อยากเป็นภาระให้กับใคร และได้คาดหวังว่าลูกจะมาเลี้ยงดูตนเองยามแก่

“ในอนาคตคิดว่าจะขายล็อตเตอรี่ไปเรื่อยๆ จนไม่สามารถทำได้ และไม่เคยคาดหวังว่าลูกสาวจะมาเลี้ยงดูยามแก่”
(อาวี)

“ คิดว่ายังหารายได้ ได้อยู่ไม่คิดจะกลับไปอยู่ต่างจังหวัด ไม่อยากให้คนอื่นมองว่าคนพิการไม่มีความสามารถ ”
(สมหวัง)

แต่สำหรับน้ำค้าง (นามสมมติ) แล้วไม่เคยคิดอยากจะกลับไปอยู่บ้านเกิดเลยเนื่องจากไม่มี พ่อ-แม่ และญาติพี่น้องที่นั่นเลยจะมีเพียงแต่ครอบครัวที่เลี้ยงตนไว้เป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งไม่ได้มีความผูกพันกันมากนัก ยิ่งเห็นสภาพของครอบครัวของแม่บุญธรรมที่มีสมาชิกจำนวนมาก แล้วก็คิดว่าตนเองนั้นไม่สามารถที่จะอยู่กับเขาได้แน่นอน ได้คิดว่าจะอยู่ที่นี้และจะตายที่นี่ คิดว่าตัวเองตัวคนเดียวไม่มีลูก มีสามีแต่ก็ยังไปมาหาสู่ระหว่างบ้านใหญ่กับบ้านของตนเอง

“อยู่มันไปอย่างนี้แหละจนกว่าจะตาย ไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปหาใคร”

(น้ำค้าง)

แต่ก็มีบางคนที่ไม่คิดอยากจะกลับไปอยู่บ้านที่ต่างจังหวัด แต่ก็รู้ว่าจะไปทำอะไรกิน จึงจำเป็นต้องอยู่ที่นี้เพื่อหากินไปวันๆ เพื่อจะได้มีเงินเก็บไว้ใช้บ้าง

“ที่คิดว่าที่ไหนอยู่ ๆ ก็ไม่เท่ากับอยู่บ้านเราเลยสักที ก็คิดเหมือนกันที่จะกลับไปอยู่บ้าน แต่ก็ยังทำไม่ได้เลยเพราะถ้าไปแล้วจะเอาอะไรกิน จะทำอะไรกิน

(บุญแสน)

การมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น

กรณีศึกษาส่วนใหญ่คิดว่าตนเองไม่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นเท่าไรนัก คิดว่าตนเองเป็นคนพิการทางสายตาจะทำอะไรก็ลำบาก ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือใครได้มากนัก แต่ในสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของพวกเขาแล้ว เขามีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นๆ รอบข้างเขามากมาย พวกเขาต้องมีการเลี้ยงดูครอบครัว ในแต่ละเดือนจะต้องส่งเงินให้กับลูกที่อยู่ต่างจังหวัดได้เรียนหนังสือ ส่วนใหญ่แล้วจะบอกว่าตนเองมีชีวิตเพื่อลูก ทำทุกวิถีทางเพื่อให้ลูกได้เรียนหนังสือ ต้องการให้ลูกมีอนาคตที่ดี บางคนก็ส่งเงินให้กับพ่อแม่ที่แก่ชราเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้แล้วพวกเขายังมีอิทธิพลต่อคนนำพาไปประกอบอาชีพ ทำให้คนเหล่านี้มีรายได้ในแต่ละวันเช่นเดียวกับพวกเขา ซึ่งถ้าวันใดที่คนพิการทางสายตาเหล่านี้ไม่ไปร้องเพลงคนที่นำพาไปร้องเพลงก็จะขาดรายได้ไปด้วย สำหรับคนขับรถรับจ้างก็เช่นเดียวกันในแต่ละคืนก็จะมีรายได้ประจำจากการเช่าเหมาของคนพิการทางสายตา โดยที่เขาเหล่านั้นไม่ต้องไปวิ่งหาลูกค้าให้เหนื่อย ซึ่งรายได้ก็ไม่แน่นอนเท่ากับการขับรถพาคนพิการทางสายตาไปร้องเพลง

การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

กรณีศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ความพิการทางสายตาเป็นสาเหตุของความยากในชีวิตของเขา จึงทำให้ขาดโอกาสในการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ขาดการศึกษาเนื่องจากครอบครัวขาดความพร้อมในการดูแลคนพิการทางสายตา เพราะอยู่ห่างไกลจากบริการการศึกษาพิเศษสำหรับคนพิการทางสายตา ไม่ได้รับการ

พัฒนาสมรรถภาพ จังหวะโอกาส ไม่มีทางเลือกมากนักในการประกอบอาชีพ อาศัยการร้องเพลงขอทานตามร้านอาหาร ตามถนนท้องถนนทางไปเรื่อยๆ โดยอาศัยการหยิบยื่นเศษเงินที่คนทั่วไป บริจาคให้มา ซึ่งกว่าที่จะได้เงินมาพวกเขาต้องตระเวนร้องเพลงไปเรื่อยๆ มีรายได้ไม่แน่นอน และก็ต้องแบ่งปันรายได้ให้กับคนนำพาไปประกอบอาชีพ ให้คนขับรถ ต้องอดหลับอดนอน โดยเริ่มออกไปร้องเพลงตั้งแต่ 6 โมงเย็นจนถึง ตี 2 กว่าจะกลับถึงที่พัก ประมาณตี 3 ตี 4 ในบางครั้งก็เข้า ช่วงเวลากลางวันของพวกเขาจะใช้เวลาพักผ่อนหลับนอน นับเป็นความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่ในขณะนี้

สวัสดิการที่ได้รับ

สวัสดิการส่วนใหญ่ที่เขาได้รับนั้น ส่วนใหญ่จะได้จากองค์กรเอกชน ซึ่งได้แก่สมาคมคนตาบอด และสมาคมคนตาบอดอีสาน ซึ่งจะให้เงินช่วยเหลือปีละ 3,000 บาท และสามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้

ส่วนสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐนั้น ส่วนใหญ่จะไปขึ้นทะเบียนคนพิการไว้ ซึ่งได้รับสวัสดิการในเรื่องของค่ารักษาพยาบาล ซึ่งต้องไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐ ส่วนในด้านเงินกู้เพื่อทำทุนในการประกอบอาชีพนั้น ส่วนใหญ่จะเข้าไม่ถึง เนื่องจากไม่มีบุคคลค้ำประกันให้

ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

จากความพยายามในการต่อสู้ชีวิตของกรณีศึกษา พยายามหาหนทางในการประกอบอาชีพโดยเปลี่ยนจากการใช้ชีวิตในชนบทเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อหาหนทางในการประกอบอาชีพ พวกเขาต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมายในการประกอบอาชีพ รู้สึกว่าพวกตนเองขาดอำนาจในการต่อรองในด้านการประกอบอาชีพ เช่นการร้องเพลงตามร้านอาหาร ร้องเพลงตามท้องถนน หรือร้องเพลงตามตลาด พวกเขาต้องรอคอยผู้ที่มีความเมตตาหยิบยื่น วันๆมีรายได้ไม่แน่นอน โดยเฉพาะการไปขอร้องเพลงตามร้านอาหาร ถ้าเจ้าของร้านอนุญาตให้ร้องเพลงได้จึงได้ร้อง แต่ไม่อนุญาตพวกก็ไม่มีความสามารถร้องเพลงในร้านอาหารนั้น พวกเขาไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ ทั้งสิ้น ในบางครั้งก็ไปร้องเพลงตามสถานที่สาธารณะ เช่น ตั้งวงดนตรีตามสี่แยกที่มีคนผ่านไปมา จะถูกเจ้าหน้าที่เทศกิจขับไล่ ถูกจับ และถูกยึดเครื่องดนตรีไป สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้พวกเขาขาดอำนาจต่อรอง

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนท้องถิ่นที่เขาอยู่เลย เนื่องจากพวกเขามาอยู่ในลักษณะของกลุ่มคนหรือแรงงานย้ายถิ่น เขามาอยู่อาศัยเพื่อใช้สำหรับเป็นที่พัก เป็นสถานที่เพื่อการทำมาหากิน ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนหรือกลไกระดับท้องถิ่นมากนัก กรณีศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่าพวกตนเองเป็นเสียงส่วนน้อยของสังคม เป็นชนชั้นที่อยู่ส่วนท้ายๆของสังคม ไม่มีบทบาทหรืออำนาจต่อรองใดๆ อีกทั้งพวกเขาก็ไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นคนในชุมชนยังมีสำเนาทะเบียนบ้านอยู่ที่บ้านเกิดของตน สำหรับการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐ กรณีศึกษาส่วนใหญ่จะเข้าไปรวมกลุ่มกับชมรม

คนตาบอดแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นองค์กรขนาดใหญ่ เพื่อรวมกลุ่มต่อรองในด้านต่างๆ เช่น เสนอให้มีการเพิ่มโควตาในการขายล็อตเตอรี่สำหรับพวกเขา เสนอให้จัดพื้นที่เพื่อสำหรับเล่นวงดนตรีเป็นต้น

การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

สำหรับการวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยากพบว่ากรณีศึกษาทั้งหมดมีลักษณะร่วมของความทุกข์ยากคล้ายคลึงกัน หากต่างกันที่ความรุนแรงของความทุกข์ มิติของความทุกข์ของกรณีศึกษานั้นมาจากหลายส่วน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพ ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งความทุกข์ออกเป็น 3 แบบได้แก่ความทุกข์ทางกาย ความทุกข์ทางใจ และความทุกข์ทางสังคม

ความทุกข์ทางกาย

ลักษณะของความทุกข์ทางกายของคนพิการทางตา นั้นมีปัญหามาจากการเข้าไม่ถึงระบบบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข เนื่องจากพวกเขาอยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลความเจริญ ครอบครัวยุติฐานะยากจน มีการศึกษาไม่มากนัก ใช้วิธีการรักษาโรคตาแดงตามมีตามเกิดแสวงหาการรักษาพยาบาลตามความเชื่อของพวกเขา บางคนโชคดีรักษาหายบางคนโชคร้ายโชคร้ายไม่หาย ดังเช่นกรณีศึกษา ทั้ง 8 กรณีศึกษา เป็นสาเหตุให้เขาเหล่านั้นพิการทางสายตา เป็นความทุกข์ทางกายที่ไม่สามารถไปไหนมาไหนได้สะดวก ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นบอกทาง ขาดความสะดวกในการดำรงชีวิตทำให้เขาขาดโอกาสทางการศึกษาไม่สามารถเข้าเรียนร่วมกับคนสายตาปกติได้ ไม่ได้รับการพัฒนาด้านความรู้และทักษะในด้านต่างๆ ส่งผลให้พวกเขาขาดโอกาสในการเลือกทำงานได้ จึงต้องประกอบอาชีพอิสระที่ไม่ต้องอาศัย ความรู้ความสามารถมากนัก เช่น การร้องเพลงนั้น สามารถที่จะฝึกฝนได้ด้วยตนเอง การขายล็อตเตอรี่ อาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพที่ต้องใช้ความอดทนในการทำงาน ขาดความมั่นคง ต้องทำงานทุกวันจึงจะมีรายได้ และจากสภาพความพิการทางสายตานั้น ทำให้พวกเขาต้องพึ่งพา ผู้อื่นนำทางในการประกอบอาชีพ ในแต่ละวันนั้นไม่สามารถกำหนดอนาคตตนเองได้เลยว่าจะไปร้องที่ไหน มีรายได้เท่าไร ต้องออกเดินทางตระเวนร้องเพลงไปเรื่อย อดหลับอดนอน และเสี่ยงกับอุบัติเหตุจากการเดินทาง นอกจากนี้แล้วรายได้ยังต้องแบ่งออกเป็น ค่าจ้างเหมารถ ค่าคนนำพาไปประกอบอาชีพ ถูกเอาเปรียบในเรื่องของรายได้ ซึ่งพวกเขาคิดว่าไม่สามารถที่จะหยุดความทุกข์ทางกายได้เลย เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่ได้วางแผนชีวิตไว้มากนั้น มีรายได้พออยู่พอกินไปวันๆ

ความทุกข์ทางใจ

ความทุกข์ทางใจของกรณีศึกษานั้นมีสาเหตุของความทุกข์ทั้งเหมือนและที่แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่แล้วจะเกิดจากสาเหตุมาจากความพิการทางสายตา รู้สึกวิตกกังวล ไม่อยากที่จะเป็นภาระกับครอบครัว ในช่วงแรกที่ยังไม่ได้เดินทางเข้ามาประกอบอาชีพจะรู้สึกว่าตนเองด้อยคุณค่า ต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เรื่อยไป เกิดเป็นคนสายตาพิการอยู่คนเดียวในโลก ในด้านของการทำงานก็ต้องอาศัยความเมตตาจากผู้อื่นที่หยิบยื่นมาให้ มิได้มีศักดิ์ศรีเทียบเท่าคนอื่นๆ ในสังคม

ความทุกข์ทางสังคม

ด้วยสภาพของความพิการทางสายตา ของกรณีศึกษาทั้ง 8 เป็นภาวะของความทุกข์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจาก คนรอบข้าง หรือคนในสังคมไม่ตระหนัก ในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ขาด ความเท่าเทียมในด้านต่างๆ ถูกดูถูกเหยียดหยาม จากคนที่ไม่เข้าใจ ในการประกอบอาชีพร้องเพลงขอทานตามที่ต่างๆ

การหยุดความทุกข์ยาก

จากการสัมภาษณ์ถึงประเด็นการหยุดความทุกข์ยากของคนพิการทางสายตาส่วนใหญ่แล้ว คิดว่าไม่สามารถที่จะหยุดความทุกข์ยากที่เขาเผชิญอยู่ได้ เนื่องจากสภาพความพิการทางสายตาของพวกเขา ที่ไม่มีทางรักษาได้แล้ว ทำให้ไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากนัก ต้องประกอบอาชีพเหล่านี้เรื่อยไป แต่บางคนพยายามเก็บเงินก้อนเพื่อจะได้กลับไปใช้ชีวิตที่บ้าน ซึ่งไม่รู้ว่ามีเมื่อไร เพื่อบรรเทาทุกข์ทางใจบางคนได้นำหลักคำสอนทางศาสนามาปรับใช้กับชีวิต เป็นที่พึ่งทางใจ เพื่อลดความทุกข์ ความท้อแท้ใจ โดยการสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ก่อนออกไปประกอบอาชีพ และการปลอบใจตัวเองว่าเป็นเป็นเรื่องของบุญกรรมกรรมแต่ง และเลือกใช้วิธีการปลงหรือทำใจเพื่อยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น

“ความรู้สึกของพี่น้องที่รู้ว่าตัวเองเป็นคนตาบอดก็ไม่ได้คิดอะไรมาก ได้แต่คิดว่ามันเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นไปตามเวรตามกรรมของเรา และก็อยู่ไปตามยถากรรมอย่างนี้แหละ”

(บุญแสน)

โอกาสเข้าถึงระบบบริการของรัฐและองค์กรเอกชน

กรณีศึกษาส่วนใหญ่ สามารถเข้าถึงระบบบริการทั้งของรัฐและเอกชน ได้จดทะเบียนคนพิการไว้แล้ว ได้รับสวัสดิการในด้านการรักษาพยาบาลฟรีจากโรงพยาบาลต่างๆ ของรัฐบาล มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่ไม่ได้ไปขึ้นทะเบียนคนพิการจึงไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว สำหรับสวัสดิการเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพนั้น กรณีศึกษาทั้ง 8 ไม่สามารถกู้มาทำทุนในการประกอบอาชีพได้ เนื่องจากไม่มีบุคคลค้ำประกันให้ ซึ่งมองว่าเป็นเรื่องยุ่งยากพวกเขาจึงหันมาใช้เงินกู้ธนาคารแทน

ส่วนสวัสดิการจากองค์กรเอกชนนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสมาชิกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย สมาคมคนตาบอดภาคอีสาน และชมรมคนตาบอดดาวคะนอง มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่ไม่สังกัดสมาคม เพราะไม่ต้องการเสียเงินค่าสมัครเข้าเป็นสมาชิก การเป็นสมาชิกสมาคมคนตาบอดนั้นทำให้พวกเขามีโควตาได้รับล็อตเตอรี่มาขายได้

โดยภาพรวมแล้วโอกาสในการเข้าถึงระบบบริการของรัฐและเอกชนนั้น กรณีศึกษาทั้ง 8 สามารถเข้าถึงระบบบริการได้ เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งบริการ มีเครือข่ายของคนพิการทางสายตาที่คอยช่วยเหลือ และให้ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันอยู่ตลอด

กล่าวโดยสรุปคนพิการทางสายตาทุกกรณีศึกษาต้องการมีอาชีพเพื่อหาเลี้ยงตนเอง ต้องการที่จะพึ่งพาตนเองมีรายได้เป็นของตนเอง และไม่ต้องการเป็นภาระของครอบครัวและสังคม อีกทั้งยังต้องการให้สังคม

ยอมรับถึงความสามารถในการประกอบอาชีพ แต่ด้วยความยากจนทำให้พวกเขาไม่มีโอกาสได้เรียนรู้หรือการฟื้นฟูสมรรถภาพมาก และพัฒนาขีดความสามารถและคุณภาพในการทำงานด้านต่างๆ ที่เหมาะ เพื่อที่พวกเขาจะได้มีโอกาสและมีทางเลือกในการทำงานดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่กรณีศึกษาทั้ง 8 ราย ต่างมีได้ข้อแท้ กับโชคชะตาของตน แสวงหาอาชีพและโอกาสในการทำงานเท่าที่จะทำได้เพื่อหาเงินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยลำแข้งของตนเองแล้ว ยังมีภาระส่งเสียเลี้ยงดูครอบครัวและพ่อแม่ที่แก่ชรา มีลูกที่ยังเรียนหนังสือที่อยู่ในต่างจังหวัด

ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดบริการสำหรับคนพิการทางสายตา

เพื่อเปิดโอกาสให้กับคนพิการทางสายตามีโอกาสในการใช้สิทธิที่มีอยู่อย่างเต็มที่ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีโอกาสในการประกอบอาชีพมากขึ้น ทำให้คนพิการทางสายตาเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า มากกว่าที่จะเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคม ดังนั้นสังคมควรให้โอกาสและหาแนวทางและมาตรการในการช่วยเหลือ คนพิการทางสายตาอย่างถูกต้องและตรงกับความต้องการ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้คนพิการทางสายตาได้มีโอกาสในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ส่งเสริมอาชีพสำหรับคนพิการทางสายตาให้มากขึ้น เพื่อให้คนพิการได้พึ่งตนเองอย่างแท้จริง โดยการสร้างความมั่นคงทางอาชีพ เช่น จัดโควต้าล็อตเตอรี่ให้คนพิการอย่างทั่วถึงและเพียงพอ จัดให้มีสถานที่ในการประกอบอาชีพ โดยไม่ต้องการเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์
2. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้กับคนพิการทางสายตา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุปกรณ์ในการเดินทาง การขนส่งสาธารณะ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการประกอบอาชีพ เช่น จัดบริการให้มีรถเมล์สำหรับคนพิการ มีรถบริการในชุมชนซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ในซอย เพื่อคนพิการจะได้มีความสะดวกในการประกอบอาชีพ
3. จัดการศึกษาให้คนพิการทางสายตา ได้เรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้คนพิการทางสายตามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีโอกาสในการทำงานที่ดีขึ้น
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำงานในเชิงรุกให้มากขึ้นในด้านการส่งเสริมสมรรถภาพคนพิการทางสายตาให้มีโอกาสในการทำงาน ให้คำแนะนำ ให้การสนับสนุน คนพิการทางสายตาที่ช่วยเหลือตนเองได้ให้มีงานทำ ตั้งข้อกำหนดกฎเกณฑ์ด้านเงินทุนในการประกอบอาชีพ อย่างเหมาะสม เพื่อคนพิการทางสายตาจะได้มีโอกาส กู้เงินเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 บทสรุป

การศึกษาวິถีชีวิตของคนพิการทางสายตาที่ประกอบอาชีพอิสระในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาสภาพชีวิตและลักษณะการแก้ไขปัญหาของคนพิการทางสายตาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนวิเคราะห์สภาพความจนและความด้อยโอกาส เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดบริการสำหรับคนพิการทางสายตา พบว่าคนพิการทางสายตาที่ศึกษาจำนวน 8 กรณีศึกษา ประกอบด้วยชาย 3 คน หญิง 5 คน อยู่ในช่วงอายุ 49-52 ปี กรณีศึกษาทั้งหมดมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวมีฐานะยากจนอาศัยอยู่ในชนบท ประกอบอาชีพทางการเกษตรและรับจ้างทั่วไป เป็นครอบครัวใหญ่มีลูกหลายคน ทุกคนในครอบครัวต่างมีภาระหน้าที่ต้องช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพเลี้ยงปากท้อง จึงไม่มีเวลาพอที่จะดูแลสมาชิกพิการทางสายตาได้ดีพอ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้มีความพิการทางสายตามาตั้งแต่เกิด มีความพิการทางสายตาทายหลังในวัยเด็ก โดยเป็นโรคตาแดงเจ็บตา รักษาไม่หาย หรือได้รับการรักษาพยาบาลที่ไม่ถูกวิธี เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากความเจริญ ขาดระบบการบริการและข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่ดีพอ ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ทางสังคม แต่ละคนแสวงหาแนวทางการรักษาพยาบาลตนเองอาจถูกบ้งผิดบ้างจึงกลายเป็นเด็กพิการทางสายตา

กรณีศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ เนื่องจากอาศัยอยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญ ไม่มีโรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนที่สอนเด็กสายตาปกติไม่ยอมให้เด็กพิการทางสายตาเรียนหนังสือร่วมกับเด็กสายตาปกติ บางคนก็รู้สึกอายที่จะต้องไปเรียนหนังสือ กลัวถูกเพื่อนล้อเลียน กลัวว่าจะเรียนไม่ได้ จึงไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือมีเพียง 2 กรณีเท่านั้นที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และมีมัธยมศึกษา แต่ก็ไม่โอกาสได้เรียนหนังสือในระดับสูงๆ ดังปรารถนา

กรณีศึกษาส่วนใหญ่มีครอบครัวแล้วมีเพียง 1 กรณีศึกษาที่ยังไม่แต่งงาน บางคนแต่งงานกับคนสายตาปกติด้วยความเห็นอกเห็นใจกันสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ บางคนแต่งงานอยู่กับผู้พิการทางสายตาด้วยกันเพราะความเข้าใจในสภาพปัญหาของกันและกัน ผู้พิการทางสายตาที่มีลูกแล้วส่วนใหญ่จะส่งลูกไปให้ทางบ้านเลี้ยง หรือจะส่งไปอยู่กับตา-ยาย ที่ภูมิลำเนาเดิม

ผู้พิการทางสายตาทุกกรณีมีภาระที่จะต้องรับผิดชอบครอบครัว หลายด้าน ทั้งต้องจ่ายค่าเช่าห้อง ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ค่าเลี้ยงดูบุตรที่ต้องเรียนหนังสือ บางคนยังต้องส่งเงินให้กับพ่อแม่ที่แก่เฒ่าที่อยู่ต่างจังหวัด นอกจากนี้พวกเขายังมีค่านิยมในการซื้อสินค้าเงินผ่อนที่มีราคาสูงกว่าความเป็นจริงมาก เช่น การใช้โทรศัพท์ที่มีขนาดใหญ่มาก (21 นิ้ว) ทั้งที่มองไม่เห็น มีเครื่องเล่น VCD ทั้งที่ใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า จึงทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย บางรายต้องกู้ยืมเงินนอกระบบต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 20 บาท /วัน

มาใช้จ่ายในครอบครัว เพื่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันให้ทัดเทียมกับบุคคลอื่น ทำให้ต้องใช้ชีวิตอยู่อย่างยากลำบากมากขึ้น

วิถีชีวิตของคนพิการทางสายตาและการประกอบอาชีพ

กรณีศึกษาทั้งหมด 8 ราย จะเข้าบ้านเพื่อใช้สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยหลักบนถนนของ สถานที่อยู่ดังกล่าว อาจเรียกได้ว่าเป็นชุมชนบนตึก สภาพของตึกเป็นอาคารต่อเติมที่แบ่งพื้นที่ให้เช่า เป็นห้องเล็กๆ ไม่มีอากาศถ่ายเท ขาดแสงสว่างมีสภาพอับชื้น ขาดความสะอาด ไม่ถูกสุขอนามัย หากเกิดไฟไหม้คนเหล่านั้นจะไม่มีทางหนีได้ทัน ซึ่งมีผู้พิการทางสายตามาเช่าอยู่ร่วมกันเพื่อประกอบอาชีพไม่ต่ำกว่า 50 กว่าครอบครัว เป็นห้องเช่าที่มีราคาแพงมากเมื่อเทียบกับขนาดพื้นที่ ไม่มีสถานที่สำหรับนั่งพักผ่อน พบปะพูดคุยกัน ส่วนใหญ่จะใช้ทางเดินซึ่งมีขนาดไม่กว้างนักเป็นที่นั่งเล่น ค่าเช่าเดือนละประมาณ 1,200-1,500 บาท รวมค่าน้ำค่าไฟสำหรับห้องเช่าที่มีขนาดเล็กมากมีพื้นที่สำหรับรูดหัวนอนไปวันๆ มีบางห้องที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาน้อยพอที่จะมีหน้าต่างระบายอากาศ ค่าเช่าจะสูงประมาณเดือนละ 3,000 บาท

ประกอบอาชีพทั้งร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่ 6 ราย ขายล็อตเตอรี่อย่างเดียว 1 ราย และประกอบอาชีพพาคนตาบอดไปร้องเพลง 1 ราย สำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่ จะตระเวนร้องเพลงตามร้านอาหาร ตามคาเฟ่ โดยจะตระเวนเดินทางไปที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ลักษณะการประกอบอาชีพกรณีศึกษาส่วนใหญ่จะรู้ว่าในแต่ละวันตนเองจะไปร้องเพลงที่ไหนบ้าง ซึ่งจะต้องรอกถามคนนำพาไปประกอบอาชีพว่าจะพาไปที่ไหน จะไม่สามารถกำหนดเองได้ว่าจะไปที่ไหนบ้าง บางรายจะออกไปประกอบอาชีพร้องเพลงหลายช่วงเวลา เช่น จะเริ่มออกเดินทางออกจากที่พักตั้งแต่ประมาณ 5.00 น. เพื่อให้ทันกับเป็นช่วงเวลาที่คุณเริ่มเดินทางไปทำงานหรือไปจ่ายตลาด และจะกลับเข้าที่พักอีกครั้งประมาณ 10.00 น. เพื่อพักผ่อนส่วนใหญ่จะพักผ่อนหลับนอน จนกระทั่งเวลา 16.00 น. จึงเริ่มต้นมาอาบน้ำแต่งตัวเพื่อรอผู้นำไปร้องเพลงมารับ ในเวลา 18.00 น. กว่าที่จะกลับเข้าที่พักอีกครั้งประมาณ 03.00 น. นอนไม่ก็ชั่วโมง ต้องตื่นไปร้องเพลงอีกครั้ง ผู้พิการทางสายตาจะใช้ชีวิตวนเวียนอย่างนี้เรื่อยไป และถ้าวันไหนเหนื่อยมากก็จะหยุด แต่ส่วนใหญ่จะหยุดพักในวันพุธ ซึ่งจะตรงกันวันที่แม่ค้าขายผลไม้แผงลอยหยุดขายของบริเวณทางเท้า ในบางครั้งพวกเขาจะรวมตัวกันเล่นวงดนตรีคนตาบอดตามบริเวณที่แยกต่างๆ แต่ไม่ค่อยบ่อยนัก เนื่องจากมีความลำบากมากในการรวมตัวและหาพื้นที่เล่นวงดนตรี และต้องระวังตำรวจและเทศกิจจับ เนื่องจากกีดขวางทางจราจร นอกจากนี้แล้วรายได้จากการเล่นวงดนตรีไม่ดีกว่ากับออกไปร้องเพลงคนเดียว เพราะจะต้องแบ่งรายได้หลายส่วน และค่าใช้จ่ายจะสูงกว่าที่ออกไปร้องคนเดียว กรณีศึกษากลุ่มนี้จึงไม่นิยมออกไปร้องเพลงเป็นวงดนตรี นอกจากนี้แล้วในช่วงใกล้วันหยุด กรณีศึกษาบางรายจะหยุดร้องเพลงเพื่อไปขายล็อตเตอรี่

สำหรับผู้พิการทางสายตาที่มีอาชีพขายล็อตเตอรี่ จะตระเวนไปขายตามที่ต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วไปขายในย่าน สีสม สาทร มีเพียงกรณีศึกษา 1 รายเท่านั้นที่มีสถานที่ขายประจำ โดยตอนเช้าจะเริ่มออกจากบ้านตั้งแต่ตีห้ามาขายที่สวนลุมพินี เพื่อให้ทันกับเวลาที่ผู้คนทั่วไปมาออกกำลังกายในสวนลุมพินี เมื่อผู้คนเริ่มเบาบางจะย้ายไปขายที่กรมศุลกากร แต่ในการขายล็อตเตอรี่จะต้องมีโควตาในการไปรับมาขายแต่ละคนจะ

ได้โควตาไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะเป็นสมาชิกองค์กรไหนบ้าง ที่สำคัญต้องมีเงินลงทุนในการไปรับล็อตเตอรี่มาขาย

สำหรับผู้พิการทางสายตาข้างเดียว ที่ประกอบอาชีพนำพาคนพิการทางสายตาไปร้องเพลงตามที่ต่างๆ ส่วนใหญ่จะพาไปเดินร้องเพลงในย่านถนนสีลม ส่วนใหญ่จะทำงานวันละ 2 รอบ โดยเริ่มออกทำงานช่วงเช้า ตอนประมาณตีสี่ ตีห้า ในช่วงสายๆ ก็จะกลับมาพักผ่อน และเริ่มใหม่ในช่วง 5 โมงเย็นจนถึงตีสองจึงกลับมาพักผ่อน วนเวียนอยู่อย่างนี้เรื่อยไป

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิต

ปัญหาอุปสรรคของผู้พิการทางสายตาส่วนใหญ่ อยู่ที่การประกอบอาชีพเพราะคนพิการทางสายตาอาชีพจำกัด การประกอบอาชีพร้องเพลง ขายล็อตเตอรี่ ไม่ต้องใช้ความรู้มากมายนัก แต่เป็นอาชีพที่ขาดความมั่นคงในการทำงาน มีรายได้ไม่แน่นอน คนพิการทางสายตาเหล่านี้มีรายได้เป็นวันๆ ถ้าวันไหนไม่ออกไปทำงานวันนั้นจะขาดรายได้ไป แต่มีค่าใช้จ่ายทุกวัน

การประกอบอาชีพร้องเพลงตามร้านอาหารส่วนใหญ่ ในแต่ละร้านจะอนุญาตให้พวกเขาร้องเพลงได้เพียงหนึ่งเพลงเท่านั้น เพราะเขาเกรงว่าแขกที่มารับประทานอาหารในร้านจะเบื่อหรือไม่ชอบเนื่องจากไม่เจริญหูเจริญตาหากมีใครเรียกร้องขอให้เขาร้องอีกจึงมีโอกาสร้องได้หลายเพลง รายได้มาจากการบริจาคของแขกในร้านจะเป็นของผู้พิการทางสายตา แต่ถ้าร้านไหนมีพวงมาลัย ต้องเอาพวงมาลัยไปขึ้นเงินซึ่งต้องแบ่งรายได้ให้กับทางร้านตามระเบียบของนักร้องทั่วไป บางร้านที่พวกเขาขึ้นไปร้องเพลงไม่ได้รับบริจาคเลยก็มี บางร้านไม่อนุญาตให้ร้องเพลง แถมยังพูดให้รู้สึกคับแค้นใจ พูดจาดูถูกเหยียดหยาม ทำให้รู้สึกว่าตนเองต่ำต้อย

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของคนพิการทางสายตาที่ประกอบร้องเพลงขอทานตามถนนหรือตามตลาดต่างๆ กลัวมากคือกลัวถูกเจ้าหน้าที่ของกรมประชาสงเคราะห์ จับพวกเขาเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ เพราะต่างต้องการมีชีวิตอิสระ หรือถูกเทศกักจับเนื่องจากไปกีดขวางทางเท้า หรือไปใช้พื้นที่สาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต จะถูกปรับและบางครั้งเคยถูกยึดเครื่องดนตรีไป ซึ่งทำให้พวกเขาเกิดความท้อแท้ใจในความพิการมองว่าตนเองพิการทางสายตาแล้วยังไม่มีพื้นที่ในสังคมให้ใช้ประกอบอาชีพเลย

สำหรับกรณีศึกษาที่มีอาชีพขายล็อตเตอรี่นั้น ปัญหาแรกที่เขาพบคือไม่มีต้นทุนเพียงพอในการไปรับมาขาย เพราะจะต้องนำเงินสดไปซื้อเช็คที่ธนาคารแล้วจึงจะไปรับล็อตเตอรี่ได้กองสลากไม่รับเป็นเงินสดและไม่มีโควตาหรือมีให้เพียงจำนวนน้อยมาก ถ้าขายไม่หมดคืนไม่ได้ ต้องตระเวนขายให้หมดมิฉะนั้นจะขาดทุน บางครั้งก็ถูกคนสายตาปกติแย่งล็อตเตอรี่ไปทั้งแผง หยิบไปเกินก็มี นอกจากนี้แล้วยังหาสถานที่ขายลำบากมากเนื่องจากจะมีคนที่สายตาปกติขายอยู่แล้ว จึงต้องเร่ขายไปเรื่อย ๆ

นอกจากนี้แล้วพวกเขายังมีความเสี่ยงสูงในเรื่องของอุบัติเหตุจากการเดินทาง เคยมีคนในชุมชนแห่งนี้ประสบอุบัติเหตุมาหลายคนแล้ว บางคนถึงกับเสียชีวิตเนื่องจากถูกรถชน เนื่องจากไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกทางสาธารณะให้แก่คนพิการ

โอกาสเข้าถึงระบบบริการของรัฐและองค์กรเอกชน

กรณีศึกษาส่วนใหญ่ สามารถเข้าถึงระบบบริการทั้งของรัฐและเอกชน และได้จดทะเบียนคนพิการไว้แล้ว ได้รับสวัสดิการในด้านการรักษาพยาบาลฟรี จากโรงพยาบาลต่างๆ ของรัฐบาล สำหรับสวัสดิการเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพนั้น กรณีศึกษาทั้ง 8 ราย ไม่สามารถเข้าถึงระบบ สวัสดิการเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพได้ เพราะติดขัดในเรื่องกฎระเบียบไม่มีบุคคลค้ำประกันให้และมองว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก พวกเขาจึงหันมาใช้เงินกู้ธนาคารแทน

ส่วนสวัสดิการจากองค์กรเอกชน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสมาชิกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย สมาคมคนตาบอดภาคอีสาน และชมรมคนตาบอดดาวคะนอง มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่ไม่เป็นสมาชิกองค์กรใด เพราะไม่ต้องการเสียเงินค่าสมัครเข้าเป็นสมาชิก ประโยชน์จากการเป็นสมาชิกสมาคมคนตาบอดนั้นทำให้พวกเขามีโควตาได้รับล็อตเตอรี่มาขายได้ ได้รับเงินช่วยเหลือปีละ 3000 บาท และได้รับเงินค่าเล่าเรียนบุตรปีละ 2000 บาท

การประเมินตนเองในสังคม

จากการประเมินตนเองของกรณีศึกษา ในช่วงแรกส่วนใหญ่จะรู้สึกท้อแท้ในชีวิต คิดว่าเกิดมามีเวรมีกรรมมีความพิการทางสายตาไม่เหมือนกับผู้อื่น เป็นภาระให้กับครอบครัว แต่เมื่อได้พบกับคนที่พิการทางสายตาเหมือนกันทำให้เกิดความรู้สึกว่าโลกนี้ยังมีคนอื่นอีกมากมายที่เป็นเหมือนเรา จึงมีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิตและเมื่อได้เข้าร่วมกลุ่มคนพิการทางสายตาด้วยกัน ไม่เกิดความรู้สึกว่าตนเองด้อยต่ำ รู้สึกว่าตนเป็นสมาชิกของชุมชนที่ต่างต้องดิ้นรนประกอบอาชีพ เลี้ยงตนเองและครอบครัว มีอะไรที่พอจะช่วยเหลือกันได้จะช่วยเหลือกัน

ในการประกอบอาชีพการขายล็อตเตอรี่จะถูกคนตาดีกีดกันไม่ยอมให้ขายในบริเวณใกล้เคียงกับที่เขาขาย และในบางที่จะต้องเสียค่าเช่าพื้นที่ การออกไปร้องเพลงตามสถานที่ต่างๆ ทำให้รู้สึกว่าตนเองขาดความเท่าเทียมกับคนในสังคม นอกจากด้อยโอกาสทางกายแล้วพวกเขายังรู้สึกว่าขาดโอกาสหรือถูกกีดกันในการประกอบอาชีพ

การให้ความหมายและคุณค่าต่อตนเอง

ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าชีวิตของคนพิการทางสายตามีทางเลือกน้อยในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ต่างต้องดิ้นรนทำมาหากิน ไปวันๆ เพื่อความอยู่รอด ทั้งการร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่ จึงคิดว่าตนเองไม่มีคุณค่ามากนักเพราะพิการทางสายตา ส่วนใหญ่จึงไม่ได้วางแผนในชีวิตไว้ สำหรับความมุ่งหวังในอนาคตพวกเขาส่วนใหญ่ไม่ตั้งความหวังอะไรในอนาคต มีชีวิตอยู่เพื่อหากินไปวันๆ และไม่คิดยุติการดำเนินชีวิตเช่นนี้ ไม่ได้คาดหวังว่าลูกจะมาเลี้ยงดูตนเองยามแก่ มีบางคนที่ยกอยากกลับไปอยู่บ้านที่ต่างจังหวัด แต่ก็ไม่รู้ว่าจะไปทำอะไรกิน จึงจำเป็นต้องอยู่ที่นี่เพื่อหากินไปวันๆ เพื่อจะได้มีเงินเก็บไว้ใช้บ้าง

การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

กรณีศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ความพิการทางสายตาเป็นสาเหตุของความยากลำบากในชีวิตของเขา จึงทำให้ขาดโอกาสในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ปัญหาความยากจนของครอบครัวเดิมขาดความพร้อมในการดูแลคนพิการทางสายตา และปัญหาของการเข้าไม่ถึงระบบบริการของรัฐ ไม่สามารถเข้ารับบริการการศึกษาพิเศษสำหรับคนพิการทางสายตาได้เพราะส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเมือง จึงไม่ได้รับการพัฒนาสมรรถภาพทางร่างกาย ขาดโอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพไม่มีทางเลือกมากนัก ต้องอาศัยการประกอบอาชีพร้องเพลงเพราะสามารถฝึกฝนได้ด้วยตนเอง ร้องเพลงขอทานตามร้านอาหาร ตามถนนท้องถนนทางไปเรื่อยๆ โดยอาศัยการหยิบยื่นเศษเงินที่คนทั่วไปบริจาคให้มา ซึ่งกว่าที่จะได้เงินมาพวกเขาต้องตระเวนร้องเพลงไปเรื่อยๆ มีรายได้ไม่แน่นอน และยังต้องแบ่งปันรายได้ให้กับคนนำพาไปประกอบอาชีพ ให้คนขับรถต้องอดหลับอดนอน เป็นความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่ในขณะนี้

นอกจากนี้แล้วยังรู้สึกขาดอำนาจในการต่อรองในด้านการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการไปขอร้องเพลงตามร้านอาหาร ถ้าเจ้าของร้านอนุญาตให้ร้องเพลงได้จึงได้ร้อง พวกเขาไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ ทั้งสิ้น การตั้งวงดนตรีร้องเพลงตามสี่แยกหรือริมทางเท้าจะถูกเจ้าหน้าที่เทศกิจขับไล่ ถูกจับ และถูกยึดเครื่องดนตรีไปสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้พวกเขาขาดอำนาจต่อรองอย่างมาก

การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

พบว่ากรณีศึกษาทั้งหมดมีลักษณะร่วมของความทุกข์ยากคล้ายคลึงกัน หากต่างกันที่ความรุนแรงของความทุกข์ มิติของความทุกข์ของกรณีศึกษามาจากหลายส่วน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพ ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งความทุกข์ออกเป็น 3 แบบได้แก่ความทุกข์ทางกาย ความทุกข์ทางใจ และความทุกข์ทางสังคม

ความทุกข์ทางกาย ของคนพิการทางตา มีปัญหาพื้นฐานมาจากการเข้าไม่ถึงระบบบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้เขาเหล่านั้นพิการทางสายตา ทำให้ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นบอกทาง ขาดความสะดวกในการดำรงชีวิต แม้แต่การเดินทางไปประกอบอาชีพต้องมี คนจูง ซึ่งคนจูงเป็นผู้กำหนดและเสาะแสวงหาสถานที่ทำงานหรือที่ร้องเพลง ในขณะที่ผู้พิการไม่สามารถกำหนดชีวิตในการทำงานของตนเองได้ นอกจากนี้ยังต้องแบ่งรายได้ให้กับคนจูง

ความทุกข์ทางใจ ของผู้พิการทางสายตา จะรู้สึกวิตกกังวล รู้สึกว่าตนเองด้อยคุณค่า ต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เรื่อยไป ต้องอาศัยความเมตตาจากผู้อื่นที่หยิบยื่นมาให้ มิได้มีศักดิ์ศรีเทียบเท่าคนอื่นๆ ในสังคม

ความทุกข์ทางสังคม ผู้พิการทางสายตาทั้ง 8 กรณีเป็นภาวะของความทุกข์ทางสังคมที่เกิดจากคนรอบข้าง หรือคนในสังคมไม่ตระหนักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ขาดความเท่าเทียมในด้านต่างๆ ถูกดูถูกเหยียดหยาม จากคนในสังคมที่ไม่เข้าใจ ถึงการประกอบอาชีพร้องเพลงขอทานตามท้องถนนต่างๆ

แนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนพิการทางสายตา

1. ส่งเสริมอาชีพสำหรับคนพิการทางสายตาให้มากขึ้น เพื่อให้คนพิการได้พึ่งตนเองอย่างแท้จริง โดยการสร้างความมั่นคงทางอาชีพ เช่น จัดโควต้าล็อตเตอรี่ให้คนพิการอย่างทั่วถึงและเพียงพอ จัดให้มีสถานที่ในการประกอบอาชีพ โดยไม่ต้องการเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งกฎเกณฑ์ในการกู้เงินทำทุนในการประกอบอาชีพ อย่างเหมาะสม เพื่อคนพิการทางสายตาจะได้มีโอกาส กู้เงินเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ
3. จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทางสายตา เช่น รถเมล์สำหรับคนพิการ และมีรถบริการในชุมชนซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ในซอย เพื่อคนพิการจะได้มีความสะดวกในการประกอบอาชีพ
4. ประชาสัมพันธ์หรือปรับทัศนคติของคนในสังคม ให้เข้าใจคุณค่าและศักดิ์ศรี ของความเป็นมนุษย์ ที่เท่าเทียมกันของคนพิการ

4.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการทางสายตายังมีอยู่น้อย เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาที่แท้จริง ของคนพิการทางสายตาในด้านต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง การเข้าถึงระบบสวัสดิการ จึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยถึงวิถีชีวิตของคนพิการทางสายตาที่ออกมาเผชิญชีวิตในสังคมให้มากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นของการดำรงชีวิตอย่างอิสระหรือการพึ่งตนเองของคนพิการทางสายตา เพื่อสร้างความเข้าใจคนพิการทางสายตาให้มากขึ้นและเพื่อคนพิการทางสายตาสามารถดำรงชีวิตเหมือนกับคนปกติทั่วไป

บรรณานุกรม

- กชกร ศรีสัมพันธ์.(2537).บทบาทของสมาชิกครอบครัวที่มีต่อพฤติกรรมของคนพิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญา
สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต.คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- จรัสรัตน์ ผ่องแผ้ว.(มปป.). "คนพิการในสังคมไทย : สถานภาพ ปัญหา และความต้องการ" ในกฎหมายเพื่อคน
พิการ.กรุงเทพมหานคร : หจก. ซี.ที.วาย.ชัยพลาย.
- ชนนาค โชตินันท์ (2542) .การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับความ
สามารถในการพึ่งพาตนเองของคนพิการ กรณีศึกษา: งานฝึกทักษะคนพิการ (Independent living
Unit) ศูนย์สรีรวิทยาเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข.ภาคินพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.กรุงเทพฯ:
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- दनัน สุภัทรานันท์.(2527). การวิเคราะห์ความต้องการของคนตาบอดที่มีต่อบริการของห้องสมุดคอลฟิลด์ เพื่อ
คนตาบอด แห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร.
- ณรงค์ เพชรประเสริฐและคณะ.(2542). การสำรวจความรู้เชิงแนวคิด ทฤษฎี บทบาทและความสำคัญของ
โครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม.กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประภากร โกมลศิริ. (2544). การศึกษาความต้องการ แรงจูงใจและการเห็นคุณค่าในตัวเองของประชาชน
ยากจนในชุมชนนาหวงษ์ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. สารนิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาส
ตรมหาบัณฑิตสาขาการจัดการโครงการสวัสดิการสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิม
พระเกียรติ.
- นิสิต ลีละวงศ์ .(2520). คนตาบอด. เจ้าพระยา
- เรืองชัย แสงเจริญ.(2530).ความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของคนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น
ที่เป็นสมาชิกห้องสมุดคอลฟิลด์ในเขตกรุงเทพมหานคร.ปริญญาโท ศศบ.มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ระภีภัทร วงษ์ภักดี.(2542). สิทธิและโอกาสในการประกอบอาชีพของคนพิการ : ศึกษากรณีผู้พิการทางการ
มองเห็น.ภาคินพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการจัดการโครงการ สวัสดิการสังคม.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- วิฑิต ทรัพย์สาคร.(2539).การศึกษาปัญหาและแก้ไขปัญหาลึกเกี่ยวกับการผลิตและการสื่อสารการเรียนการสอนใน
โรงเรียนสอนคนตาบอด.วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2539.

สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย.(2541).โครงการสัมมนาวิชาการเรื่อง โอกาสในมืงานทำของคนตาบอด
ไทย: จากวิกฤตสู่การแก้ปัญหาที่สาเหตุ.กรุงเทพฯ

สุภรรวม มงคลสวัสดิ์.(2544).แนวทางการส่งเสริมอาชีพคนพิการ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาการจัดการโครงการสวัสดิการสังคม.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ห้วเจ็ยวเฉลิมพระ
เกียรติ.

ภาคผนวก

กรณีที่ 1

น้ำค้าง (นามสมมติ)

น้ำค้าง เป็นสาวชาวสุรินทร์ อายุ 38 ปี พิกการทางสายตาข้างเดียวอีกข้างที่เหลือพอมองเห็นได้บางเพียงรางๆ เท่านั้น น้ำค้างมีสามีที่ยังไปมาระหว่างบ้านของน้ำค้างและภรรยาคนเดิม แต่ทั้งสองไม่มีลูกด้วยกัน ปัจจุบันเธอประกอบอาชีพทั้งร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่

ภูมิหลัง

น้ำค้างเป็นลูกสาวคนเดียวของพ่อแม่ เกิดในครอบครัวที่มีฐานะยากจนข้นแค้น พ่อแม่ของเธอแยกทางกันหลังจากเธอเกิดมาได้ไม่นาน แม่ของน้ำค้างจึงต้องรับภาระเลี้ยงดูลูกสาวเพียงลำพังด้วยความยากลำบาก จนกระทั่งน้ำค้างอายุได้ 8 ปี เกิดเป็นโรคตาแดง แม่จึงซื้อยานหยอดตามารักษาก็ไม่หาย และยังทำให้ตาเจ็บมากขึ้น สุดท้ายก็รักษาไม่หายทำให้ตาของเธอมองไม่เห็นไป 1 ข้าง และอีกข้างที่เหลือพอมองเห็นได้รางๆ เท่านั้น จากภาวะความยากลำบากที่ต้องดูแลลูกคนเดียวและยังต้องมาพิการอีก แม่ของเธอทนไม่ได้กับสภาพความลำบากที่ต้องเลี้ยงดูลูกสาวที่พิกการทางสายตา แม่จึงพาน้ำค้างไปปล่อยทิ้งไว้ที่สถานีรถไฟจังหวัดใกล้เคียง โดยไม่สนใจว่าชีวิตของเด็กผู้หญิงตาบอดต้องเผชิญชีวิตตามลำพังต่อไปอย่างไร เธอเล่าให้ฟังว่า “แม่เขบอกกับใครๆว่า ไม่มีลูกตาบอด อายุที่ลูกตาบอด”

แต่โชคยังเข้าข้างเธออยู่บ้างมีตำรวจรถไฟเมตตาสงสารรับเธอไปเลี้ยงไว้เป็นลูกบุญธรรมทั้งที่ตนเองมีลูกอยู่หลายคนแล้ว แต่น้ำค้างเองยังรู้สึกว่าเป็นส่วนเกินของครอบครัว ไม่รู้สึกอบอุ่นเท่ากับอยู่กับแม่ของตน ชีวิตในแต่ละวันเธอต้องทำงานบ้านทุกอย่างเหมือนกับคนสายตาปกติทั่วไป เธอเริ่มหารายได้ตั้งแต่ยังเล็กด้วยการเก็บผักมาขายในตลาด ขายน้ำบนรถไฟ เป็นค่าขนมและเก็บไว้ใช้จ่ายส่วนตัว

เมื่ออายุได้ 9 ขวบกว่าเห็นเพื่อนๆ ไปเรียนหนังสือก็อยากเรียนบ้าง ไปขอเรียนหนังสือทางโรงเรียนไม่ยอมให้เรียนหนังสือ บอกว่าเป็นโรงเรียนสอนคนสายตาดี คนตาบอดจะเรียนได้อย่างไร ต้องไปเรียนโรงเรียนสอนคนตาบอดโดยเฉพาะ และมีคนแถวนั้นแนะนำให้เธอมาเรียนหนังสือที่โรงเรียนสอนคนตาบอดพญาไท เป็นเหตุให้น้ำค้างตั้งใจที่จะเรียนหนังสือที่โรงเรียนสอนคนตาบอดพญาไท จึงได้หนีออกจากบ้านเดินทางโดยรถไฟเข้ามากรุงเทพฯ คนเดียวและใช้การถามทางเขาเรื่อยมาว่า “โรงเรียนสอนคนตาบอดพญาไทอยู่ที่ไหน หนูจะไปเรียนหนังสือ เขาก็บอกทางเรื่อยๆ มา โชคดีที่เขาพาเราไว้เรียน จึงได้เข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนสอนคนตาบอดพญาไทตามที่หวังไว้ สามารถอ่านเขียนหนังสือเบรลล์ได้ เมื่อเรียนจบจากโรงเรียนสอนคนตาบอด เพื่อนก็แนะนำให้ไปเรียนฝึกอาชีพที่ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์คนพิการพระประแดง น้ำค้างอาศัยอยู่ที่นั่นได้หลายปี จึงหาทางออกมาอยู่ข้างนอกเนื่องจากต้องการมีชีวิตที่เป็นอิสระ ไปไหนมาไหนได้ตลอดเวลา จากการที่ได้เรียนทำ ดอกไม้ประดิษฐ์ที่โรงเรียนฝึกอาชีพพระประแดง ทำให้เธอมีวิชาชีพที่ติดตัวมาจนถึงทุกวันนี้

วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ

ปัจจุบันเธอพักอาศัยในชุมชนแห่งหนึ่ง โดยเช่าขนาดเล็กๆ พอดีอยู่ได้ ภายในห้องของเธอมีเพียงตู้เสื้อผ้า 1 หลัง วิทยุเทปเพียงหนึ่งเครื่อง มีหิ้งพระสำหรับไหว้พระ ที่นอนเล็ก ๆ และมีอุปกรณ์สำหรับทำดอกไม้ตั้งอยู่เต็มห้อง และอีกมุมหนึ่งก็จะเป็นชั้นวางของ และราคาค่าห้องก็ตก เดือนละ 1,200 บาท รวมค่าน้ำค่าไฟ

น้ำค้างประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองโดยการร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่ วิถีชีวิตในแต่ละวันของเธอจะไม่เหมือนคนปกติทั่วไป ในแต่ละวันเธอไม่สามารถกำหนดได้เลยว่าตนเอง จะต้องเดินทางไปร้องเพลงที่ไหนบ้าง มีรายได้เท่าไร เธอเริ่มเดินทางออกจากบ้านเพื่อไปร้องเพลงตั้งแต่ 6 โมงเย็น ซึ่งจะมีคนนำพาไปร้องเพลง (คนจูง) และรถตุ๊กๆ มาจอดรอรับอยู่หน้าตึกเพื่อพาเธอไปร้องเพลงตามร้านอาหาร ตามคาเฟ่ ต่างๆ โดยจะตระเวนไปทั่วกรุงเทพฯ และปริมณฑล คนจูงจะเป็นคนไปติดต่อร้านอาหารเพื่อขอให้เธอได้ร้องเพลง บางร้านก็อนุญาต บางร้านก็ไม่อนุญาต แถมยังพูดให้รู้สึกคับแค้นใจ พูดจาดูถูกเหยียดหยามอีก ดังที่น้ำค้างเคยพบบ่อยๆ “เบ๊อวะได้พวกคนพิการนี้ ทำไมมันมีเยอะจัง” ในบางครั้งแขกยังโวยวายไม่ยอมให้ร้องเพลง สำหรับร้านอาหารที่อนุญาตให้ร้องเพลงได้นั้น จะให้เธอร้องเพลงได้เพียง 1 เพลงเท่านั้น รายได้จะมาจากเงินบริจาคของคนที่มารับประทานอาหารในร้าน (โดยจะมีกล่องรับบริจาคตั้งไว้) และถ้าร้านอาหารไหนมีพวงมาลัยเธอจะต้องนำพวงมาลัยนั้นไปขึ้นเงินเหมือนกับนักร้องคนอื่นทั่วไปในร้านอาหาร ซึ่งต้องแบ่งเปอร์เซ็นต์ให้กับทางร้านอาหารนั้น ตามกฎของร้าน ในแต่ละคืนเธอต้องนั่งรถตุ๊กๆ ตระเวน ไปไม่รู้กี่ร้านจนกระทั่งถึง ตีสองร้านอาหารและคาเฟ่เริ่มปิดจึงเดินทางกลับที่พัก กว่าที่จะถึงห้องเช่า ก็เกือบตีสาม และต้องรีบนอนเพื่อที่จะต้องตื่นไปร้องเพลงในตอนเช้า ซึ่งจะต้องออกจากที่พัก ประมาณตีห้าหรือหกโมงเช้า เพื่อให้ทันเวลาผู้คนที่เดินทางไปทำงาน หรือจ่ายตลาด โดยจะร้องเพลงขอทานตามถนนหรือตามตลาดต่างๆ ที่มีผู้คนหนาแน่นสัญจรผ่านไปมา จะวนเวียนเช่นนี้เรื่อยไป ถ้าวันไหนเหนื่อยมากก็จะหยุด ซึ่งแสดงว่าวันนั้นเธอจะขาดรายได้ไป ในช่วงที่ใกล้ห่วยออกก็ต้องแบ่งเวลาก่อนห่วยออกซัก 6-7 วัน เพื่อไปขายห่วย นอกจากนี้เธอยังใช้เวลาว่างก่อนไปร้องเพลงทำดอกไม้ประดิษฐ์ไว้ขายตามงานต่างๆ เช่น งานของสมาคมคนพิการจิตที่สวนอัมพร เธอจะนำดอกไม้ประดิษฐ์มาขายทุกปี ในบางครั้งมีคนมาสั่งทำดอกไม้ประดิษฐ์เพื่อไปใช้ในงานบุญและเทศกาลต่างๆ

ปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพ น้ำค้างต้องจ้างคนนำพาไปร้องเพลงและจ้างเหมารถตุ๊กๆ เพื่อตระเวนไปขอร้องเพลงหลายแห่ง มีรายได้ไม่แน่นอน ต้องแบ่งรายได้ในแต่ละวันออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่งเพื่อเป็นค่าจ้างสำหรับคนจูงไปร้องเพลง เพราะจำเป็นต้องอาศัยคนจูงเป็นผู้ติดต่อตามร้านอาหารหรือคาเฟ่เพื่อขออนุญาตให้คนพิการทางสายตาขึ้นไปร้องเพลง ส่วนที่สองเพื่อเป็นค่าจ้างเหมารถ และส่วนที่สามสำหรับตนเอง จึงมีรายได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะยังต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงในการเดินทางค่อนข้างสูง เคยมีคนในชุมชนแห่งนี้ประสบอุบัติเหตุหลายคนมาแล้ว บางคนถึงกับเสียชีวิตเนื่องจากถูกรถชนมาแล้วก็มี

ความยากลำบากในชีวิต

น้ำค้างมีชีวิตที่ยากลำบากมาตั้งแต่เด็ก เธอเกิดมาจากครอบครัวที่แตกแยก พ่อแม่แยกทางกันเหมือนเคราะห์ซ้ำกรรมช้อนทำให้เธอต้องพิการทางสายตา แม่ของเธอทนเลี้ยงลูกที่พิการทางสายตาไม่ได้จึง

พาเธอไปปล่อยไว้ที่สถานเฝ้าพิทักษ์ เมื่อมีคนนำมาเลี้ยงไว้เป็นลูกบุญธรรม เธอต้องทำงานทุกอย่างด้วยตนเอง มาตั้งแต่เด็ก

กรณีศึกษาที่ 2

คุณวันดี (นามสมมติ)

วันดี อายุ 49 ปี เป็นคนอำเภอชุมพวงบุรี จังหวัดอุดรธานี มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน มีพี่น้องหลายคน ต่างคนต่างทำมาหากินกันคนละทิศละทาง ปัจจุบันวันดีมีครอบครัวแล้วและลูกสองคนสาวยตาปกติ ซึ่งอยู่กับพ่อแม่ของวันดีที่ช่วยเลี้ยงที่ต่างจังหวัด

ภูมิหลัง

จากคำบอกเล่าของพ่อแม่ทำให้วันดีรู้ว่าตนเองพิการทางสายตามาทั้ง 2 ข้างตั้งแต่ตอนอายุ 1 ขวบ เธอ เนื่องจากเธอเป็นโรคตาแดง พ่อแม่ไม่ได้พาไปรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล เพราะโรงพยาบาลตั้งอยู่ในตัวเมือง พ่อแม่ไม่มีเงินที่พอจะพา她去เข้ารักษา ทั้งต้องเหมารถพาไปและยังต้องเสียเงินค่ารักษา ทั้งยังคิดว่าโรคตาแดงเป็นแล้วเดี๋ยวก็หาย เนื่องจากไม่มีความรู้พอจึงใช้วิธีรักษาตามมีตามเกิด ด้วยฐานะยากจนอีกทั้งยังอยู่ในชนบทที่ห่างไกลความเจริญวันดีเล่าให้ฟังอย่างหดหู่ใจว่า "...เพราะว่าอยู่กินที่บ้านนอก ก็อยู่กินกันอย่างอดๆ อยาก ๆ สมัยก่อนรถก็ไม่ค่อยมี พ่อแม่ก็คงไม่มีเงินจริง ลูกเด๋าก็หลายคน " หลังจากที่ตาบอดสนิททั้ง 2 ข้างเธอใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านนอกตามมีตามเกิด ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือโรงเรียนไม่ยอมให้เรียนและบอกกับเธอว่าไม่มีครูสำหรับสอนคนตาบอด ถึงแม้จะตาบอดสนิททั้งสองข้างวันดีก็พยายามที่จะช่วยเหลือตนเองมาตั้งแต่เด็ก ไม่ทำตัวเป็นภาระให้กับพ่อแม่พี่น้องแม้แต่น้อย วันดีทำงานทุกอย่างเท่าที่ทำได้เหมือนคนสายตาปกติทั่วไป ช่วยเหลืองานในบ้าน โดยการรับจ้างทำงานทุกอย่างเท่าที่ทำได้ เช่น รับจ้างตัดอ้อย เลี้ยงหมู ทำไร่ ทำนา ดายหญ้า และกับริบจ้างลอกต้นปอที่แช่น้ำจนเปื่อยและก็มีกลิ่นเหม็น เธอเล่าให้ฟังถึงชีวิตที่ไม่ค่อยมีทางเลือกว่า "...อะไรที่ทำแล้วได้เงิน พี่ก็ต้องทำทุกอย่างไม่งั้นก็ไม่มีอะไรจะกิน พ่อแม่ก็ลำบากก็ต้องช่วยกัน..." เมื่อวันดีเริ่มโตเป็นสาว มีคนมาชวนให้ไปเล่นวงดนตรีคนตาบอดตามหมู่บ้านต่างๆ แถบจังหวัดภาคอีสาน รายได้จากการร้องเพลงมาจากการบริจาคข้าวเปลือกข้าวสารของคนแถบนั้น ชีวิตเริ่มต้นของการร้องเพลงของเธอเริ่มมาจากนี้เอง จนกระทั่งเริ่มมีครอบครัวเธอมีสามีคนแรกซึ่งตาบอดทั้งสองข้างเหมือนกันกับเธอ ชีวิตคู่ของเธอเริ่มประกอบอาชีพจากการร้องเพลงกับเขาเรื่อยไป จนกระทั่งสามีชักชวนให้มาเล่นวงดนตรีคนตาบอดกับเพื่อนวันดีและสามีจึงได้เข้ามาเล่นวงดนตรีคนตาบอดกับเพื่อนๆ ในกรุงเทพ

วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ

เมื่อวันดีและสามีเริ่มเข้ากรุงเทพ เมื่อตอนอายุ 35 ปี โดยฝากลูกไว้กับพ่อแม่ของตนเองให้ช่วยดูแล การเข้ามาใช้ชีวิตในกรุงเทพ มิใช่หนทางที่โรยด้วยกลีบกุหลาบอย่างที่วันดีคิดไว้ เธอเริ่มใช้ชีวิตอย่างปากกัด

ตื่นขึ้นมาโดยตลอด วันดีกล่าวอย่างปลอบใจตนเองว่า “..คนตาบอดอย่างเราก็ไม่ค่อยได้โอกาสมากเท่าไรชีวิตแต่ก่อนก็ทำนากันไปก็ไม่ค่อยดีเท่าไรเมื่อข้าวแล้งก็พอได้กินบ้าง แต่จะทำงานในกรุงเทพฯ ก็ทำไม่ได้เพราะเราไม่ได้เรียนหนังสือ หรือบางคนก็เรียนไม่จบ จึงต้องใช้การร้องเพลงแลกกับเศษเงินที่เขาหยิบยื่นมาให้...” วันดีเริ่มเห็นความแตกต่างระหว่างการใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านนอกกับชีวิตในกรุงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ทั้งในด้านค่าครองชีพในกรุงเทพฯ ในต่างจากบ้านนอกมาก เธอเล่าให้ฟังอย่างรันทดว่า “...อยู่บ้านเรา บ้านก็ไม่ต้องเช่า ข้าวก็ไม่ต้องซื้อ มาอยู่ที่นี้ต้องซื้อทุกอย่างอดมือกินมือก็ต้องยอม อยากกลับบ้านใจจะขาดแต่ก็ต้องทน คนตาบอดอย่างเรา ทางเลือกมันน้อยจะทำได้...” การมาร้องเพลงในวงดนตรีคนตาบอดของวันดีและสามีนั่น แต่รายได้ในแต่ละวันของเธอและสามีไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย เพราะต้องแบ่งรายได้หลายคน เธอจึงได้แยกออกมาร้องเพลงคนเดียวโดยเดินร้องเพลงขอทานไปเรื่อยๆ แต่สามีของเธอยังเล่นวงดนตรีต่อไปเรื่อย เมื่อรายได้น้อยปัญหายิ่งเพิ่มมากขึ้นเพราะเธอยังต้องส่งเงินไปเลี้ยงลูกอีก มีเพื่อนพิการทางสายตาแนะนำให้เธอไปขายล็อตเตอรี่ด้วย เธอยอมทำงานหนักทุกอย่างเพื่อส่งเงินไปให้ลูก ซึ่งต่างจากสามีของเธอที่รักสบายและรักตัวเองมากกว่า ไม่นานนักวันดีจึงได้แยกทางกับสามีและได้เข้ามาอยู่ในชุมชนแห่งนี้กับเพื่อนที่พิการทางสายตาด้วยกัน

การประกอบอาชีพ

วันดีประกอบอาชีพทั้งร้องเพลงขอทานและขายล็อตเตอรี่ ด้านการร้องเพลงนั้นเป็นอาชีพที่จะต้องฝึกซ้อมและต้องหาเพลงใหม่มาร้องอยู่เสมอ วันดีฝึกฝนร้องเพลงโดยไปหาซื้อเทปมาฝึกร้องก่อน โดยร้องตามเทปไปเรื่อยๆ จนจำได้แล้วเราก็ออกไปร้อง ตามที่ต่างๆ

วิถีชีวิตของวันดีค่อนข้างเหมือนกับเพื่อนที่พิการทางสายตาแห่งนี้ทำกัน ทำงานวันละ 2 ช่วง เริ่มตั้งแต่ 6 โมงเย็นเธอจะแต่งตัวสวยงามนั่งรอคนจุ่งและรถมารับเธอไปตระเวนร้องเพลงตามที่ต่างๆ เธอเล่าให้ฟังถึงความยากลำบากในการร้องเพลงว่า “...การร้องเพลงแต่ละคืนก็ต้องไปติดต่อทางร้านก่อนว่าจะให้เราร้อง หรือเปล่าและส่วนเงินที่ได้คืนนั้นก็ได้จากแขกที่เข้ามาทานอาหารกันในร้านนั้นแหละ แล้วบางร้านที่เราไปร้องก็ได้จากแขก 400-500 บาท แต่บางร้านก็ 20-30 บาท และเราก็ใช้คนตาดีนำพาเราไปก่อนเช่นกันกับการที่เราออกไปร้องเพลง” ในแต่ละคืนวันดีจะเดินเข้าออกตามร้านอาหารอยู่หลาย จนกระทั่งหมดช่วงเวลาของยามราตรีจึงได้กลับเข้าที่พักประมาณ ตี 2 พักผ่อนหลับนอนได้ไม่กี่ชั่วโมงก็รีบตื่นไปร้องเพลงแถบตลาดสด โดยเริ่มออกมาจากบ้านตีห้าครึ่งโดยประมาณ สายๆ เธอจึงกลับเข้าพักผ่อนมาหลับนอนอีกครั้ง จนกระทั่ง 5 โมงเย็นจึงตื่นมาเตรียมตัวไปร้องเพลงอีกรอบ

ถ้าช่วงไหนล็อตเตอรี่ใกล้ออก เธอจะไปร้องเพลงเพียงรอบเดียว กลางวันก็จะไปเร่ขายล็อตเตอรี่ ชีวิตของเธอวนเวียนอยู่อย่างนี้เรื่อยไปแทบไม่มีวันหยุด เธอเล่าให้ฟังว่าปลงตกกับชีวิตว่า “... ชีวิตของคนตาบอดอย่างพวกพื่อนี้เนะ อะไรที่จะหาได้ อะไรที่จะทำมาหากินได้ไปวัน ๆ ก็ต้องทำไปตามสภาพความเป็นอยู่ของเราตามวิถีชีวิตของเรา และเราก็ไม่ได้ไปเบียดเบียนใคร คนตาบอดอย่างพวกเราก็ไม่ได้อมมือของเขา...” รายได้ที่ได้มาเธอจะต้องส่งไปให้กับลูกๆ ที่เรียนหนังสืออยู่ต่างจังหวัด เมื่อลูกเค้าเริ่มโตขึ้นมีครอบครัวกันบ้างแล้ว พ่อแม่ก็เริ่มแก่เฒ่า วันดีก็ต้องดูแลพ่อแม่อีก

ปัจจุบันวันได้อยู่กับสามีคนใหม่ พิกการทางสายตาทั้งสองข้างเหมือนกันกับตนแต่ทั้งสองไม่มีลูกด้วยกัน เธอและสามี ได้เช่าห้องพัก ขนาดเล็กๆ พอยู่ได้ ราคาเช่าเดือนละ 1,200 บาท รวมค่าน้ำค่าไฟ ห้องน้ำรวมกัน สถานที่วันดีเช่าอยู่นั้นมีทั้งคนตาดีตามอดเช่าอาศัยอยู่ด้วย ต่างคนต่างทำมาหากิน คนตามอดที่นี่ ประกอบอาชีพขายล็อตเตอรี่บ้าง ร้องเพลงบ้างและหมอนวดก็มี เธอเล่าให้ฟังถึงความสัมพันธ์ภายในชุมชน และชีวิตทั่วไปว่า "...เราก็กินกันกันไปวันๆ เพราะเอาตัวรอดไปวัน ๆ และขนาดร้องเพลงไปนะคะ ก็ยังมีคนตาดีมาขโมยเงินไปหรือเวลาขายล็อตเตอรี่ยังกล้าขโมยล็อตเตอรี่ ของคนตามอดไป ทำไมเขากล้าทำกับคนตามอดได้ขนาดนั้นะ "

ปัญหาในการประกอบอาชีพของวันดี เริ่มตั้งแต่ออกจากที่พักเธอต้องเสียค่าเหมารถในราคาค่อนข้างแพง ต้องเหมาแท็กซี่ หรือว่ารถสามล้อพาไปประกอบอาชีพ อยู่ตลอดเนื่องจากต้องการความสะดวกทั้งของตนเองและคนงูไปร้องเพลง ในกรณีที่ไปร้องเพลงวันดีจะมีเจ้าประจำที่จะตระเวนไปกับเธอและคนงูตลอดทั้งคืน เธอให้ฟังถึงปัญหาการทำงานว่า "เวลาพ้อออกไปร้องเพลงพี่ก็มีไมโครโฟน แล้วก็กล่องรับบริจาค หนึ่งในพี่ก็ต้องจ้างคนตาดีนำไปหรือว่างูเราไป แล้วเมื่อเสร็จแล้วก็ต้องจ่ายค่าเสียเวลาให้เค้า.." ทุกวันวันดีจะต้องแบ่งรายได้ที่ได้มา 3 ส่วนโดยต้องแบ่งเป็นค่ารถ ค่าจ้างคนงู และของตนเอง

ในกรณีที่ไปขายล็อตเตอรี่ จะต้องเงินลงทุนไปรับล็อตเตอรี่จากกองสลากซึ่งจะต้องมีเงินสดไปซื้อถึงจะได้มาขาย เวลาขายล็อตเตอรี่นั้น ในบางครั้งเธอก็จะทอนเงินผิดแต่ลูกค้าไม่ยอมคืนเงินให้รับคืนนี้เธอไปอย่างไม่รู้สึกสงสารเลย บางทีขายล็อตเตอรี่อยู่ก็ถูกขโมยทั้งแผงเลยก็มี เธอประสบกับตนเองมาหลายครั้ง แต่เธอก็ไม่ได้ท้อแท้ใจอะไร และยังเล่าถึงประสบการณ์และความรู้สึกที่ถูกคนสายตาดีเอาเปรียบว่า "...พี่คิดว่าคนเห็นเราเป็นอย่างนี้แล้ว ทำไมถึงกล้าทำกับเราหนอ ทำไมถึงทำได้ลงคอ บางทีวางยาสลบก็มีนะ และเวลาซื้อสลากกินแบ่งของพี่ไปเวลาเค้านับไป 4 ใบ แล้วบอกว่าเอาไป 1 ใบ เอาไป 5 ใบบ้าง แล้วบอกว่าเอาไป 2 ใบนะแหละคะ.." ถ้าช่วงฝนตกวันดีจะไม่ได้ไปขาย รายได้ของวันดีนั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้น ในบางครั้งที่ขายล็อตเตอรี่ไม่หมดหรือไม่ทันงวดรางวัลที่ประกาศ เธอจะยอมขายขาดทุน เช่น รับมา 37 บาท ยอมขายไป 35 บาท ถ้าไม่ทำอย่างนี้ก็จะขายไม่หมด ซึ่งก็มีไม่บ่อยนัก ส่วนใหญ่แล้ววันดีเลือกที่จะไปร้องเพลงมากกว่าเพราะไม่ต้องลงทุนมาก

ในด้านภาระของค่าใช้จ่าย เธอมีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันมากมาย ตั้งแต่ค่าอาหาร ค่าเช่าห้อง ค่าใช้จ่ายในการเดินทางค่ารถแพงต้องเหมาแท็กซี่หรือว่ารถสามล้อพาไปครั้งเป็นร้อยขึ้นไป และบางครั้งยังต้องส่งเงินไปให้ลูก และต้องดูแลแม่ที่ป่วยเป็นโรคเบาหวาน พ่อแม่ของวันดีทำงานอยู่ที่บ้านนอกหารายได้กินไปวัน ๆ ทำให้เธอต้องทำงานหนักแทบไม่มีเวลาพักผ่อนต้องออกไปทำงานหนักเกือบทุกวันเพราะ ถ้าไม่ไปทำงานรายได้ในวันนั้นไม่มีรายได้ เพราะคนตามอดอย่างเธอไม่ได้โอกาสในชีวิตมากนักมาก

สำหรับความรู้สึกของการเป็นคนพิการทางสายตากับการอยู่ร่วมกับคนในสังคมนั้น เธอเล่าอย่างภาคภูมิใจว่า "เราก็กินไม่เคยคิดเลยนะว่าตัวเองนั้นโดดเดี่ยวหรือว่าเป็นบุคคลที่ถูกสังคมลืมรอกันนะ ที่ที่เป็นอย่างนี้ก็มีคนอุ้มชูสงสาร ยังมีคนเอาใจใส่ไม่มากนักน้อย พี่คิดว่าถึงมีคนดีก็ต้องมีคนร้าย ถ้ามีคนร้ายก็ต้องมีคนดี แล้วเวลาที่จะออกไปไหนพี่ก็ถามคนทั่วไปตามป้ายรถเมล์ แล้วเค้าก็บอกว่าจะไปไหน และถ้ารถคันนั้นมาเค้าก็บอกให้เราขึ้น และก็มีคนหาที่นั่งให้เราั่งหรือว่ามีคนลุกให้เราั่ง" ในบางครั้งที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับ

ค่าใช้จ่ายก็ไปยืมเงินหรือไปขอกู้จากคนสายตาดำโดยเสียดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาท นอกจากนี้ยังมีพวกแขกนำสินค้ามาขายให้กับคนพิการในชุมชน เช่น พวกเครื่องสำอาง เสื้อผ้ามาให้ผ่อนกัน เธอก็ผ่อนกับเค้าด้วยเหมือนกัน ทุกวันนี้วันดีไม่ได้วิตกกังวลมากมายอะไรกับชีวิต เธอห่วงแต่เพียงลูกของเท่านั้น วันดียังมีวิธีคิดที่ปลอบใจตนเองว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับตัวของเธอนั้นมันเป็นเรื่องของเวรกรรมมากกว่าที่ทำให้ชีวิตของเธอเป็นเช่นทุกวันนี้

สวัสดิการที่ได้รับ

สวัสดิการที่วันดีได้รับส่วนใหญ่จะมาจากสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ซึ่งจะได้โควต้าล็อตเตอรี่และค่ารักษาพยาบาลจากสมาคม นอกจากนี้แล้วทางสมาคมคนตาบอดก็มีการฝึกสอน อาชีพต่าง ๆ ที่ทำให้คนตาบอดสามารถทำงานได้หรือทำงานหาเลี้ยงชีพตัวเองได้ โดยให้คนตาบอดมาให้การอบรม และสอนงานต่าง ๆ ให้กับสมาชิก อย่างที่วันดีได้ฝึกมา

ในส่วนสวัสดิการของรัฐนั้น วันดีได้ไปขึ้นทะเบียนคนพิการไว้เรียบร้อยแล้ว เธอมีบัตรรับรองสิทธิเหมือนกับคนพิการทั่วไป ในส่วนของสวัสดิการเงินกู้ที่นำมาทำทุนนั้นเธอมีความต้องการที่จะได้สวัสดิการ

และการออกไปรับสลากกินแบ่งของรัฐบาลนั้นเราก็จะออกไปรับในวันที่ 18-19 หลังจากวันที่ออกสลากกินแบ่งไปหน่อย แต่ส่วนใหญ่ที่จะออกไปร้องเพลงมากกว่า พี่ก็จะออกตั้งแต่ 09.00 - 21.00 น. แล้วพี่ก็เข้าบ้านแต่จริง ๆ แล้วก็ไม่ค่อยมีใครทำแบบนี้หรอกนะ แต่มันก็ไม่มีทางเลือกนี้ในเมื่อมันไม่มีทางเลือกเราก็ต้องทำเพื่อความอยู่รอดของตัวเอง แล้วบางทีก็มีบ้างที่ออกไปนวดแต่ไม่ค่อยบ่อยหรอกนะ เพราะว่าเงินที่ได้มันน้อยกว่า แล้วส่วนมือถือพี่ก็มีคนตาดีเอามาให้ผ่อนซื้อกัน แล้วก็จ่ายเป็นเดือนให้เค้าไป และการนวดที่พี่บอกไปแล้วนะคะพี่ก็ได้ไปเรียนนวดที่ดินแดงมาก่อนแล้วค่อยไปนวดให้เค้า และคนตาบอดส่วนใหญ่ไม่ค่อยคุยกับคนที่มาสัมภาษณ์เท่าไรหรอกนะเพราะเค้าเคยมีคนมาคุยกับเค้าแล้วบอยและบอกว่าจะเอาไปอยู่ที่บ้านธัญบุรี เอาเค้าไปกินอย่างอด ๆ อดยาก ๆ ท้องเสียบ้าง แล้วก็มีคนหนีออกมาแล้วด้วย เค้าก็มาบอกกับเราเพราะเค้าทนไม่ไหวในการกระทำของเจ้าหน้าที่ของทางบ้านธัญบุรี แล้วคนตาบอดที่มีอาชีพอย่างนั้นนะเพราะเค้าองทำเพื่อความอยู่รอดของเค้าไปวัน ๆ แล้วเค้าก็ไม่ไ้ดั่งมือถือทำเหมือนคนตาดีบางคน และที่เค้ามีอยู่มีกินก็เพราะว่าที่เค้าไม่มืองอเท่านั้นแหละและพรสวรรค์ที่เค้าได้รับมาด้วยและมีคนที่หยิบยื่นมาให้บ้าง และเค้าก็เก็บหอมรอมริบ และมีคนเมตตาสงสารให้บ้าง และบุญวาสนามีคนสงสารชีวิตของเค้าอยู่รอดได้จนถึงป่านนี้ได้และเค้าก็ไม่เคยได้ขอความสงสารจากใครเท่าไรนัก

กรณีศึกษาที่ 3

บุญแสน (นามสมมติ)

บุญแสน พิกการทางสายตาข้างเดียวมาแต่กำเนิดสายตาสายตาอีกข้างก็มองเห็นไม่ค่อยชัดเท่าไร อายุขณะสัมภาษณ์ 51 ปี บุญแสนเป็นคนอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พ่อแม่ของบุญแสนสายตาดำทั้งคู่ มีลูกทั้งหมด 9 คน บุญแสนเป็นลูกคนที่ 3 ปัจจุบันประกอบอาชีพลุงคนพิกการทางสายตาทั้ง 2 ข้างไปร้องเพลง

วิถีชีวิต

บุญแสน เกิดมาในครอบครัวที่ประกอบอาชีพทำนา มีฐานะยากจน บุญแสนไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเหมือนกับเด็กสายตาดำปกติทั่วไป ชีวิตในวัยเด็กจะแตกต่างจากเด็กสายตาดำปกติทั่วไปเนื่องจากไม่ได้เรียนหนังสือ ส่วนใหญ่จะอยู่กับบ้านไม่ค่อยได้ออกจากบ้าน คอยช่วยเหลือครอบครัวทำงานทุกอย่างเท่าที่ทำได้ แต่ส่วนใหญ่พ่อแม่จะไม่ค่อยให้ทำอะไรมากนักเนื่องจากเห็นว่าเป็นเด็กตาบอดทำอะไรไม่ได้มาก ไม่คล่องแคล่วทันอกทันใจเหมือนพี่ๆ น้องๆ คนอื่น จนกระทั่งมีครอบครัวบุญแสนจึงได้แยกออกมาอยู่กับภรรยาตามลำพัง โดยประกอบอาชีพรับจ้างเลี้ยงหมูให้กับชาวบ้านในพื้นที่นั้น พอมีรายได้เลี้ยงครอบครัวไปวันๆ ภรรยาคนแรกของบุญแสนเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันมีสายตาดำมีอาชีพรับจ้าง และมีลูกสายตาดำด้วยกัน 3 คน จากสภาพของครอบครัวที่ยากจนหาเช้ากินค่ำทั้งผัวเมีย และต้องเลี้ยงลูกๆ อีก 3 คน ทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในบ้าน ปัญหาจึงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ สุดท้ายแล้วบุญแสนจึงแยกทางกับภรรยา และต้องพาลูกๆ ของตนไปให้แม่ยายเลี้ยง ช่วงหลังก็ไม่ค่อยได้ติดต่อกับลูกๆ มากนัก เขาเล่าว่า “...เงินที่ทำงานมาได้ก็ไม่เคยส่งไปที่บ้านเลยลูกก็เรียนแค่ ป.6 ก็ไม่ได้ส่งเรียนกันอีกเลย...” ปัจจุบันลูกๆ ของบุญแสน เดิมโตมีครอบครัวหมดแล้ว ต่างแยกย้ายกันประกอบอาชีพของตนเอง บุญแสนไม่เคยไปขอความช่วยเหลือจากลูกเลย ทุกวันนี้ก็ต้องช่วยเหลือตนเองหาเลี้ยงตนเองไปวันๆ ด้วยความยากจนไม่มีทาง

เลือกในการประกอบอาชีพมากนัก บุญแสนจึงได้ เดินทางเข้ากรุงเทพ เพื่อหาทางประกอบอาชีพที่คนพิกการทางสายตาสามารถทำได้ ในช่วงแรกจ้างทำงานทุกอย่าง และได้พบกับภรรยาคนใหม่เป็นแม่ผัวสายตาดำปกติเล็กน้อยกับสามีมานานแล้ว บุญแสนตัดสินใจอยู่กับภรรยาคนใหม่ซึ่งไม่มีลูกด้วยกัน โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ที่กรุงเทพกว่า 10 ปีแล้ว อยู่กับภรรยาเพียงลำพังสองคนไม่มีญาติพี่น้องเลยที่อยู่ในกรุงเทพฯ ช่วงแรกจะอาศัยอยู่แบบคลองสานก่อนที่จะมาอยู่ที่ชุมชนแห่งนี้

การประกอบอาชีพ

ปัจจุบันบุญแสนประกอบอาชีพลุงคนพิกการทางสายตาทั้งสองข้างไปประกอบอาชีพเดินร้องเพลงขอทานตามที่ต่างๆ เช่น ตามห้องอาหาร ตามถนนหนทางต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่ก็จะลุงคนพิกการทางสายตาทั้งสองข้างไปร้องเพลงขอทานย่านสีลมมากกว่าเนื่องจากแถบนั้นจะมีผู้พลุกพล่านคนผ่านไปมาตลอดทั้งวันทั้งคืน ทุกวันบุญแสน จะลุงคนพิกการทางสายตาออกไปร้องเพลงขอทานวันละ 2 รอบ โดยรอบเช้าเขาจะต้องตื่นแต่เช้า ตื่นประมาณตี 5 เริ่มเวลาออกไปทำงานเหมือนกับคนพิกการทางสายตาทั่วไป ประมาณ 6 โมงเช้าจะถึงจุด

หมายของแต่ละวัน ซึ่งก็ไม่แน่นอนว่าจะไปไหน ส่วนใหญ่ไปตามย่านที่มีผู้พลุกพล่าน หรือตามตลาดสดต่างๆ ซึ่งไม่ไกลจากที่พักมากนัก และกลับเข้ามาพักผ่อนในช่วงบ่ายๆ จะกลับไปทำงานอีกครั้งในช่วง 5-6 โมงเย็น โดยส่วนใหญ่บุญแสนจะจูงคนพิการทางสายตาเดินร้องเพลงตามที่ต่างๆ มากกว่าที่จะพาไปร้องเพลงตามร้านอาหาร เนื่องจากบุญแสนไม่ค่อยคล่องตัวเหมือนกับคนจูงที่สายตาปกติคนอื่นๆ เพราะจะต้องไปติดต่อกับเจ้าของร้านอาหารและต้องจ้างเหมารถว่าจ้างไปตระเวนร้องเพลง เพราะบุญแสนและคนพิการทางสายตาที่จูงไปร้องเพลงไม่ต้องการที่แบ่งรายได้ออกหลายส่วน ดังนั้นรายได้ที่ได้มาก็แบ่งแค่ 2 คน ซึ่งบุญแสนจะมีคนพิการทางสายตาเจ้าประจำที่ให้จูงไปร้องเพลงอยู่ ปัญหาในการทำงานของบุญแสนเหมือนกับคนพิการทางสายตา เพราะมีรายได้ที่ไม่แน่นอนเนื่องจากต้องรอคอยความช่วยเหลือจากคนทั่วไปที่บริจาคให้ และยังถูกคนอื่นๆ มองว่าเขาเปรียบคนพิการที่จูงไป เนื่องจากตนเองไม่ต้องร้องเพลงแค่เดินจูงอย่างเดียวก็มีรายได้เท่ากับคนที่ร้องเพลง แต่ถ้าจะไปร้องเพลงเดินขอทานเพียงลำพังคนเดียวนั้น คนทั่วไปก็จะไม่ค่อยบริจาคเพราะคิดว่าบุญแสนไม่ได้พิการทางสายตาจริงแกล้งตาบอด จึงไม่ได้รับการบริจาคเท่ากับคนพิการทางสายตาทั้ง 2 ข้าง ส่วนอาหารการกินบุญแสนจะซื้ออาหารกินเอง บางครั้งภรรยาจะทำอาหารเตรียมไว้ให้ บางครั้งก็รู้สึกว่ามันเองเป็นภาระกับคนรอบข้าง เช่นกับภรรยาของเขา เขากล่าวด้วยความคับแค้นว่า "...พี่เองที่คิดว่าเป็นภาระกับเค้าเหมือนกันแต่ก็อยู่ด้วยกันมาด้วยดีตลอดก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันอย่างนี้แหละนะ สภาพความเป็นอยู่ของพี่ที่มีห้องนี้แหละเล็ก ๆ ไม่กว้างมากนักห้องน้ำรวม แล้วมีโทรทัศน์สี 14 นิ้ว ที่ไปซื้อมาจากตลาดใกล้ ๆ โดยจ่ายเงินผ่อน มีพัดลมตัวเล็ก 1 ตัว เราอยู่กันสองคนผัวเมียไม่รู้ว่าจะไปพึ่งใคร พี่คิดสังคมข้างนอกนั้นอยู่อย่างตัวใครตัวมันมากกว่า และคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันนี้ก็พึ่งพาอาศัยกันต่างคนต่างอาศัยกันไปวัน ๆ..."

ในส่วนของการค่าใช้จ่ายอื่นๆ หนี้สินที่บุญแสนมีนั้นเขาจะต้องผ่อนค่าโทรทัศน์ที่ซื้อมาด้วยเงินผ่อนพร้อมดอกเบี้ยในราคาสูง และในบางเดือนรายได้ไม่เพียงพอเขาต้องผ่อนจ่ายค่าเช่าห้องที่อาศัยอยู่ ให้กับแล้วค่าเจ้าของห้องก็ให้ผ่อน 2 วัน/100 บาท ค่าเช่าตกเดือนละ 1,500 บาท ชีวิตของบุญแสนก็วนเวียนอยู่อย่างนี้เรื่อยไปโดยไม่รู้ว่าเขาจะทำอย่างไรกับอนาคตของตน

ความยากลำบากในชีวิต

บุญแสนเล่าถึงความรู้สึกของคนตาบอดว่า "...กับความรู้สึกของพี่น้องที่รู้ว่าตัวเองเป็นคนตาบอดพี่ก็ไม่ได้คิดอะไรก็เฉย ๆ เพราะว่าเราคิดว่ามันก็เป็นไปตามธรรมชาติเป็นไปตามเวรตามกรรมของเรา และก็อยู่ไปตามยถากรรมอย่างนี้แหละ.." ทุกวันนี้บุญแสนมีความคิดอยากที่จะกลับไปอยู่ที่บ้านเกิด เขากล่าวอย่างท้อแท้ว่า "...อยู่ไหน ๆ ก็ไม่เท่ากับอยู่บ้านเราเลยสักที่แล้วก็คิดว่าจะกลับไปอยู่บ้านแต่ก็ยังไม่ได้เลยเพราะถ้าไปจะเอาอะไรกันจะทำอะไรกัน.." เขาต้องทนอยู่ในสภาพนี้ไปอย่างไม่มีคำตอบว่าเมื่อไหร่

สวัสดิการที่ได้รับ

บุญแสนได้ขึ้นทะเบียนคนพิการไว้เรียบร้อยแล้ว และได้ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกของสมาคมคนตาบอดภาคอีสาน ได้เงินจากสมาคมคนตาบอดนันทบุรีและปริมณฑล ให้ปีละ 3,000 บาท เนื่องจากเพื่อนแนะนำให้บุญแสนได้มีโอกาสไปขึ้นทะเบียนคนพิการถ้าเพื่อนไม่บอกเขาก็คงไม่มีโอกาสได้รับ สวัสดิการเหมือนกับคนอื่น

เขา เวลาไม่สบายจึงได้รับการรักษาจากโรงพยาบาลของรัฐโดยไม่เสียเงิน แต่ส่วนใหญ่ถ้าไม่ป่วยหนักจนเกินไปบุญแสนเลือกที่จะไปรักษาที่คลินิกมากกว่าเนื่องจากไม่ต้องเดินทางไกลเพราะจะต้องเสียค่าเหมารถไปส่งที่โรงพยาบาลของรัฐ อีกทั้งยังไม่ได้รับความสะดวกในการรักษาเท่าที่ควร เพราะพวกเขาต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพถ้าวันไหนไม่ทำงานก็จะขาดรายได้ในวันนั้นไป

บุญแสนต้องการความช่วยเหลือจากรัฐหลายอย่าง เขากล่าวอย่างไม่ได้คาดหวังว่า “ตอนนี้อยากให้รัฐบาลเห็นใจในการให้ขายสลากกินแบ่งรัฐบาลบ้างเพราะเขาไม่ได้รับโควตาในการขายลอตเตอรี่เหมือนกับเพื่อนพิการทางสายตาคนอื่นๆ ในส่วนกรมประชาสงเคราะห์ก็ไม่ได้ช่วยเหลืออะไร แต่แค่ก็ให้กู้เงินนะแต่ก็ต้องมีคนมาค้ำประกันให้แต่เขาก็ไม่มีใครที่จะมาทำแบบนี้ให้เขาก็ไม่ได้เลย”

กรณีศึกษาที่ 4

สมาน (นามสมมติ)

สมาน ชายตาบอดวัย 43 ปี กำเนิดที่จังหวัดลำปาง เป็นลูกคนที่ 2 ในบรรดาพี่น้อง 3 เขาตาบอดสนิททั้ง 2 ข้าง ปัจจุบันอาศัยอยู่ในชุมชนนี้กับภรรยาตาบอดสนิททั้ง 2 เหมือนกัน ทั้งคู่ทำงานหาเลี้ยงปากท้องของตนเองด้วยการประกอบอาชีพทั้งขายลอตเตอรี่และไปร้องเพลง

วิถีชีวิต

สมานเกิดในครอบครัวยากจน ประกอบอาชีพเกษตรกร พ่อแม่ได้รับการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้น เขาพิการทางสายตาข้างเดียวมาตั้งแต่เกิด ในวัยเด็กสมานใช้สายตาข้างเดียวที่เหลืออยู่เที่ยวเล่นไปไหนมาไหนในหมู่บ้านตามประสาเด็กได้อย่างสะดวกสบาย จนกระทั่งอายุได้ 4 ขวบ เหมือนกับเคราะห์ซ้ำกรรมซ้ำกัน ขณะที่เล่นอยู่กับเพื่อนๆ อย่างสนุกสนานเกิดพลัดพลั้งถูกเพื่อนทำไม้ทิ่มเข้าที่ลูกตาซ้ายที่เหลืออยู่ เป็นสาเหตุที่ทำให้ชีวิตของเขาต้องมีมิติตาบอดสนิททั้งสองข้าง สร้างความเสียใจให้กับสมานเป็นอย่างยิ่ง กับชีวิตที่ต้องตาบอดสนิททั้งสองข้าง สมานต้องอาศัยการปรับตัวปรับใจอยู่นาน กว่าจะเริ่มทำได้ เขาเคยคิดทำร้ายตัวเอง ไม่อยากที่จะเผชิญกับชีวิตในโลกใบนี้อย่างมีดมน เขาโชคดีที่ได้รับการดูแลอย่างดีจากครอบครัว ซึ่งให้การดูแลเขาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ถึงแม้ว่าเขาจะมาจากสภาพของครอบครัวสมานที่ต้องดิ้นรนปากกัดตีนถีบ แต่ครอบครัวของเขามีส่วนช่วยเหลือสมานอย่างมาก ถึงแม้ฐานะทางบ้านจะยากจน และไม่เคยปิดกั้นให้เขาต้องอยู่แต่ในบ้าน พยายามส่งเสริมให้เขาได้เรียนหนังสือ เพื่อที่จะได้ช่วยเหลือตนเอง

สมานจึงมีโอกาสดูเรียนหนังสือที่โรงเรียนสอนคนตาบอดเชียงใหม่ตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนกระทั่งเขาเรียนถึงชั้นประถมปีที่ 4 เขาเขียนและอ่านภาษาเบรลล์ สมานมีโอกาสดูเรียนเพียงแค่ชั้นประถมปีที่ 4 เท่านั้น เนื่องจากครอบครัวไม่มีเงินที่จะส่งเสียให้เขาได้เรียนหนังสือในระดับที่สูงกว่านี้ ประกอบกับมารดาของเขาที่ป่วยอยู่ที่บ้านขาดคนดูแลสมานจำต้องลาออกจากโรงเรียนเพื่อกลับมาดูแลแม่ จนกระทั่งสมานอายุ 24 ปี เขาจึงได้เดินทางเขากองเทพฯ ในปี พ.ศ. 2526 เพื่อขายลอตเตอรี่ด้วยการแนะนำของเพื่อน ในช่วงแรกนั้นได้อาศัย

อยู่กับเพื่อนแถวท่าพระ สมานอาศัยอยู่กับคนพิการทางสายตาด้วยกันมีอาชีพขายล็อตเตอรี่ และรู้จักกับครอบครัวเขาเป็นอย่างดี ได้แนะนำให้สมานเขาไปเป็นสมาชิกของสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ทำให้เขามีโควตาประจำในการขายล็อตเตอรี่

นอกจากนี้แล้วสมานยังมีความเป็นผู้นำอยู่ในตัว เขาจึงเป็นคนทีกล้าคิด กล้าทำ และไม่เคยคิดย่อท้อกับชีวิต ที่เกิดมาพิการทางสายตา ประกอบกับสมานเป็นคนหนุ่มที่ยังไม่มีภาระมากมาย ดังนั้นเขามีความคล่องตัวกว่าคนอื่นจึงทำอะไรได้อย่างที่ตนเองอยากทำ สมานมีรายได้พอที่จะส่งเสียไปให้กับแม่ที่ป่วยอยู่ทางบ้านได้บ้าง แต่ที่บ้านก็ไม่มีใครยอมรับเงินจากเขา เพราะว่า พ่อแม่ พี่น้องของสมาน ส่งสารที่เขาพิการ สมานคิดว่าถ้ายังหารายได้ได้อยู่ก็ไม่คิดที่จะกลับไปอยู่ต่างจังหวัด เพราะที่นี้เขาสามารถหารายได้ได้ดีกว่าต่างจังหวัด แต่ถ้าบ้านปลายชีวิตก็อยากที่จะไปอยู่ต่างจังหวัด

สมานคิดเพียงว่าการมาเช่าบ้านอยู่ในกรุงเทพฯ เพื่อไว้ใช้เป็นที่พักผ่อนวันๆ เพื่อทำมาหากินเท่านั้น แต่ข้าวของเครื่องใช้ภายในห้องเช่าของสมานเอง นั้นมีทั้งโทรทัศน์สี 21 นิ้ว มีเครื่องเล่น VCD และเครื่องเสียงชุดใหญ่ เขาเล่าให้ฟังถึงค่านิยมของพวกเขว่า “อย่าลืมนะยุคนี้ยุคเงินผ่อนนะครับ มันมาตามสมัยและตามแฟชั่น ต้องการมีฐานะทัดเทียมผู้อื่น สำหรับโทรทัศน์สีขนาด 21 นิ้ว เพื่อเอาไว้ฟังข่าวคราว” และคิดว่าการใช้สินค้าเงินผ่อนเป็นเรื่องปกติที่คนในชุมชนนี้ใครๆ เขาก็ทำกันทั้งนั้น

การประกอบอาชีพ

สมานประกอบอาชีพทั้งร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่เหมือนกับเพื่อนพิการทางสายตาในชุมชนเดียวกัน สมานจะเริ่มร้องในช่วงกลางคืนโดยส่วนใหญ่แล้วจะไปร้องเพลงตามร้านอาหารซึ่งจะมีคนจุ่งพาไปร้องเพลง สมานยังต้องพึ่งพาอาศัยคนจุ่งไปติดต่อร้านอาหารต่างๆ เพื่อขออนุญาตร้องเพลง และยังต้องอาศัยการจ้างเหมารถตุ๊กๆ นำพาไปร้องเพลงเช่นเดียวกับเพื่อนพิการทางสายตาหลายคนในชุมชน รายได้จากการร้องเพลงในร้านอาหารนั้นจะได้รับการบริจาคของแขกในร้านอาหาร ในบางร้านที่มีพวงมาลัยไว้สำหรับให้นักร้องนั้น ถ้าแขกให้มานั้นเขาจะต้องปฏิบัติตามระเบียบของร้านอาหาร โดยต้องนำมาลัยไปขึ้นเงินกับทางร้านตามระเบียบ สำหรับเงินที่แขกติดมากับมาลัยนั้นไม่ต้องแบ่งให้กับทางร้านอาหารแต่ละที่ สมานเองก็คิดว่าเป็นการยุติธรรมสำหรับพวกเขาเพราะ พวกเขาต้องไปอาศัยพื้นที่ของเขาร้องเพลง และถ้าวันใดที่เกิดบังเอิญไปร้านเดียวกับเพื่อนๆ ในชุมชนสมานก็จะหลีกเลี่ยงให้กับเพื่อน จะไม่มีการแย่งพื้นที่กันในการร้องเพลง หรือประกอบอาชีพ รายได้จากการร้องเพลงในแต่ละคืนสมานจะต้องแบ่งให้กับคนจุ่งและค่าเหมารถเหมือนกับเพื่อนพิการคนอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

การประกอบอาชีพขายล็อตเตอรี่ของสมาน สมานได้โควตาในการขายล็อตเตอรี่อยู่หลายแห่ง ล็อตเตอรี่ที่ได้มาสมานจะนำไปขายเองเพราะจะได้กำไรมากกว่าไปขายโควตาให้กับคนอื่น ๆ ในแต่ละวันของการทำงานของสมาน เขาเดินทางโดยอาศัยรถประจำทางไปขายล็อตเตอรี่ตามที่ต่าง ๆ เพียงลำพังคนเดียว โดยไม่ต้องมีคนจุ่งไป เขาจะอาศัยถามทางจากการถามคนตาดีที่ผ่านไปมา ส่วนใหญ่แล้วเขาจะออกไปขายล็อตเตอรี่ในช่วงเช้ามากกว่า เพราะในช่วงเช้าๆ คนขายล็อตเตอรี่ที่สายตาปกติจะยังไม่ค่อยออกมาขายกันมากนัก โดยจะไปยืนขายตามแหล่งที่มีผู้คนพลุกพล่านเป็นจำนวนมาก เช่น ป้ายรถเมล์บ้าง ตามหน้าตลาด

สด แต่ถ้าช่วงไหนใกล้ห่วยออกเขาจะออกไปขายทั้งเช้าและเย็น ดังนั้นการทำงานของสมานจึงชอบที่จะไปขายล็อตเตอรี่มากกว่าเพราะไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใครมากนัก มีรายได้เป็นกอบเป็นกำมากกว่าการร้องเพลง

ปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพ

ด้านการร้องเพลงสมาน จะต้องแบ่งรายได้ ให้กับคนจูง และค่าจ้างเหมารถ ทำให้เขามีรายได้ไม่เต็มกอบเต็มกำ ซึ่งในแต่ละวันสมานยังมีรายได้ไม่แน่นอน บางคืนเขาตระเวนร้องเพลงทั้งคืนมีรายได้เพียงแค่ 60 บาท ไม่พอกับค่าจ้างเหมารถที่เขาไป บางคืนเขาต้องพบกับแขกที่พูดจาให้เจ็บใจ ดังที่สมานพบบมาแขกในร้านจะพูดว่า อย่าไปให้มันเลยมันรวยกว่าเราอีก สมานกล่าวถึงความรู้สึกของตนขณะนั้นอย่างคับแค้นว่า “ถ้าพวกผมรวยทำไมจะต้องทำอาชีพนี้ ต้องมาร้องเพลงขอเศษเงินจากผู้คน ทั้งที่แขกคนนั้นไม่ได้รู้จักชีวิตของพวกเขาเลย ถ้าเรามีเงินทองกินเราจะทำอย่างนี้ไปทำไม” ในบางครั้งเขารู้สึกท้อแท้กับชีวิตเป็นอย่างยิ่ง

การขายล็อตเตอรี่เชื่อว่าไม่มีปัญหา ปัญหาจากการทำงานขายล็อตเตอรี่ของสมานนั้น จะเป็นในเรื่องของพื้นที่ขาย ในแต่ละวันเขาจะต้องเร่ขายไปเรื่อยๆ ไม่มีที่ประจำ ถ้าต้องการที่ประจำเขาจะต้องจ่ายค่าเช่าที่ในราคาสูงซึ่งไม่คุ้มกัน ดังนั้นเขาจะถูกคนสายตาดีที่ขายล็อตเตอรี่เหมือนกับตนไล่ที่บางครั้งก็จะว่าไปแย่งลูกค้าบ้าง อะไรต่างๆนานา หรือในบางครั้งไปขายใกล้กับคนตาดีที่ขายอยู่ คนส่วนใหญ่ก็จะเมตตาสงสารซื้อล็อตเตอรี่จากคนตาบอดมากกว่า คนสายตาดีจะมาบอกให้สมานไปขายไกลๆ ห้ามขายใกล้บริเวณแถบนี้ ทำให้สมานรู้สึกว่าสังคมไม่เปิดโอกาสให้กับคนพิการ ไม่มีพื้นที่สำหรับคนพิการได้ประกอบอาชีพทั้งที่คนพิการต่างดิ้นรนที่จะช่วยเหลือตนเอง ไม่ต้องการเป็นภาระให้กับครอบครัวและสังคม

ทุกวันนี้รายได้ของเขาแทบจะไม่เพียงพอจาย เพราะในแต่ละวันเขามีรายได้ไม่แน่นอน และถ้าวันใดฝนตกฟ้าร้องไปทำงานไม่ได้เขาก็ไม่มีรายได้เข้าบ้านเลย เพราะต้องกินต้องใช้ทุกวัน ต้องจ่ายค่าเช่าห้อง และต้องผ่อนสินค้าต่างๆ ที่มีอยู่

ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นสมานคิดว่าคนในชุมชนนี้ช่วยกันช่วยเหลือกัน ในอดีตสมานเคยเป็นประธานชมรมคนตาบอดดาวคะนอง เขาได้รับความร่วมมือจากเพื่อนคนพิการทางสายตาในชุมชนเป็นอย่างดีเวลาที่ชุมชนจัดกิจกรรม เขาเล่าว่า “พวกเราอยู่กันอย่างพี่น้องน้อย มีอะไรที่ช่วยเหลือกันได้ก็ช่วยเหลือกันไป ชีวิตของคนพิการนั้นมีความทุกข์ยาก มาตั้งแต่เกิด คนพิการด้วยกันเท่านั้นที่จะเข้าใจกัน”

ด้านการเห็นคุณค่าของคนพิการทางสายตา สมานกล่าวอย่างน้อยใจว่า “คนพิการทางสายตาอย่างพวกเขาน้อยในส่วนต่างๆ ของสังคม เขาต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือคนพิการทางสายตาด้วยการส่งเสริมอาชีพของคนตาบอด และให้คนตาบอดได้มีพื้นที่ในการประกอบอาชีพในสังคมบ้าง

กรณีศึกษาที่ 5

สมหมาย (นามสมมติ)

สมหมาย นุ่มใหญ่วัย 44 ปี เกิดในจังหวัดอุบลราชธานี สมหมายพิการทางสายตาข้างเดียวตั้งแต่ อายุ 3 เดือน สายตาอีกข้างที่เหลือนั้นก็พอมองเห็นได้รางๆ ปัจจุบันประกอบอาชีพร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่

ภูมิหลัง

สมหมายเป็นลูกคนเดียวของแม่ที่ไม่มีโอกาสได้เห็นหน้ากันเลยแม้แต่บ่อย สมหมายรู้เพียงว่าแม่ของตนตายหลังจากที่คลอดสมหมายได้ไม่กี่วัน จากคำบอกเล่าของยาย (ปัจจุบันสมหมายเรียกว่าแม่) เขาเล่าให้ฟังด้วยน้ำเสียงราบเรียบว่า “ ตั้งแต่เล็ก ๆ ก็มีผมคนเดียว เวลาแม่คลอดผมมาแม่ก็ตายเลย เมื่อตอนแม่เสียชีวิตไปได้มียายที่ดูแลมาตลอด และรู้ว่าตนเองตาบอดเมื่อเขาอายุได้เพียง 3 เดือนก็เป็นตาแดง เจ็บตา รักษาไม่หาย และหลังจากนั้นก็มองไม่เห็นอีกเลย อีกข้างหนึ่งที่เหลือพอมองเห็นได้บ้างเพียงราง ๆ ก็ไม่ชัดนักเท่าไร พอที่จะช่วยเหลือตนเองได้บ้าง...” สมหมายได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีจากยายที่ให้ความรักเหมือนลูกของตนเอง สมหมายเองก็เรียกยายว่าแม่ตลอดมา แต่เนื่องจากว่าครอบครัวของยายมีฐานะยากจน ยายมีลูกหลายคน ประกอบอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียว ไม่มีเงินพอที่จะส่งให้สมหมายเขามาเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ สมหมายเล่าถึงชีวิตในวัยเด็กให้ฟังว่า “ ตอนนั้นไม่ได้เรียนอะไรเลย เพื่อนๆ เขาได้ไปเรียนหนังสือกันหมด แต่ทางโรงเรียนที่บ้านนอกเขาไม่ยอมให้เราเรียน เขابอกว่าโรงเรียนไม่ได้รับคนตาบอดเข้าเรียนหนังสือ ก็มีแต่โรงเรียนคนตาบอดที่พญาไท ที่กรุงเทพฯ ถึงจะเรียนได้” เขาจึงไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเหมือนกับเด็กสายตาปกติทั่วไป ชีวิตในวัยเด็กส่วนใหญ่ก็ออกไปเดินเล่นตามหมู่บ้านตลอด จึงทำให้เขารู้จักคนมากและมีเพื่อนเยอะมาตั้งแต่เด็ก ในสมัยนั้นมีวงดนตรีคนตาบอดไปเล่นวงดนตรีแถวหมู่บ้านของเขา ก็จะไปดูเขาเล่นกัน และสมหมายเองก็ใฝ่ฝันที่จะเล่นวงดนตรีคนตาบอดกับเขาบ้าง จึงได้ไปขออยู่กับวงดนตรีคนตาบอด และเริ่มเล่นวงดนตรีคนตาบอดมาตั้งแต่สมัยที่อยู่อุบลฯ เขาได้ค่าตัวจากการเล่นดนตรีคนตาบอดเพียงวันละ 30 บาทเท่านั้น เมื่อพ่อแม่(ตายาย) ตายหมดแล้ว และตอนนั้นเขาอายุได้ 20 กว่าๆ สมหมายจึงได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อเล่นวงดนตรีคนตาบอดกับเพื่อนๆ สมหมายเล่าว่า” ชีวิตนี้เขาไม่มีใครแล้ว เมื่อพ่อกับแม่ไม่อยู่แล้ว ขอมายายเขาตาบอดหน้าดีกว่า”

วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ

สมหมายเดินทางจากจังหวัดอุบลราชธานีเข้ามาเล่นวงดนตรีคนตาบอดกับเพื่อนๆ กรุงเทพฯ กว่า 20 ปีมาแล้ว ในช่วงแรกนั้นจะเข้าบ้านอยู่รวมกันกับเพื่อนๆ อยู่แถวคลองสาน และ เขามีรายได้จากการเล่นวงดนตรีคนตาบอดกับเพื่อนๆ ตามพื้นที่สาธารณะ และสี่แยกต่างๆ ทั่วกรุงเทพฯ โดยมีรายได้หลังจากแบ่งกันแล้ววันละ 100 บาท รายได้จากการตั้งวงดนตรีคนตาบอดจะแบ่งกันหลายส่วนในช่วงที่ยังเป็นหนุ่มโสดรายได้ยังเพียงพอกับค่าใช้จ่าย แต่เมื่อสมหมายมีภรรยาเขาจึงต้องการรายได้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเขาจะต้องเลี้ยงภรรยาตาบอดทั้งสองข้างที่กำลังตั้งท้องอยู่ สมหมายจึงได้แยกจากวงดนตรีคนตาบอด เพื่อหาทางประกอบ

อาชีพที่มีรายได้มากกว่าที่เป็นอยู่ โดยเริ่มเดินร้องเพลงขอรับบริจาคไปตามที่ต่างๆ และหาทางที่จะขอโควตาขายล็อตเตอรี่โดยสมัครเป็นสมาชิกของสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ทำให้เขามีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายล็อตเตอรี่ และในช่วงที่ห่วยยังไม่ออกสมหมายจะไปร้องเพลง และบางครั้งก็จะไปตั้งวงกับเพื่อนๆ และบางครั้งก็จะไปเดินร้องเพลงอยู่คนเดียวตามย่านที่มีผู้คนผ่านไปมาจำนวนมาก จนกระทั่งได้พบกับเพื่อนที่พิการทางสายตาด้วยกันที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ สมหมายจึงได้ย้ายเข้ามาอยู่ที่ชุมชนแห่งนี้ และประกอบอาชีพประกอบอาชีพทั้งร้องเพลงตามร้านอาหารและขายล็อตเตอรี่

ปัจจุบันสมหมายอาศัยอยู่ในชุมชนรุ่งอรุณโดยเช่าห้องพักที่มีขนาดใหญ่กว่าเพื่อนๆ ราคาเช่าตกเดือนละ 3,000 บาท รวมค่าน้ำค่าไฟ จัดว่าเป็นห้องเช่าที่มีราคาแพงเมื่อเทียบกับห้องอื่นๆ รวมทั้งขนาดและคุณภาพชีวิตที่ได้รับ ส่วนใหญ่แล้วสมหมายพักอาศัยอยู่ในห้องเช่าดังกล่าวเพียงคนเดียว โดยใช้เป็นที่พักอาศัยสำหรับเดินทางไปประกอบอาชีพเนื่องจากสะดวกเพราะอยู่ใจกลางเมือง นานๆ ครั้งภรรยาและลูกจะมาเยี่ยมบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วสมหมายจะเดินทางไปเยี่ยมลูกและภรรยาที่บ้านของตนเองที่ปลูกไว้แถบชุมชนร่มเกล้า สมหมายมีลูกสาว 3 คน ลูกสาวคนโต อยู่กับภรรยาคนแรกที่ได้แยกทางกันไปนานแล้ว ปัจจุบันมีภรรยาในการเลี้ยงดูลูกสาว 2 คนและภรรยาคนปัจจุบันซึ่งไม่ได้ทำงานอะไร

เมื่อมาอยู่ในชุมชนแห่งนี้สมหมายใช้ชีวิตตามปกติอย่างคนตาบอดทั่วไป ทำมาหากินเพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงครอบครัวและลูกๆ ทั้งลูกสาวกับภรรยาคนเดิมซึ่งส่งเสียให้เป็นบางครั้ง สมหมายเล่าอย่างภาคภูมิใจว่า "...ผมก็มีเมียด้วยกันสองคนนะครับ มีลูกคนโตอยู่กับแม่เค้า อายุ 18 ปีแล้ว และลูกกับเมียปัจจุบันอายุ 14 ปี และก็มีลูกชายคนเล็กอีกคน..." ซึ่งลูกของสมหมายจะอยู่กับภรรยาอีกชุมชนแห่งหนึ่งทั้งนี้เพราะเขาไม่ต้องการให้ลูกมาอยู่ที่ชุมชนนี้ เขาต้องการให้ลูกๆ ได้เรียนหนังสือเพื่อที่จะได้มีวิชาติดตัวเพื่อจะได้มีอาชีพที่ดีกว่าที่ตนเองเป็นอยู่ สมหมายเองคิดว่าตนเองไม่ได้มีสมบัติมากมายอะไรให้ลูกๆ ทั้งชีวิตของเขานั้นมีเพียงบ้านอยู่หนึ่งหลังซึ่งได้จากการไถ่ของ กทม. สมหมายปลูกบ้านอยู่ที่ชุมชนร่มเกล้าซึ่งเป็นที่ดินจัดสรรที่ กทม.ยกให้มาทำให้สมหมายและครอบครัวมีที่ะเบียดบ้านและบ้านและบัตรประชาชนเป็นคนกรุงเทพมหานครซึ่งเขามีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

ภารกิจปัจจุบันในแต่ละวันของสมหมายนั้น เขาจะออกไปร้องเพลงเฉพาะในช่วงกลางคืนเท่านั้น ในบางครั้งก็จะไปร้องกับคนจูง บางครั้งก็จะไปร้องเพลงกันเป็นวงกับเพื่อนด้วยกัน โดยจะเริ่มออกจากบ้านตั้งแต่ 5 โมงเย็น เพื่อที่จะออกไปร้องเพลงตามที่ต่างๆ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าคนจูงจะพาเขาไปร้องเพลงที่ไหน และจะกลับเข้าบ้านอีกครั้งก็ประมาณ ตี 2 ตี 3 เพื่อนนอนหลับพักผ่อน ในบางครั้งสมหมายและเพื่อนจะเหมารถไปร้องเพลงตามต่างจังหวัดโดยเฉพาะในคืนวันศุกร์ก็จะกลับถึงที่พักก็เกือบเช้า ในบางครั้งก็กลับมาเช้าวันใหม่ และในช่วงใกล้ห่วยออกช่วงเวลากลางวันหลังจากที่ตื่นนอนแล้วสมหมายจะออกไปขายล็อตเตอรี่ด้วย เขาใช้ชีวิตวนเวียนอย่างนี้เรื่อยมา แต่สมหมายจะใช้เวลาพักผ่อนกับเพื่อนในชุมชนด้วยการดูมวยบางคนก็มองไม่เห็นก็มาร่วมฟังเสียงพากษ์ก็ยังดี ทำให้ห้องพักของสมหมายเป็นที่ชุมนุมของเพื่อนด้วยความเป็นคนใจกว้างและช่างเจรจาของสมหมายจึงมีเพื่อนฝูงมาแวะเยี่ยมเยียนอยู่ตลอดเวลา

สวัสดิการที่สมหมายได้รับนั้น สมหมายจะได้รับสวัสดิการจากสมาคมคนตาบอด และ สวัสดิการค่ารักษาพยาบาลจากรัฐในด้านของการรักษาพยาบาลฟรีจากรัฐ เพราะเขาได้ขึ้นทะเบียนพิการไว้เรียบร้อยแล้ว และลูกของเขาก็เงินช่วยเหลือจากสมาคม เทอมละ 1000 บาท

การประเมินตนเองของสมหมายนั้น คิดว่าเกิดมาเป็นคนพิการนั้นมีความยากลำบากอยู่มากจะไปไหนมาไหนก็ต้องพึ่งพาคนอื่น เช่น ว่าจะขึ้นรถเมล์ก็ต้องถามทางคนอื่นอยู่ร่ำไป พวกเขาเป็นเสียงส่วนน้อยของสังคม มิได้มีบทบาทอะไรมากมายในสังคม สมหมายเองเคยเข้าร่วมกับสมาคมคนตาบอดเดินขบวนประท้วงรัฐบาลหลายครั้ง ก็ไม่เห็นว่ารัฐบาลจะเห็นคุณค่าและความสำคัญกับคนตาบอดมากนัก การช่วยเหลือของรัฐทำได้ที่ดีที่สุดคือจับพวกเขาเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ ไม่ให้ออกมาเกะกะ ในสังคม

กรณีศึกษา 6 อารี (นามสมมติ)

นางอารี เธอเป็นคนจังหวัดพะเยา ปัจจุบันอายุ 52 ปี มีสถานภาพโสด เธออยู่กับลูกสาวที่ขอลูกของนางงานก่อสร้างมาเลี้ยงไว้ตั้งแต่อายุได้ 3 เดือนเศษ ปัจจุบันลูกสาวมีอายุได้ 20 ปี เรียนหนังสืออยู่ที่มหาวิทยาลัยมหานคร อารีมีอาชีพขายล็อตเตอรี่เพียงอย่างเดียว เป็นทางเดียวที่มีรายได้เลี้ยงครอบครัว

ภูมิหลัง

อารีเกิด ปี พ.ศ.2493 ที่จังหวัดพะเยา มีพี่น้องทั้งหมด 9 คน เธอเป็นคนที่ 3 ของครอบครัว อารีเป็นลูกสาวคนโตของครอบครัวเป็นที่รักใคร่ของทุกคนในครอบครัว เป็นพี่สาวที่ดูแลน้องๆ แทนพ่อแม่ได้อย่างดี เธอใช้ชีวิตในวัยเด็กเหมือนกับเด็กคนอื่นๆ ทั่วไป แต่แล้วเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ชีวิตของเธอเปลี่ยนไป เมื่อตอนอายุได้ 14 ปี เป็นโรคตาแดงไปซื้อยามาหยอดตา เมื่อหยอดยาไปยิ่งทำให้เกิดอาการเจ็บตามากขึ้น จึงรีบไปหาหมอที่โรงพยาบาลใกล้บ้านแต่ก็รักษาไม่หาย พ่อกับแม่พาอารีมารักษาต่อที่โรงพยาบาลศิริราชก็ไม่หาย เนื่องจากมารักษาช้าเกินไป หมอบอกว่าสายตาของเธอทั้งสองข้างใช้การไม่ได้แล้ว เธอไม่มีโอกาสมองเห็นโลกภายนอกได้อีกต่อไป ต้องสูญเสียการมองเห็น ตาบอดสนิททั้งสองข้าง เมื่ออารีรู้ว่าตนเองต้องตาบอดจริงๆ รู้สึกเสียใจมาก ได้แต่พรีำกับตัวเอง “ทำไมจึงต้องเกิดกับเราด้วย” เธอต้องตาบอดในวัยที่กำลังเริ่มจะเป็นสาว จึงรู้สึกอายเพื่อนๆ และคนในหมู่บ้านเป็นอย่างมากที่ต้องเป็นอย่างนี้ หลังจากนั้นเธอก็ไม่ได้ไปเรียนหนังสืออีกเลย ได้แต่เก็บตัวอยู่กับบ้าน จะไปไหนมาไหนก็ไม่สะดวก ต้องพึ่งพาพี่น้องให้พาไป แต่โชคดีที่คนในครอบครัวไม่มีใครรังเกียจ ให้การช่วยเหลืออารีเป็นอย่างดี อารีต้องใช้เวลาในการปรับตัวอยู่นานกว่าที่จะรู้สึกคุ้นเคยกับการมองไม่เห็น เธอยังโชคดีที่มีทางบ้านเข้าใจและ เป็นกำลังใจให้ต่อสู้ชีวิต อารีจึงไม่รู้สึกว่าตนเป็นภาระกับทางบ้านมากนัก แต่ลึกๆ แล้วเธอเองยังเป็นกังวลกับอนาคตของตนเองเหมือนกัน เพราะพ่อแม่ก็แก่เฒ่าลงไปทุกวัน พี่น้องก็เริ่มมีครอบครัว ต่างต้องมีภาระ จึงได้คิดหาทางที่จะทำงาน อารีมีเพื่อนที่เข้าใจคอยช่วยเหลือและให้กำลังใจมาโดยตลอด และได้ชักชวนให้อารีเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ เพื่อหางานทำ โดยอยู่กับ

เพื่อนที่แพลตฟอร์มพระประแดง และได้พาอารีไปฝึกอาชีพที่ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการพระประแดง หลังจากนั้นจึงได้เริ่มออกมาหางานทำ ในช่วงแรกที่ออกมาหางานทำนั้นเธอรู้สึกท้อถอยกับชีวิตมากเพราะการความพิการทางสายตาของเธอนั้นทำให้ไม่มีใครต้องการรับเธอเข้าทำงาน แต่โชคดีที่ผู้ใจบุญรับเธอเข้าไว้ทำงานในโรงงานทำร่มเมื่อปี 2517 ได้ค่าแรงวันละ 20 บาท คิดว่าก็ยังมีดีสำหรับคนพิการทางสายตาดังนั้นทำงานที่นั่นได้ประมาณ 4 ปี จนกระทั่งปี พ.ศ.2521 โรงงานเลิกกิจการเนื่องจากขาดทุน จึงได้ย้ายไปขายล็อตเตอรี่และอยู่แถวท่าพระประมาณได้ 2-3 ปี จึงได้ย้ายกลับมาอยู่ที่พระประแดงเนื่องจากเดินทางไปไหนมาไหนสะดวกกว่า โดยยึดอาชีพขายล็อตเตอรี่อย่างเดียวมาจนถึงปัจจุบัน

การประกอบอาชีพ

อารีประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและบุตรสาวด้วยการขายล็อตเตอรี่เพียงอย่างเดียว เธอต้องตื่นตั้งแต่ตีห้า เริ่มออกเดินทางจากบ้านตอนแต่ตีห้าครึ่งโดยนั่งรถประจำทางถึง 3 ต่อเพื่อมาขายล็อตเตอรี่ที่สวนลุมพินีในเวลา 6 โมงเช้า ในช่วงเวลานั้นจะมีผู้คนผ่านเข้าออกสวนลุมพินีจำนวนมากทั้งผู้ที่มาออกกำลังกายและคนเดินทางไปทำงาน อารีขายล็อตเตอรี่อยู่ที่หน้าสวนลุมพินีตั้งแต่ 6 โมงเช้าจนถึงเวลา 11.00 น. เมื่อผู้คนเริ่มเบาบางลง เธอจึงได้ย้ายไปขายต่อที่หน้ากรมศุลกากร จนกระทั่ง 5 โมงเย็น จึงเดินทางกลับบ้าน ในบางครั้งถ้าเหนื่อยหรือหมดแรงก็จะจ้างเหมารถกลับบ้านเท่ากับวันนั้นกำไรที่ได้จากการขายล็อตเตอรี่แทบจะหมดไปกับค่ารถ และถ้าเป็นวันหยุด วันเสาร์- อาทิตย์ ลูกสาวของเธอก็จะมาส่งและมาช่วยเธอขายล็อตเตอรี่อย่างไม่รู้สึกละอายใจ จนทำคนคนแถบนั้นรู้จักเธอและลูกสาวเป็นอย่างดี การดำรงชีวิตของเธอวนเวียนไปเช่นนี้ทุกวันแทบจะไม่มีวันหยุดเพราะถ้าหยุดเท่ากับเธอขาดรายได้ไปในวันนั้น สำหรับการลงทุนขายล็อตเตอรี่นั้น อารีจะได้โควต้าล็อตเตอรี่จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยจำนวน 5 เล่ม นอกจากนี้แล้วเธอยังไปรับล็อตเตอรี่จากยี่ป้าที่สี่แยกคอกวัวมาขายเพิ่มเพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ราคาที่รับมาจากยี่ป้าอาจจะแพงกว่าราคาจากโควต้าบ้างเล็กน้อยแต่มีข้อดีที่ไม่ต้องจ่ายเงินก่อนจึงไม่ต้องใช้เงินลงทุนมาก ในการไปรับล็อตเตอรี่จากยี่ป้านั้นเธอจะไปรับล็อตเตอรี่มาขายก่อนหลังจากที่ขายหมดหรือก่อนที่ล็อตเตอรี่ออกจึงนำเงินไปชำระในบางครั้งขายไม่หมดก็ต้องยอมขายขาดทุนในบางครั้ง ปัจจุบันก็มีภาระหนี้สินอยู่บ้างจากการรับล็อตเตอรี่มาขาย

สุขภาพทั่วๆ ไปของอารี เธอมีสุขภาพที่แข็งแรงไม่เคยเจ็บป่วยเลยตั้งแต่ผ่าตามา นอกจากนี้แล้วเธอยังเป็นคนที่มีสุขภาพจิตดี ไม่คิดมากและไม่สนใจเกี่ยวกับคำพูดของคนทั่วไปหรือจะมีคนมาเรียกเธอว่าคนตาบอดก็ยังรู้สึกเฉยๆ เพราะคิดว่าตนเองเป็นคนตาบอดจริง จึงพยายามต่อสู้ดิ้นรนไปตามวิถีชีวิตของตนเองเพื่อความอยู่รอดในสังคม ปัจจุบันจะต้องเป็นลูกที่ยังเรียนหนังสืออยู่ นอกจากนี้แล้วยังต้องส่งเงินไปให้กับทางบ้านเนื่องจากแม่ของเธอแก่มากแล้ว ในอนาคตคิดว่าจะขายล็อตเตอรี่ไปเรื่อยจนกว่าจะไม่สามารถทำงานได้และไม่ได้หวังว่าจะมีใครมาเลี้ยงดูตนเองแม้กระทั่งลูกสาวของเธอเองก็ตาม

สวัสดิการที่ได้รับ

เธอเป็นสมาชิกของสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 ซึ่งได้รับสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลเหมือนกับคนอื่นทั่วไป และเป็นสมาชิกคนพิการของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ทำให้ได้รับ

บัตรโควต้าเพื่อเบิกเลือดเตอร์มาขายได้ และได้รับค่าเลี้ยงดูบุตรอีกเดือนละ 1,000 บาท จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย เธอไม่เคยเป็นสมาชิกของชมรมคนพิการต่างๆ เลยเพราะจะต้องเสียค่าสมาชิกกลัวว่าจะได้ไม่คุ้มกับที่เสียเงินไป ในส่วนของการช่วยเหลือจากกรมประชาสัมพันธ์ นอกจากค่ารักษาพยาบาลแล้วเธอไม่เคยได้รับการช่วยเหลือใดๆ จากกรมประชาสัมพันธ์เลยเพราะขั้นตอนการให้กู้ยืมเงินของกรมประชาสัมพันธ์มีขั้นตอนมากมายในการให้กู้ยืมเงิน จะต้องมีส่วนประกันให้ยุ่งยากและไม่มีใครกล้ามีส่วนประกันให้กับคนตาบอดอย่างพวกตน จึงไม่สามารถกู้เงินได้

กรณีศึกษาที่ 7

มาลัย (นามสมมติ)

มาลัย หญิงพิการทางสายตา วัย 43 ปี เธอมีหน้าตาสวยงามกว่าหญิงตาบอดคนอื่นในชุมชนแห่งนี้ มาลัยคนจังหวัดอุบลราชธานี มาลัยมีลูกสายตาทกติ 3 คน ซึ่งให้มารดาของเธอเป็นผู้ดูแล ปัจจุบันมาลัยอยู่กับสามีคนใหม่ซึ่งตาบอดข้างเดียว ทั้งยังดำรงตำแหน่งประธานชมรมคนตาบอดดาวคะนองคนปัจจุบัน

ภูมิหลัง

มาลัยเกิดในครอบครัวยากจน พ่อแม่ประกอบอาชีพทำนา ในจังหวัดอุบลราชธานี มาลัยทราบว่าตนเองตาบอดเมื่อตอนอายุ 6 เดือน เป็นโรคตาแดง ด้วยคำบอกเล่าของมารดา มาลัยไม่ได้เรียนหนังสือมาตั้งแต่เด็กเพราะไม่มีโรงเรียนไหนในชุมชนที่เธออาศัยอยู่รับเธอเข้าเรียน เพราะความเป็นคนตาบอด ในวัยเด็กมาลัยค่อนข้างคิดมากเมื่อมีใครมาพูดล้อเธอว่าเป็นคนตาบอด เป็นเด็กพิการ เธอจึงไม่อยากออกไปไหนห่างไกลจากบ้าน มาลัยเป็นคนค่อนข้างเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน ช่วยเหลืองานบ้านเล็กๆ น้อยๆ เท่าที่พอจะทำได้ จนกระทั่งเมื่อเริ่มเป็นสาวอายุมาลัยได้พบกับหนุ่มนักดนตรีตาบอด สามีคนแรกของเธอที่พิการทางสายตาข้างเดียว ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงชวนให้ไปร้องเพลงกับวงดนตรีคนตาบอด มาลัยเองก็ชอบร้องเพลงอยู่ จึงตกลงใจไปร้องเพลงในวงดนตรีบอดด้วยเธอคิดว่าการร้องเพลงเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะสามารถช่วยเหลือตนเองให้มีรายได้โดยไม่ต้องเป็นภาระของคนในครอบครัว จึงเริ่มต้นชีวิตคู่และชีวิตการร้องเพลงกับวงดนตรีตาบอดไปพร้อมกัน มาลัยต้องตระเวนไปร้องเพลงกับวงดนตรีคนตาบอดไปทั่วจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง จนกระทั่งไม่ค่อยมีคนบริจาคให้กับพวกเขาแล้วจึงได้ชักชวนกันเข้ามาร้องเพลงในกรุงเทพฯ

วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ

มาลัยเดินทางเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ พร้อมกับสามีเพื่อเล่นวงดนตรีคนตาบอดจากคำชักชวนของเพื่อน เมื่อปี 2529 ในครั้งแรกได้มาอาศัยอยู่กับเพื่อนแถบวัดประตูทรงธรรม ในช่วงแรกนั้นมาลัยประกอบอาชีพด้วยการร้องเพลงเพียงอย่างเดียวเป็นรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว และเมื่อมีลูกเธอจึงต้องฝากลูกให้พ่อแม่ของเธอช่วยดูแล และในทุกเดือนมาลัยจะต้องส่งเงินกลับไปให้มารดาและลูกที่ต่างจังหวัด รายได้จากการร้องเพลง

เป็นวงไม่เพียงพอกับการค่าใช้จ่ายที่มัลลย์มีอยู่เนื่องจากการเล่นวงดนตรีจะต้องแบ่งรายได้กันหลายคนและเสี่ยงกับการถูกเจ้าหน้าที่เทศกิจจับถ้าเล่นตามพื้นที่สาธารณะ เช่น ตามสี่แยกที่มีผู้คนสัญจรผ่านไปมาจำนวนมาก เธอและสามีจึงหาหนทางให้มีรายได้เพิ่มขึ้นโดยการแยกออกเดินมาร้องเพลงขอทานไปตามที่ต่างๆ เรื่อยมา จากภาวะปัญหาทางเศรษฐกิจประกอบกันทั้งเธอและสามีได้รู้จักเพื่อนพ้องทางสายตาเพิ่มมากขึ้น มัลลย์และสามีจึงได้แยกทางกัน ต่างคนต่างมีครอบครัวใหม่ โดยตกลงกันว่าจะให้ลูกอยู่กับเธอ

จนกระทั่งในปี 2532 พบกับที่เพื่อนพ้องทางสายตาด้วยกันชวนให้มาอยู่ในชุมชนแห่งนี้เพราะมีคนตาบอดอาศัยอยู่จำนวนมาก มัลลย์จึงอยู่ที่นั่นจนถึงปัจจุบัน

มัลลย์มีความรู้สึกที่ดีที่ได้อยู่ร่วมกับคนที่พิการทางสายเหมือนกับตนเอง ไม่รู้สึกแตกต่างจากคนในสังคม คนในชุมชนนี้อยู่กันอย่างพื่อพ้องน้อง ทุกคนต่างเข้าใจกันช่วยเหลือกันเท่าที่ทำได้ ตั้งแต่นั้นมาเธอเริ่มออกร้องเพลงตามร้านอาหารตามคาร์เฟ่และขายล็อตเตอรี่เหมือนกับเพื่อนในชุมชนแห่งนี้ด้วย ทำให้เธอมีรายได้เพิ่มมากขึ้นเพียงพอค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและเหลือส่งกลับเลี้ยงดูลูกๆ ของคนที่ต่างจังหวัดตลอดเวลา 10 ปี ที่อยู่ในอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ มัลลย์ทำงานหนักมาโดยตลอด จนกระทั่งเมื่อ ปี 2543 เธอเริ่มป่วยเป็นโรคหัวใจ สุขภาพกายของเธอเริ่มมีปัญหา มัลลย์ต้องไปหาหมอทุกเดือน ทุกวันนี้มัลลย์มีความวิตกกังวล คิดมาก เป็นห่วงลูกและครอบครัว เพราะมัลลย์ทำงานได้น้อยลง ปัจจุบันรายได้หลักจะมาจากสามีมากกว่า

สำหรับการวางแผนชีวิต มัลลย์กล่าวอย่างปลงตกกับชีวิตว่า “ไม่ได้วางแผนอะไรกับชีวิต ไม่อยากจะฝันถึงอนาคต มีเพียงลูกเท่านั้นที่เป็นหลัก เธอหวังเพียงให้ลูกได้เรียนหนังสือช่วยเหลือตนเองได้เท่านั้น” มัลลย์มองชีวิตของตนนั้นลำบากมาตั้งแต่เด็ก เกิดมาเป็นคนตาบอด มีปัญหาในชีวิตอยู่แล้วแต่ทุกวันนี้ก็ได้แต่พยายามต่อสู้ดิ้นรนกับปัญหาต่างๆ ไปวันๆ และไม่เคยมคิดที่จะกลับไปอยู่ที่บ้านเกิดเพราะกลับไปก็ไม่ว่าจะไปประกอบอาชีพอะไร เธอกล่าวอย่างท้อแท้กับโชคชะตาว่า “ชีวิตของคนตาบอดเกิดมาเพื่อให้เรารับใช้กรรม ไม่มีทางเลือกให้ดำรงชีวิตมากนัก ใช้ชีวิตอยู่ไปวันๆ จนกว่าจะสิ้นเวรสิ้นกรรม คนทั่วไปไม่เข้าใจถึงชีวิตและความยากลำบากของคนตาบอดอย่างเราได้” แม้กระทั่งการประกอบอาชีพขายล็อตเตอรี่ เธอยังรู้สึกว่ามันถูกกีดกันจากคนตาดีและเจ้าหน้าที่เทศกิจ เพราะคนตาบอดไม่มีเงินเสียค่าเช่าที่ ไม่ได้มีอิทธิพลกับคนในสังคม เพราะยังต้องอาศัยความเมตตาสงสารจากคนทั่วไป มัลลย์กล่าวอย่างน้อยใจว่า “พวกเธอไม่ทางเลือกในชีวิตมากนัก จะไปทำอาชีพอื่นก็ไม่ได้ ไม่มีความรู้ความสามารถ หนังสือก็ไม่มีโอกาสได้เรียน”

กรณีศึกษาที่ 8

น้ำอ้อย (นามสมมติ)

น้ำอ้อย สวใหญ่ วัย 34 ปี ผู้พิการทางสายตาทั้ง 2 ข้าง ภูมิลำเนาอยู่จังหวัดกาฬสินธุ์ เธอเกิดมาในครอบครัวที่มีเกษตรกรฐานะยากจน เป็นลูกคนที่ 3 ของครอบครัว ในบรรดาพี่น้อง 5 คน ปัจจุบันน้ำอ้อยมีลูกสายตาศกตถึง 4 คน ผู้หญิง 2 คน ผู้ชาย 2 คน ให้พ่อกับแม่ของเธอเลี้ยงดู อยู่ที่ต่างจังหวัด

ภูมิหลัง

น้ำอ้อยพิการทางสายตาตั้งแต่เด็ก เธอเล่าให้ฟังว่า ในช่วงแรกที่รู้ว่าตนเองต้องตาบอดนั้นเสียใจมาก แล้วคิดว่าตนเองเป็นคนตาบอดคนเดียวในโลก มีเราคนเดียวเท่านั้นที่มองไม่เห็น" แต่พอมารู้จักและได้พบกับ คนตาบอดเหมือนกับตนก็เริ่มทำใจได้ และเริ่มรู้สึกดีขึ้นเรื่อยๆจนปัจจุบันเป็นเรื่องปกติธรรมดาไปแล้วสำหรับเธอ น้ำอ้อยไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเหมือนเด็กสายตาปกติทั่วไปเพราะโรงเรียนปฏิเสธที่จะให้เธอเข้าไปเรียนร่วมกับเพื่อนวัยเดียวกันที่สายตาปกติ โดยอ้างว่าโรงเรียนไม่มีครูสอนคนตาบอด จากการที่ครอบครัวอยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญ น้ำอ้อยร้องเพลงกับวงดนตรีคนตาบอดตั้งแต่อายุ 13 ปี โดยไปขอร้องเพลงกับหัวหน้าวงดนตรีที่พิการทางสายตา ซึ่งได้ทดสอบและเห็นว่าน้ำอ้อยร้องเพลงใช้ได้จึงรับไว้เล่นในวงดนตรี ตั้งแต่นั้นมาน้ำอ้อยก็ออกตระเวนร้องเพลงไปเรื่อยๆ จนกระทั่งอายุ 19 ปี ได้แต่งงานกับสามีคนแรกซึ่งคนพิการทางสายตาเหมือนกับตน มีลูกด้วยกัน 2 คน เธออยู่กับสามีคนแรกได้ประมาณ 5 ปี จึงได้เลิกรา กันไป เนื่องจากสามีไม่มีภรรยาใหม่ น้ำอ้อยจึงต้องเลี้ยงลูกทั้ง 2 คน ไม่นานนักเธอก็มีสามีคนใหม่ซึ่งเป็นนักดนตรีในวงดนตรีคนตาบอด และอยู่ด้วยกันมาจนถึงปัจจุบัน และมีลูกด้วยกันอีก 2 คน เธอเลี้ยงลูกจนได้ระยะหนึ่งจึงเดินทางเข้ามาประกอบอาชีพร้องเพลง โดยฝากให้พ่อกับแม่ของเธอช่วยดูแลลูกให้

วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ

ปัจจุบันน้ำอ้อยประกอบอาชีพทั้งร้องเพลงและขายล็อตเตอรี่ เธอใช้เวลาในช่วงเวลากลางวันออกขายล็อตเตอรี่เพียงลำพัง ตั้งแต่ 06.00 น. ถึงเวลาประมาณ 13.00 น. โดยจะเร่ขายไปตามที่ต่างๆ เช่น ตลาดพลู เรือไปจนกระทั่งถึงถนนสีลม จึงกลับเข้าบ้านพักผ่อน เพื่อเตรียมตัวไปร้องเพลงในเวลากลางคืน จะเริ่มออกเดินทางจากบ้านประมาณ 18.00 น. สำหรับการร้องเพลงในช่วงเย็นนั้นเธอยังต้องพึ่งพาอาศัย คนตาดีให้เป็นผู้นำพาไปประกอบอาชีพ อีกทั้งยังต้องจ้างเหมารถสามล้อ เพื่อเป็นพาหนะในการเดินทาง ซึ่งต้องจ้างเหมาคันนี้คันเดียวทั้งคืน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นคันประจำ ลักษณะการทำงานของน้ำอ้อยเหมือนกับเพื่อนพิการทางสายตาด้วยกันในชุมชน ที่ยังคงต้องพึ่งพาคนสายตาดี นำพาไปประกอบอาชีพ รายได้ที่ได้รับยังต้องแบ่งออกเป็น 3 ส่วน เหมือนกัน ทำให้เธอรู้สึกเสียตายนิดๆว่าไม่ยุติธรรม ที่จะต้องแบ่งรายได้จากน้ำพักน้ำแรงของเธอให้กับคนอื่น ในอัตราส่วนที่เท่ากัน เป็นเหตุที่ทำให้เธอเลือกการขายล็อตเตอรี่มากกว่าการร้องเพลง โดยเฉพาะช่วงที่ใกล้ประกาศรางวัล น้ำอ้อยจะออกขายล็อตเตอรี่เพียงอย่างเดียว

รายได้จากการทำงานทั้งของเธอและของสามีนั้นเพียงพอกับค่าใช้จ่ายการดำรงชีวิตอยู่อย่างประหยัดที่เหลือก็จะเก็บรวบรวมไว้เพื่อส่งไปให้กับลูกๆ เป็นค่าเล่าเรียนหนังสือและให้พ่อกับแม่ของเธอเป็นค่าใช้จ่าย ความหวังของเธอก็เพื่อให้ลูกได้เรียนหนังสือจะได้มีวิชาติดตัว และช่วยเหลือตนเองได้ ในอนาคต เพราะเธอมีได้มีทรัพย์สินสมบัติอะไรไว้ให้ลูก

ในบางเดือนรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเธอและสามีก็ต้องกู้หนี้ยืมสินเงินนอกระบบมาใช้จ่าย เป็นค่าเช่าห้องและค่าอาหาร ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 20 เธอกล่าวอย่างรู้สึกท้อแท้ว่า ทุกวันนี้หากินลำบาก แต่ก็หากินไปเรื่อยๆ ไม่อยากเป็นภาระให้กับคนอื่นๆ อะไรจะเกิดขึ้นก็ต้องค่อยๆ คิดกันไป ไร่นาเราก็ทำกับเขาไม่ได้ อยู่ที่นี่ก็เพราะความจำเป็น" อยากกลับไปอยู่ที่บ้านเหมือนกับพี่น้องคนอื่นๆ แต่ไม่รู้ว่าจะไป

ประกอบอาชีพอะไรเลี้ยงตนเองและลูก มีชีวิตอยู่ไปวันๆ เพราะ "ทุกวันนี้บ้านก็ต้องเช่าข้าวก็ต้องซื้อ" ต่างคนต่างก็ทำมาหากินไป คิดว่าตนเองไม่มีบทบาทในชุมชนนี้มากนัก มีอะไรช่วยเหลือกันได้ก็ช่วยเหลือกันไป

สวัสดิการที่ได้รับ น้ำอ้อยและสามีได้รับโควต้าล็อตเตอรี่จากสมาคมคนตาบอด 10 เล่ม ทั้งเธอและสามีได้จดทะเบียนคนพิการไว้เรียบร้อยแล้ว เมื่อเจ็บป่วยจะได้รับการรักษาฟรี

น้ำอ้อยต้องการ ความช่วยเหลือจากรัฐ เธอต้องการมีอาชีพที่มั่นคง แต่ต้องเป็นอาชีพอิสระไม่ต้องการเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ ต้องการมีชีวิตอย่างไม่มีใครควบคุม อยากให้รัฐจัดหา สถานที่ทำกินให้